

รายงานผลงานวิชาการรับใช้สังคม

เรื่อง

จิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ
THE VOLUNTEER SPIRIT IN THE BUDDHIST WAY

โดย

พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761342

รายงานผลงานวิชาการรับใช้สังคม

เรื่อง

จิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ
THE VOLUNTEER SPIRIT IN THE BUDDHIST WAY

โดย

พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 610761342
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Social Service Academic Report

The Volunteer spirit in the Buddhist way

By

PhramahaPhanuwat Phatiphanmethe, Asst. Prof.
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Lampang Buddhist College's
B.E. 2561

Research Project Funded by
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 610761342

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการอนุเคราะห์ให้การช่วยเหลือจากหลากหลายส่วนงาน ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ให้โอกาสในการทำงานวิจัยเล่มนี้ พระราชธรรมาลังการ ที่ปรึกษาผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง คณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ทั้งการดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น และขอเจริญพรขอบคุณ ผู้บริหารโรงพยาบาลศูนย์ลำปาง โรงพยาบาลมะเริงลำปาง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพิชัย ผู้นำชุมชน ตลอดจนจิตอาสาในชุมชน ผู้ป่วย ผู้ดูแลผู้ป่วย ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการร่วมกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ทุกท่านที่ได้สละเวลาอันมีค่าของท่านเพื่องานวิจัยฉบับนี้และเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยเสมอมา และผู้แต่งเอกสารตำราที่ใช้ในการค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขออุทิศกุศลผลบุญที่จะเกิดจากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาตน สังคม และประเทศชาติ จงส่งผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมานามาข้างต้นนี้จงประสบแต่ความสุข ความเจริญในชีวิตและหน้าที่การงาน

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนหวังว่างานบริการรับใช้สังคมฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน ผู้ที่สนใจที่จะศึกษารายละเอียดต่อไป

พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี, ผศ.

๑๐ มกราคม ๒๕๖๒

ชื่อเรื่อง: จิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ
ผู้วิจัย: พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี, ผศ.
ส่วนงาน: วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ: ๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานบริการรับใช้สังคมเรื่อง จิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ ๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ ๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ ๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดลำปาง นิสิตของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง แพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล อาสาสมัครสาธารณสุข และผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วย

จากการศึกษา พบว่า กิจกรรมเยียวยาจิตใจผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่มพระอาสาศึกลานธรรมเป็นการเสริมสร้างคุณลักษณะของพระจิตอาสาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาตนไปสู่คุณงามความดี ความงอกงามในจิตใจ อีกทั้งยังสามารถปรับปรุงสิ่งที่บกพร่องและเป็นการพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสังคม กระบวนการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธนั้น สิ่งแรกต้องพัฒนาในเรื่องของการศึกษา/เรียนรู้ เกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ การเข้าใจและการใช้ปัญญา สิ่งเหล่านี้ต้องเตรียมการสำหรับจิตอาสาที่เข้าร่วมโครงการ และต้องฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการอบรมเรื่อง หลักธรรมที่จะเตรียมพร้อมไปเยี่ยมผู้ป่วย อบรมเรื่อง มารยาทในการพบปะผู้ป่วยในระยะต่างๆ ฯลฯ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจนโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการตลอดจน การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และฝึกฝนพระนิสิตให้คุ้นเคยกับเทคโนโลยี/เทคนิค/วิทยาการสมัยใหม่ที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดความก้าวหน้าของโครงการ ปฏิบัติตนทั้งในงานและในสังคมส่วนรวมให้แก่พระนิสิต ซึ่งรวมถึงการมอบหมายงานพิเศษ การสอนงาน การให้คำปรึกษา แนะนำ การเป็นพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่การทำงาน การจัดทัศนศึกษาดูงาน ตลอดจน ต้องมีส่วนร่วมการค้นหาปัญหาการวางแผน การนำโครงการไปปฏิบัติ และการประเมินผล ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ของโครงการร่วมกับทางโรงพยาบาล และหน่วยงานอิสระหรือองค์กรการกุศล เพื่อช่วยเหลือให้โครงการเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ปลูกฝังให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ มีเมตตาคอยช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่าตนเอง เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

Research Title: The Volunteer Spirit in the Buddhist Way
Researchers: Phramahaphanuwat Patibhanamedhi, Asst. Prof.
Department: Lampang Buddhist College's
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Fiscal Year: 2018
Research Shcolarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Service for social service matters Volunteer Spirit in the Buddhist Way The following objectives are as follows: 1. To develop monks and personnel in the creation of a volunteer spirit in the Buddhist way The implementation of the volunteer spirit in the Buddhist way The main contributors are monks in Lampang province. Students of Lampang Buddhist College Doctors and hospital staff Public Health Volunteers And those with experience in patient care

The study, it was found that the activities to heal the mind of the patients with Dharma of the Volunteer Dharma group were to strengthen the characteristics of the volunteer spirit in relation to their development towards virtue. Growth in the mind And can also improve things that are defective and develop behavior to suit the society The process of developing monks and personnel to create a volunteer spirit in the Buddhist way The first thing must be developed in terms of education / learning. About cultivating values and attitudes Understanding and using intelligence These things must be prepared for the volunteer spirit that participated in the project. And requires constant and consistent training By training on Principles to be prepared, visiting patients, training on etiquette in meeting patients at various stages, etc. Enhancing knowledge and understanding of policies, plans, objectives, project goals as well as Providing information about the best practices to solve past operational defects. And train students to be familiar with modern technology / techniques / techniques that will apply to the progress of the project Practice both in work and in society as a whole for the students Which includes special assignments, teaching jobs, counseling, advice as mentors Switching job rotation

Arranging field trips to see work as well as having to participate in searching for planning problems Implementation of the project And the upstream and downstream evaluation of the project together with the hospital And independent agencies or charities To help the project achieve sustainable development By learning to develop volunteer minds can be done at all ages. Especially the childhood that is the age of learning Grow to listen to sympathy Have compassion to help others more than themselves Is the key to cultivating the volunteer features that can be developed simultaneously For the learning management approach, it is necessary to apply the theoretical knowledge to be adapted to be suitable for the current conditions.

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของโครงการ	๓
ขอบเขตของโครงการ	๓
นิยามศัพท์ที่ใช้ในโครงการ	๓
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๔
๒ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน	๕
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ (Participatory Action Research)	๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสาและอาสาสมัคร	๑๔
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๖
๒.๕ กรอบแนวความคิด	๒๗
๓ วิธีดำเนินโครงการ	๒๘
๓.๑ รูปแบบของโครงการ	๒๘
๓.๒ พื้นที่ในการทำโครงการ	๒๘
๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	๒๘
๓.๔ เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๘
๓.๕ การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๙
๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๙
๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล	๒๙
๔ ผลการวิจัย	๓๐
๔.๑ วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากร ในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ	๓๐
๔.๒ วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้าง จิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ	๔๖
๔.๓ วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการ จิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ	๕๕

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๕ สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ	๖๒
๕.๑ สรุปผล.....	๖๓
๕.๒ อภิปรายผล.....	๖๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๓
บรรณานุกรม	๗๔
ภาคผนวก	๗๗
ภาคผนวก ก.....	๗๗
ภาคผนวก ข.....	๙๔
ภาคผนวก ค.....	๙๖
ภาคผนวก ง.....	๙๘
ภาคผนวก จ.....	๑๑๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๙
แบบสรุปโครงการวิจัย	๑๒๔

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
ภาพประกอบที่ ๒.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม (B) ความรู้สึก (F) และความคิด (C) ...	๑๘
ภาพประกอบที่ ๒.๒ ความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์	๑๙
ภาพประกอบที่ ๒.๓ กรอบแนวความคิด	๒๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑ หัวหน้าโครงการลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการประชุม กลุ่มย่อย	๓๑
ภาพประกอบที่ ๔.๒ รูปแบบการสร้างจิตอาสาศึลานธรรมตามแนววิถีพุทธ.....	๓๔
ภาพประกอบที่ ๔.๓ หัวหน้าโครงการและนิสิต มจร.ลำปาง ลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมา ประกอบการประชุมกลุ่มย่อย.....	๓๘
ภาพประกอบที่ ๔.๔ หัวหน้าโครงการและนิสิต มจร.ลำปาง ลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมา ประกอบการประชุมกลุ่มย่อย.....	๓๙
ภาพประกอบที่ ๔.๕ ทีมงานลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการประชุมกลุ่มย่อย	๔๒
ภาพประกอบที่ ๔.๖ ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่	๔๓
ภาพประกอบที่ ๔.๗ ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่	๔๔
ภาพประกอบที่ ๔.๘ ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่	๔๕
ภาพประกอบที่ ๔.๙ ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่	๔๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐ ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่	๔๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑ ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่	๔๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๒ ผู้ร่วมโครงการสนทนากลุ่มหลังจากลงพื้นที่ทำโครงการ	๕๐
ภาพประกอบที่ ๔.๑๓ ผู้ร่วมโครงการสนทนากลุ่มหลังจากลงพื้นที่ทำโครงการ	๕๑
ภาพประกอบที่ ๔.๑๔ ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่	๕๔
ภาพประกอบที่ ๔.๑๕ ผู้ร่วมโครงการสนทนากลุ่มหลังจากลงพื้นที่ทำโครงการ	๕๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑๖ ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่	๕๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๗ ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่	๕๙
ภาพประกอบที่ ๕.๑ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศึลานธรรม ตามแนววิถีพุทธ.....	๖๕

อักษรย่อ

อักษรย่อในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงที่มาเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ส. (ไทย) ๙/๑๒๒/๒๒๖ = ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่มที่ ๙ ข้อ ๑๒๒ หน้า ๒๒๖

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะแจ้งที่มา เล่ม/ หน้า เช่น มงคล. (บาลี) ๑/๖๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายถึง มงคลสูตรที่ปนี เล่ม ๑ หน้า ๖๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

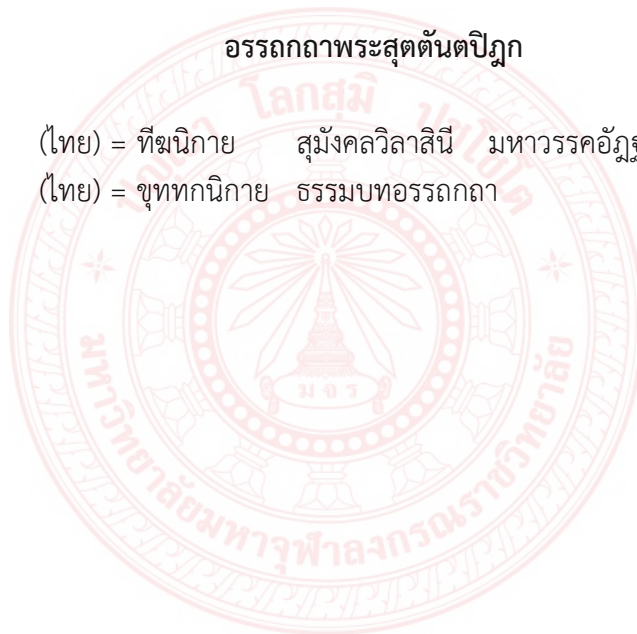
พระสูตรตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย) = สูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.ม.อ. (ไทย) = ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอัฐกถา (ภาษาไทย)

ขุ.ธ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาวะการเจ็บป่วยเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญของประเทศไทย และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่กำลังเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุ (Population ageing) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสื่อมของร่างกายที่เป็นไปตามอายุจะทำให้การเจ็บป่วยมีมากขึ้น ทั้งนี้พบว่าผู้สูงอายุไทยในสัดส่วนที่สูงขึ้น มีการคาดการณ์ว่า พ.ศ. ๒๕๖๘ กล่าวว่า ปัญหาสุขภาพส่วนใหญ่พบในผู้สูงอายุ คือ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไตวาย ข้อเข่าเสื่อม เป็นผู้พิการ โรคซึมเศร้า และผู้ป่วยติดเตียง ทั้งนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุมีโรคเรื้อรังที่มากขึ้นยังมีผู้ป่วยที่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังจากสาเหตุอื่นๆ อีก เช่น ความผิดปกติแต่กำเนิด โรคติดต่อระบบต่างๆ อุบัติเหตุ ฯลฯ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยและผู้ดูแลเป็นอย่างมากทั้งจากภาวะของโรคและความรุนแรงของการเจ็บป่วย รวมทั้งการบำบัดรักษาที่ผู้ป่วยได้รับการ ตลอดจนอาจเกิดอาการข้างเคียงและภาวะแทรกซ้อนต่างๆ การที่ต้องให้การดูแลต่อเนื่องที่บ้านในกลุ่มผู้ป่วยเรื้อรัง ภาวะการเจ็บป่วยเรื้อรังอาจทำให้ผู้ป่วยมีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมหรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งผู้ป่วยเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการดูแลสุขภาพที่มีการพึ่งพาผู้ดูแลในระดับสูง จัดเป็นภาระงานที่หนัก และซับซ้อนในการดูแลที่เป็นความรับผิดชอบของผู้ดูแลและสมาชิกในครอบครัวจากการที่ผู้ดูแลผู้ป่วยมีภาระที่ยาวนานในการดูแลต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่ตนเอง^๑ ในปัจจุบันจังหวัดลำปาง พ.ศ. ๒๕๕๙ พบผู้ป่วยที่เป็นผู้ป่วยติดเตียง จำนวน ๑,๒๐๙ คน ผู้พิการที่ต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือ ๓,๓๐๔ คน และผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่ต้องได้รับการดูแลแบบประคับประคอง จำนวน ๗๔๐ คน^๒

จากปัญหาดังกล่าว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จังหวัดลำปาง จึงออกพันธกิจด้านบริการวิชาการแก่สังคม และตระหนักถึงความสำคัญของการนำพระพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ ผสมผสานไปพร้อมๆ กับการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยจัดทำโครงการ “นิติจิตอาสาบำเพ็ญธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ”^๓ เพื่อดำเนินกิจกรรมสำหรับฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วย ที่มีความทุกข์ทรมานด้านร่างกายและด้านจิตใจ จากความเจ็บป่วยของตนเองหรือบุคคลอันเป็นที่รัก

^๑ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๖๐. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ จากเว็บไซต์ http://www.m-society.go.th/ewt_new.php?nid=๙๕๙๗

^๒ กลุ่มงาน/งานภายใน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปางเสริมความเข้มแข็ง. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐. จากเว็บไซต์ <http://www.lpho.go.th/letsgo/index.php/person/๕๘๐-๒๐๑๕-๐๘-๐๗-๐๖-๔๘-๒๖>

^๓ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, “สรุปโครงการนิติจิตอาสาบำเพ็ญธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙.”, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๕๕๖ (อัดสำเนา), หน้า ๙๒

โครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์สู่ผู้ป่วย เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๕๕ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ป่วยและญาติสามารถปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆตามความเชื่อของแต่ละบุคคลได้สำเร็จเหมือนอยู่ที่บ้าน โดยไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ มีความผาสุกด้านจิตวิญญาณ คลายความวิตกกังวล มีพลังและกำลังใจที่จะต่อสู้กับภาวะคุกคามของโรคต่อไป มีสัมพันธภาพที่ดีต่อเพื่อนผู้ป่วยด้วยกันและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแผนกอื่นๆ มากขึ้น และมีความเป็นกันเองมากขึ้น ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในมีความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และให้นิสิตมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะได้บริการสังคม สามารถนำคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไปปฏิบัติได้จริง

ลักษณะของกิจกรรมในโครงการเป็นการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลศูนย์ลำปาง ให้มีสุขภาพทางจิต มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้าย แม้บางโรคไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ก็จะทำให้ผู้ป่วยมีความสุขใจในบุญกุศลหรือกิจกรรมที่ร่วมทำกับนิสิต เป็นการสะสมเสบียงบุญไว้ใช้ในสัมปรายภพตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา เนื่องจากกิจกรรมที่นิสิตกับผู้ป่วยได้ทำร่วมกันล้วนสอดคล้องกับคติความเชื่อและเป็นประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน เช่น จัดสิ่งแวดล้อมส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา จัดงานวันสงกรานต์และวันขึ้นปีใหม่ไทย สานสัมพันธ์สายใยครอบครัวใส่ใจวิถีพุทธ และปฏิบัติศาสนกิจ/ปฏิบัติตามความเชื่อของผู้ป่วยและญาติตามแนววิถีพุทธที่ไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ เช่น ทำบุญตักบาตรเช้าทุกวันศุกร์ ทำวัตรสวดมนต์ ฝึกทักษะการคลายเครียด ผูกแขนให้พรในเทศกาลต่างๆ นิมนต์พระสวดมนต์ให้พรผู้ป่วยระยะสุดท้าย ให้คำปรึกษาการบริหารกาย จิต สมาธิบำบัด และติดตามเยี่ยมผู้ป่วยเรื้อรัง/ระยะสุดท้าย

จากผลการประเมินโครงการฯ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐^๔ พบว่า ผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วย ตลอดจนแพทย์ผู้ทำการรักษา มีความพึงพอใจการดำเนินงานของโครงการอยู่ในระดับมาก แต่อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานทำให้ผลการดำเนินงานด้อยประสิทธิภาพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดจากตัวนิสิตที่เข้าร่วมโครงการขาดความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมที่ทำ ตลอดจนขาดความเข้าใจในองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยให้ถูกต้องตามหลักวิชาการทางการแพทย์

จากข้อความข้างต้นคณะผู้จัดทำโครงการเพื่อรับใช้สังคม มีความสนใจที่จะขยายเครือข่ายไปยังหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนในเขตพื้นที่ เช่น โรงพยาบาล ชุมชนในเขตพื้นที่ เนื่องจากกลุ่มเหล่านี้มีบุคลากรที่มีศักยภาพที่สามารถรับใช้สังคม และเป็นหน้าที่หลัก ที่หน่วยงานนั้นต้องดำเนินการ ประกอบกับวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มีบุคลากรที่เป็นจิตอาสา มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องของหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้น จิตอาสาถือว่าเป็นบุคลากรของสังคม การพัฒนาจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์จึงเป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำงานควบคู่กันไปโดยวิธีการให้ความรู้และหรือวิธีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทักษะและทัศนคติซึ่งจะช่วยให้จิตอาสา มีขีดความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้นรวมทั้งการใช้วิธีการมุ่งใจและ

^๔ อ่างแล้ว. “สรุปโครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์สู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐.”, หน้า ๙๒

เปิดโอกาสให้จิตอาสาได้นำความรู้ความเข้าใจทักษะและทัศนคติที่ได้จากการพัฒนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์^๕ ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสมตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ สำเร็จประโยชน์ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยและภาคีเครือข่าย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการ

- ๑.๒.๑ เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ
- ๑.๒.๒ เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ
- ๑.๒.๓ วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ

๑.๓ ขอบเขตของโครงการ

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้จัดทำโครงการจะดำเนินการสร้างสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกสำหรับการพัฒนาชุมชนและสังคม พัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่จิตอาสาเพื่อรับใช้สังคม และสร้างฐานข้อมูลเพื่อให้หน่วยงานท้องถิ่นออกนโยบายสอดคล้องกับโครงการผลงานวิชาการรับใช้สังคมในเรื่อง “จิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ”

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

- ๑) พระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดลำปาง
- ๒) นิสิตของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- ๓) แพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล
- ๔) อาสาสมัครสาธารณสุข
- ๕) ผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วย

๑.๓.๓ ขอบเขตในด้านพื้นที่

เขตพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านเวลา

๑ ตุลาคม – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในโครงการ

ศีลानธรรม หมายถึง เครือข่ายพระสงฆ์จิตอาสาที่ทำงานด้านการเยียวยาความทุกข์และดูแลจิตใจผู้ป่วยและญาติทั้งในโรงพยาบาลและชุมชน

^๕ ศุภชัย ยาวะประภาส, การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย : กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๗๕

การมีส่วนร่วม หมายถึง การผสมผสาน การมีส่วนร่วมในการทำงานของทุกฝ่าย รวมทั้งการปฏิบัติ กระบวนการแสวงหาความรู้ โดยชุมชน องค์กร ร่วมกันคิดตัดสินใจหาทางแก้ไขปัญหาย่างเป็นระบบ

จิตอาสา หมายถึง จิตสาธารณะเป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม

อาสาสมัคร หมายถึง งานที่เกิดจากผู้ที่มีจิตอาสา กับสังคมส่วนรวม เป็นผู้ที่เอื้อเพื่อ เสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือสังคมให้เกิดประโยชน์และความสุข

หลักธรรม หมายถึง หลักคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาที่พระนิสิตของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางได้นำมาเป็นหลักในการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วย ที่มีความทุกข์ทรมานด้านร่างกายและด้านจิตใจ จากความเจ็บป่วยของตนเองหรือบุคคลอันเป็นที่รัก

ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ หมายถึง ผู้ป่วยที่ปฏิบัติกิจกรรมให้สอดคล้องกับความเชื่อ ความศรัทธาของผู้ป่วย ตามแนวพระพุทธศาสนา ได้แก่ การกล่าวถึงคุณของพระพุทธเจ้าอยู่เสมอๆ การยึดมั่นในคุณพระรัตนตรัย การทำบุญตักบาตร การรักษาศีล การสวดมนต์และการฟังธรรม การภาวนา การทำบุญกุศลอื่นๆ เพื่อบำบัดความทุกข์ทรมานจากโรคทางกายและโรคทางใจ

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๕.๑ ได้เครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกสำหรับการพัฒนาชุมชนและสังคมที่มีศักยภาพและมีความเข้มแข็ง

๑.๕.๒ สามารถผลิตทรัพยากรมนุษย์สู่จิตอาสาเพื่อรับใช้สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๕.๓ ได้ฐานข้อมูลเพื่อให้หน่วยงานท้องถิ่นออกนโยบายสอดคล้องกับโครงการผลงานวิชาการรับใช้สังคม

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การรับใช้สังคมเรื่อง จิตอาสาศึลานธรรมตามแนววิถีพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศึลานธรรมตามแนววิถีพุทธ ๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศึลานธรรมตามแนววิถีพุทธ ๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศึลานธรรมตามแนววิถีพุทธ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบแนวความคิด ดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

๑.๑ ความหมายของชุมชน

๑.๒ แนวคิดทางสังคมวิทยา

๑.๓ แนวคิดทางมานุษยวิทยา

๒. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ (Participatory Action Research)

๓. แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสาและอาสาสมัคร

๓.๑ ความหมายของจิตอาสา

๓.๒ ความสำคัญของจิตอาสา

๓.๓ แนวทางในการพัฒนาศักยภาพจิตอาสา

๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับอาสาสมัคร

๓.๕ ประเภทของอาสาสมัคร

๓.๖ บทบาทของอาสาสมัคร

๓.๗ เป้าหมายและทิศทางของงานอาสาสมัคร

๓.๘ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖

๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๕. กรอบแนวความคิด

๑. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

๑.๑ ความหมายของชุมชน

ชุมชนเป็นคำที่มีการนำไปใช้อย่างกว้างขวางและใช้ในลักษณะแตกต่างกันออกไป คำว่าชุมชน ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Community ซึ่งถ้าพิจารณาคำในภาษาอังกฤษ “Com” มีความหมาย = Together และจะเห็นว่ามีคำใกล้เคียงอีกหลายคำ เช่น Communal = ของชุมชนเพื่อชุมชน = Common = ร่วมเป็นสมาชิก และ Commune = ความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด

ชุมชน เป็นการรวมกันของบุคคลเพื่อประกอบกิจกรรมในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้ชีวิตและหมู่คณะที่ดำรง เป็นชุมชนแห่งกัลยาณมิตร เพื่อการจัดการและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน^๑ และ มาร์ค^๒ ให้ความหมายของชุมชนว่า คนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความเชื่อผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอ ที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนักและเกื้อกูลกัน

ชุมชน^๓ หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติ จนถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้านและผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลาน

๑.๒ แนวคิดทางสังคมวิทยา

ชุมชน หมายถึง หน่วยทางสังคมและจากความหมายที่หลากหลาย สรุปลักษณะร่วมได้ว่า ชุมชนประกอบด้วย^๔

๑. อาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์

๒. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

๓. มีความผูกพัน

Poplin^๕ ได้กล่าวถึงชุมชนใน ๓ สถานะ คือ

๑. ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์

๒. ชุมชนในฐานะหน่วยขององค์กรทางสังคม

๓. ชุมชนในฐานะจิตวิทยาวัฒนธรรม

และนิยามลักษณะของชุมชนว่าต้องประกอบด้วย

๑. กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่หรือบริเวณหนึ่ง

๒. สมาชิกที่มีการติดต่อระหว่างกันทางสังคม

๓. สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม

๔. มีความผูกพันทางจิตใจต่อระบบนิเวศ

๕. มีกิจกรรมร่วมกันเพื่อใช้ประโยชน์

^๑ ประเวศ วะสี, ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์ (พิมพ์ครั้งที่ ๔).

กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐, หน้า ๓๓.

^๒ Mark, S.H. Promoting community change. Book/Cole. Publishing Company. ๑๙๙๔, P.๘๘

^๓ กาญจนา แก้วเทพ, การพัฒนานวัตกรรมชุมชน, กรุงเทพมหานคร: สภาคณาธิการแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘, หน้า ๑๔.

^๔ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคของนักพัฒนา, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓, หน้า ๒๙-๓๐.

^๕ Poplin, D. Communities: A survey of theories and method of research. New York: Macmillan. ๑๙๗๙. (Textbook), pp. ๙-๑๘.

สนธยา พลศรี^๖ ได้กล่าวถึงชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม โดยการแบ่งชุมชนออกเป็นลักษณะต่างๆ ได้แก่

๑. การแบ่งตามจำนวนพลเมือง เช่น หมู่บ้าน เมือง นคร เป็นต้น
๒. การแบ่งตามพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ชุมชนอุตสาหกรรม ชุมชนการปกครอง เป็นต้น
๓. การแบ่งตามความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐ เช่น ศูนย์ผู้พลพ เป็นต้น
๔. การแบ่งตามลักษณะพิเศษของประชาชน เช่น ชัยนาทวาร์ เป็นต้น
๕. การแบ่งตามลักษณะทางด้านนิเวศวิทยา เช่น ย่านการค้า เหมืองแร่ เป็นต้น
๖. การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมทางสังคม เช่น ศูนย์การขนส่ง เป็นต้น
๗. การแบ่งตามหน่วยการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เป็นต้น
๘. การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข^๗ กล่าวไว้ในสังคมวิทยา หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน ว่า สามารถแบ่งชุมชนออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามการบริหารการปกครอง ซึ่งแบ่งโดยการพิจารณาจากลักษณะการปกครองของไทย ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนเขตสุขาภิบาล ชุมชนเขตเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร และกรุงเทพมหานคร เป็นต้น
๒. ลักษณะของชุมชน แบ่งตามกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ ชุมชนเกษตรกรรม ชุมชนศูนย์การค้า ศูนย์กลางขนส่ง เขตอุตสาหกรรม ชุมชนศูนย์กลางของการบริการ
๓. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม เป็นการแบ่งชุมชนในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ได้ทั้งแนวนอน และแนวตั้ง ในแนวนอนนั้นรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล หรือระหว่างกลุ่มในระดับท้องถิ่น ส่วนในแนวตั้งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล กับกลุ่มผลประโยชน์ หรือระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ในระดับต่างๆ ที่สูงขึ้นไปถึงองค์กรในระดับชาติ หรือระหว่างชาติ ประเทศ

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการอื่นอีกในการวิเคราะห์ถึงเครือข่ายปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนว่า ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มมีกระบวนการทางสังคมที่ประกอบด้วยความร่วมมือ การแข่งขัน และความขัดแย้ง ซึ่งมีมิติการวิเคราะห์เหล่านี้ให้คุณค่าที่มีนัยสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของชุมชนเป็นอย่างดี

๑.๓ แนวคิดทางมานุษยวิทยา

แนวคิดของชุมชนในทางมานุษยวิทยา (humanistic perspective) นี้ บางคนเรียกว่า เป็นแนวคิดของกลุ่มUtopia นักสังคมนิยมวิทยาที่มีอิทธิพลสำคัญต่อแนวคิดนี้ ๒ คน คือ โร

^๖ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการชุมชน**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓, หน้า ๑๘.

^๗ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **สังคมวิทยา: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖, หน้า ๑๐-๑๓.

เบิร์ต และบราวเนลล์^{๘๘} มีความคิดว่าชุมชนต้องก่อเกิดมิตรภาพความเอื้ออาทร ความมั่นคงและความผูกพัน

นิสเบท เห็นว่าสังคมสมัยใหม่ทำให้เกิดการสูญเสียความรู้สึกผูกพันของชุมชน (sence of community) ให้ข้อเขียนของ นิสเบท เรื่อง The Quest for community นั้นเกิดจากเงื่อนไขของสังคมสมัยใหม่ ที่ไม่สามารถตอบสนองให้ปัจเจกบุคคลเกิดความมั่นคง เขาได้แสดงความเห็นว่าในลักษณะรัฐการเมืองสมัยใหม่ รัฐไม่สามารถสนองตอบต้องการทางด้านจิตใจของคนได้ เพราะโดยธรรมชาติแล้วองค์การเหล่านี้มีขนาดใหญ่ ซับซ้อน เป็นทางการเกินไป รัฐอาจจะก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในนามของรัฐ เช่น สงคราม แต่ในการตอบสนองอย่างปกติธรรมดาต่อความต้องการของคนในเชิงการยอมรับมิตรภาพ ความมั่นคง ความเป็นสมาชิก รัฐจะทำให้สิ่งเหล่านี้ไม่ได้

ทางเลือกที่นักคิดในแนวนี้เสนอก็คือ การเรียกร้องให้ชุมชนมีขนาดเล็ก และมีโครงสร้างที่แน่นเหนียว เพราะในชุมชนขนาดเล็กเท่านั้นจะช่วยฟื้นฟูสภาพความสัมพันธ์ทางสังคมให้ดีขึ้นเพราะจะรับผิดชอบต่อหน่วยที่เล็กที่สุด และกล่าวถึงชุมชนขนาดเล็กที่เน้นการกระทำที่เต็มไปด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นสังคมที่ตนรู้จักกันอย่างใกล้ชิดและสนิทสนม

แนวคิดทั้งสองคนนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการเรียกร้องต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ การขยายตัวของเมือง ประชาชน ฯลฯ ที่ก่อให้เกิดภาวะความแปลกแยก ความวิตกกังวล ความโดดเดี่ยว ไม่สนใจใยดีหรือรู้สึกรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบรอบข้าง ไม่รู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบของการตัดสินใจหรือรับผลประโยชน์นั้นๆ^{๘๙} ส่วนอริยา เศวตามร์^{๙๐} กล่าวถึงการสร้างชุมชน ว่าเป็นการแสดงออกถึงอำนาจและเป็นวาทกรรมของคนกลุ่มต่างๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ความหมายเกี่ยวกับชุมชนจึงมีทั้งความหมายที่หลากหลายและความหมายที่ชัดเจน มิได้เพียงความหมายเดียวหรือความหมายที่เป็นกลางและไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่ นโยบายการนิยามหมู่บ้านให้ติดกับพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากการที่รัฐพยายามรวมศูนย์อำนาจด้วยการทำให้พื้นที่แตกออกเป็นหน่วยเล็กๆ เพื่อง่ายต่อการปกครอง สะท้อนให้เห็นกระบวนการที่หมู่บ้านถูกผนวกเข้าสู่ระบบทุนและตลาด

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนทางมนุษยนิยมนี้มีลักษณะที่น่าสนใจ คือ

๑. ไม่ได้ให้ความสนใจหรือความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ หรือพื้นที่
 ๒. เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์
 ๓. เป็นลักษณะความรู้สึกเชิงอัตวิสัยของความเป็นชุมชน หรือแบบแผนในอุดมคติ
- กล่าวคือ นำเสนอลักษณะชุมชนที่ควรจะเป็นชุมชน หรือชุมชนในอุดมคตินั่นเอง

^{๘๘} Nisbet, R.A. *The quest for community*. New York: Oxford University Press, ๑๙๙๘, P. ๙๗.

^{๘๙} อังอิงแล้ว, *กระบวนการและเทคนิคของนักพัฒนา*, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓, หน้า ๓๔.

^{๙๐} อริยา เศวตามร์, *นักพัฒนากับบทบาทในการสร้างความหมายใหม่ของชุมชน ใน ฌรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), เศรษฐศาสตร์การเมือง เอ็นจีโอ ๒๐๐๐*, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒, หน้า ๑๙๑.

แม้ว่าจะมีทัศนะอันหลากหลายเกี่ยวกับชุมชน ก็ยังสามารถสรุปหาจุดร่วมได้ ๒ ประการ คือ

๑. เป็นการกล่าวถึงวิวัฒนาการของการสมาคมของมนุษย์ (Human association)
๒. มีการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของความเกาะเกี่ยวในสังคมมนุษย์เกิดจากการเกิดจากเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ลักษณะหนึ่งของการสมาคมของมนุษย์จะหายไป และจะมีลักษณะใหม่มาแทนที่

๒. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ (Participatory Action Research)

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัยได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม^{๑๑} คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนใน การควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่ามี ๒ ลักษณะ คือ ๑.การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสระภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรก จนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

๒.๑ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี ๔ ขั้นตอน^{๑๒} คือ

^{๑๑} สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เอส. อาร์. พรินติ้ง, ๒๕๔๕.

^{๑๒} โกวิท พวงงาม. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท., ๒๕๔๕.

๒.๑.๑ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

๒.๑.๒ การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัย ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

๒.๑.๓ การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

๒.๑.๔ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบากนอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา, กระทรวง ศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัยยังได้ กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา ๕ ขั้น ดังนี้^{๑๓}

๑) ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

๒) ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

๓) ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔) ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๕) ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

๒.๒ ระดับของการมีส่วนร่วม

ระดับของการมีส่วนร่วมตาม หลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น ๕ ระดับ^{๑๔} คือ

๒.๒.๑ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน

^{๑๓} อ้างอิงแล้ว. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท., ๒๕๔๕, หน้า ๑๑๖.

^{๑๔} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง.

๒.๒.๒ การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร

๒.๒.๓ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดย แบ่งเป็น ๓ กรณีแล้วแต่กิจกรรมในตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้

- ๑) ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
- ๒) ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
- ๓) ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ

๒.๒.๔ การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด

๒.๒.๕ การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือ ในด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ แบ่งไว้ดังนี้

๑. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา

๒. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร

๒.๑ ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง

๒.๒ วางแผนแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่อง ๆ

๒.๓ ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อ แก้ไขปัญหาที่วางแผนนั้น

๒.๔ ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

๒.๕ ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

๒.๖ ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน

๒.๗ ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

๒.๓ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัยได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๒ ประการ^{๑๕} คือ

๒.๓.๑ การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑) จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ

๒) จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กร ต่าง ๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

๓) แก่อบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ

๔) ลงมือปฏิบัติจริง

^{๑๕} อ้างอิงแล้ว, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๘ .

๕) ถ่ายถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสม

๒.๓.๒ การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความและความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการ พัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

- ๑) แลกเปลี่ยน เรียนระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน
- ๒) สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุน ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง
- ๓) แลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

แนวคิดและกระบวนการมีส่วนร่วมในที่ประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๕ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น คำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้น การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้นอย่างไรก็ดี กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็น ดังนี้^{๑๖}

ประเด็นที่ ๑ การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่ และมีอิทธิพลต่อกระบวนการ พัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ ๒ การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตยในกรณีนี้คือการเอื้อให้เกิดการพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นที่ ๓ การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าวกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

ประเด็นที่ ๔ การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหารรวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของ ประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

^{๑๖} กรมอนามัย. โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในงานภารกิจกรมอนามัย. กระทรวงสาธารณสุข. ๒๕๕๐. สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๕, จาก <http://psdg.anamai.moph.go.th/news/cpadmin/km/files/chapter๒.doc>

นอกจากนี้ ในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง และการมีส่วนร่วม หมายถึง สิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (allocation) และการใช้ประโยชน์ (utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิตซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผนเพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงซึ่งการพัฒนาให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย และการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริการทางการเมืองเพื่อกำหนดความต้องการของชุมชนของตน การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้ โดยมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอกตามนิยามข้างต้น จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะเป็นบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเองในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี นอกจากนี้ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ทรัพยากร ควบคุมการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือก หรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือเป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนและเป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานและบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชันนารี ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมใน ๒ ลักษณะ กล่าวคือ^{๑๗}

ลักษณะที่ ๑ การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจการระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

^{๑๗} ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชันนารี. (๒๕๔๓). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ลักษณะที่ ๒ การมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภทคือการส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง และการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ โดยการส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา และมีการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาคเพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหารมีอำนาจต่อการจัดการทรัพยากรโดยอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้างซึ่งมักจะคาบเกี่ยวกับการพัฒนานั้น ก็คือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจ ให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจนเนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ทั้งนี้ การจะเกิดสภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามความหมายที่กล่าวถึงข้างต้น จะต้องเกิดสภาพการณ์หรือเงื่อนไขสำคัญ คือ การมีความตระหนักและความเห็นพ้องต้องกันของประชาชนที่มีจำนวนมากพอต่อการริเริ่มโครงการ/กิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใดที่เป็นความต้องการของส่วนรวม โดยความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามารับผิดชอบเพื่อการดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการโดยมีลักษณะเป็นการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

๓. แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสาและอาสาสมัคร

๓.๑ ความหมายของจิตอาสา

จิตอาสา หมายถึง จิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญา^{๑๘}

จิตอาสา หมายถึง การสร้างจิตสำนึกของมนุษย์ตามความรู้สึกร่วมกันอยู่จริงให้เป็นจิตของการให้การเสียสละ ไม่หวังผลตอบแทน^{๑๙}

^{๑๘} พระไพศาล วิสาโล, *เติมเต็มด้วยจิตอาสา*, (กรุงเทพฯ: เครือข่ายพุทธิกา, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐

^{๑๙} ปิยะนารถ สรวิสูตร, “แรงจูงใจของผู้นำเยาวชนที่มีจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม กรณีศึกษาสถานเยาวชนกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์, ๒๕๕๒, หน้า ๓๕.

จิตอาสา หมายถึง สิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เอาเข้ามาใส่ตัว ก็คือ การให้ เมื่อคนต่างๆ เริ่มรัก และมีเมตตาต่อกันมากขึ้น เข้าใจผู้อื่นมากยิ่งขึ้น ว่าต้องการอะไร กำลังอยู่ในสภาพใดสามารถให้ความช่วยเหลืออะไรได้บ้าง มองเห็นความเป็นไปของสังคม เห็นแนวทางที่จะช่วยกันลดปัญหา จนนำมาสู่การให้สิ่งที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็น เวลา แรงงาน เงิน สิ่งของ^{๒๐}

กล่าวโดยสรุป จิตอาสาจึง หมายถึง บุคคลที่มีจิตที่พร้อมจะให้หรือเสียสละ เวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อช่วยให้ผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนการมีจิตอาสามีเหตุผลหลักมาจากปัจจัย ดังต่อไปนี้

๑. ความรู้สึกสงสาร เนื่องจากพบเห็นผู้ที่มีความเดือดร้อนมากกว่าตนเอง และ อยากที่จะหาช่องทางช่วยเหลือผู้อื่นในรูปแบบต่างๆ เช่น เกิดความรู้สึกสงสารเมื่อเห็นเด็กขอทานจึงอยากบริจาคเงิน หรือเมื่อรู้ข่าวว่าน้ำท่วมภาคอีสานจึงอยากบริจาคสิ่งของเพื่อเป็นการบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัยเดือดร้อน

๒. ประสบการณ์ที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยตนเอง และได้รับความสุขจึงอยากที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอีก

๓. ความรู้สึกต่อเนื่อง เมื่อบุคคลได้รับการช่วยเหลือและรู้สึกประทับใจจึงอยากทำสิ่งดีๆ เพื่อผู้อื่นบ้าง

ความสำคัญและประโยชน์ของจิตอาสา คือ การที่บุคคลมีจิตอาสา รู้จักการให้ เราก็จะรับด้วยในเวลาเดียวกัน หนึ่งในสิ่งที่เราได้รับ คือ ความสุข ยิ่งการให้นั้นเต็มไปด้วยความปรารถนาดีความสุขและความภูมิใจก็ยิ่งทวีคูณ รวมทั้งยังเป็นการทำให้ชีวิตมีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้กับสังคมอีกด้วย^{๒๑}

กล่าวโดยสรุป จิตอาสา คือผู้ที่มีจิตใจที่เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละ สิ่งที่ตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อแผ้วพำให้กับส่วนรวม อีกทั้งยังช่วยลด “อัตตา” หรือความเป็นตัว เป็นตน ของตนเองลงได้บ้าง ส่วน “อาสาสมัคร” เป็นงานที่เกิดจากผู้ที่มีจิตอาสา ซึ่งมีความหมายอย่างมาก กับสังคมส่วนรวมเป็นผู้ที่เอื้อเพื่อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือ สังคมให้เกิดประโยชน์ในทางบวก ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เราควรทำทั้งสิ้น คนที่จะเป็นอาสาสมัครได้นั้นไม่ได้จำกัดวัย การศึกษา เพศ อาชีพ ฐานะ หรือ ข้อจำกัดใดๆ ทั้งสิ้น หากแต่ต้องมีจิตใจ เป็น “จิตอาสา” ที่อยากจะช่วยเหลือผู้อื่น หรือสังคม เท่านั้น

๓.๒ ความสำคัญของจิตอาสา

^{๒๐}อ้างแล้ว, “แรงจูงใจของผู้นำเยาวชนที่มีจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม กรณีศึกษา สภาเยาวชนกรุงเทพมหานคร.”, หน้า ๓๔.

^{๒๑}อ้างแล้ว, “แรงจูงใจของผู้นำเยาวชนที่มีจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม กรณีศึกษา สภาเยาวชนกรุงเทพมหานคร.”, หน้า ๓๖.

ผู้ที่มีศรัทธาจะทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยคำนึงถึงเวลาว่าง ความสามารถและความถนัดที่ตนเองมีอยู่ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการทำงานก็เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมแก่องค์กร และผู้ประสบความสำเร็จทุกขียากเดือดร้อนโดยไม่มีค่าจ้างหรือค่าตอบแทน^{๒๒}

การเป็นอาสาสมัครได้จะต้องมีจิตอาสา ซึ่งเป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลาแรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี และเห็นน้ำตาเปลี่ยนเป็นรอยยิ้มเป็นจิตที่เปี่ยมด้วยบุญ คือความสงบเย็นและพลังแห่งความดี^{๒๓}

ดังนั้น การเป็นอาสาสมัครกับการเป็นผู้มีจิตอาสาจึงอยู่ในคนๆ เดียวกันที่มีคุณสมบัติของการเป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งที่ตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อแผ้วแผ่ให้กับส่วนรวม อาจกล่าวได้ว่า การเป็นจิตอาสาของบุคคลใดก็ตามบุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานจิตใจที่จะทำประโยชน์เพื่อบุคคลอื่นเพื่อสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตอาสา

การมีจิตอาสา เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อมต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม สรุปรว่าจิตอาสา หรือจิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ดังนี้^{๒๔}

ปัจจัยภายใน สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใดก็จะมีผลฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งซึ่งมีผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกล่าและสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลายภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจน ระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือการได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก อาทิ การไปโรงเรียน ไปทำงาน ดูละคร ฟังผู้คนสนทนากัน เป็นต้น

ในการปลูกฝังการมีจิตอาสานั้น ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็กเพราะเป็นช่วงเด็กมีความไวต่อการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กยังเป็น “ไม้อ่อน ที่ดัดง่าย” การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กทั้งร่างกาย และโดยเฉพาะความเหมาะสมด้าน

^{๒๒} ศศิพัฒน์ ยอดเพชฌ, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๓๔). หน้า ๖.

^{๒๓} อ่างแล้ว, เต็มเต็มด้วยจิตอาสา, หน้า ๒๐.

^{๒๔} ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร, สำนักไทยที่พึงปรารถนา, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

พัฒนาทางจิตใจของเด็ก จะเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ได้มาก เพราะในวัยเด็ก จะสามารถเห็นความแตกต่าง สามารถคิดเปรียบเทียบ คิดแยกแยะวัตถุออกเป็นหมวดหมู่ ขั้นตอน สู้ศึกคิดโดยใช้การสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ เด็กจะเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว แทนการสนใจตนเอง^{๒๕} ซึ่งถ้าเด็กได้รับการปลูกฝังจิตอาสาให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อเติบโตขึ้นจะทำให้สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจและวัฒนธรรม อันจะส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุขกาย สบายใจ ตลอดจนเป็นบุคลากรที่ดี ที่เหมาะสมของครอบครัว สังคม และประเทศชาติสืบต่อไป

สรุป การเกิดจิตอาสาไม่สามารถสรุปแยกแยะได้ว่าการเกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง เพราะทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระตุ้นความรู้สึกรับรู้ของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัว แต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความจงใจเลือกสรรบุคคล ระลึกถึงตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายใน และภายนอก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้น การพัฒนาจิตสำนึกจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

๓.๓ แนวทางในการพัฒนาศักยภาพจิตอาสา

มีนักการศึกษาหลายๆ ท่านได้พยายามหาวิธีการที่หลากหลายเพื่อใช้การพัฒนาจิตอาสาให้แก่เด็ก และเยาวชน โดยวิธีการหนึ่งที่สำคัญ คือ การพัฒนาพฤติกรรม ซึ่งการพัฒนา พฤติกรรมนั้นสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี ตามความเชื่อพื้นฐานของแต่ละแนวคิดการนำหลักการแห่งพฤติกรรม (Behavior Principles) มาอธิบายพัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลได้^{๒๖} หลักการแห่งพฤติกรรมไว้ว่า เป็นหลักการที่ครอบคลุมทั้งแนวคิดของทฤษฎี การเรียนรู้ การวางเงื่อนไข และแนวคิดทางจิตวิทยาต่างๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์เข้ามาประยุกต์ใช้ได้ในการนำแนวคิดของการใช้หลักการแห่งพฤติกรรม มาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น สามารถพิจารณาได้ ๒ กรณี คือ

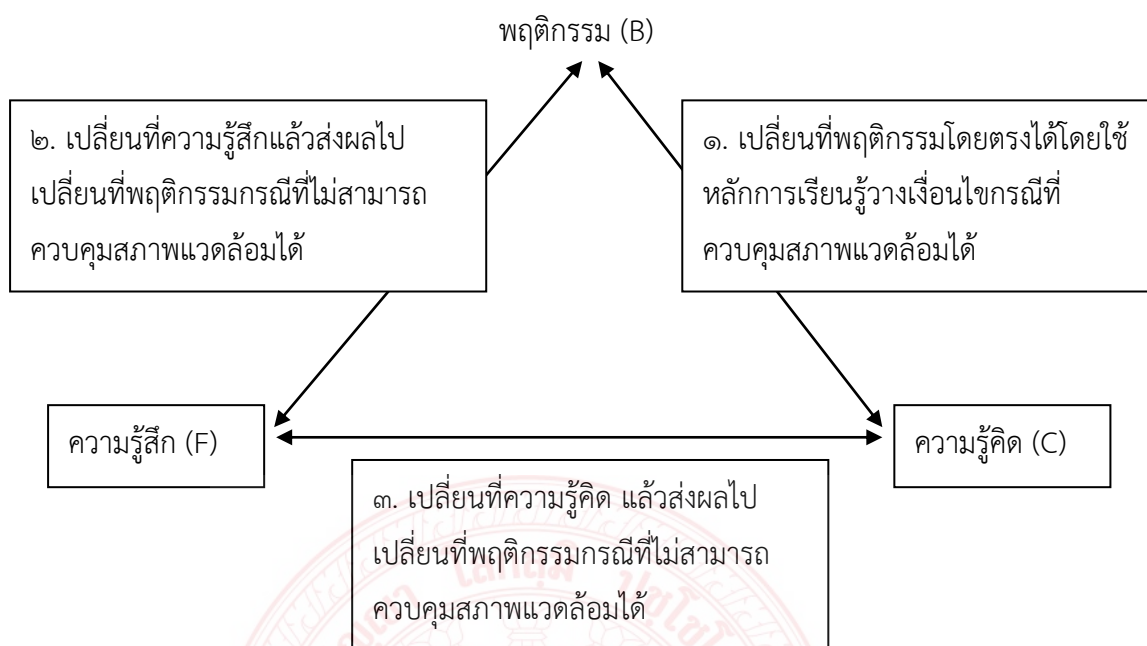
กรณีที่ ๑ กรณีที่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้ ผู้ทำหน้าที่พัฒนาสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่พฤติกรรมของบุคคลนั้นได้โดยตรงโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขจัดการกับพฤติกรรมโดยตรง ด้วยการคุมสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ได้

กรณีที่ ๒ กรณีที่ไม่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมได้จึงไม่สามารถที่จะเปลี่ยนหรือพัฒนาที่พฤติกรรมโดยตรงได้ จึงต้องกระทำโดยการเปลี่ยนที่ความรู้สึก (Feeling) ซึ่งส่งผลทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนได้ หรือกระทำโดยการเปลี่ยนความรู้คิด (Cognitive) ซึ่งส่งผลทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงเพราะตามหลักการแห่งพฤติกรรมเชื่อว่า การรู้คิด ความรู้สึก และพฤติกรรม จะมีผลซึ่งกันและกัน

ดังนั้น การพัฒนาพฤติกรรม อาจกระทำได้ทั้งที่เป็นพฤติกรรมโดยตรง หรือที่ความรู้คิด ความรู้สึก เพื่อให้พฤติกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงก็ได้ ดังแสดงภาพที่ ๒

^{๒๕} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยพัฒนาบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๗๗.

^{๒๖} ประทีป จินนี้, **“การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม”**, เอกสารประกอบการสอน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๔๐, (อิดสำเนา). หน้า ๙

ภาพประกอบที่ ๒.๑: ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม (B) ความรู้สึก (F) และความรู้คิด (C)
ที่มา: การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม^{๒๗}

การพัฒนาพฤติกรรมมีแนวทางที่หลากหลาย แต่ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตอาสาให้แก่เด็กส่วนใหญ่ นั้น มักเลือกใช้การพัฒนาที่กระบวนการทางปัญญาเพื่อให้ส่งผลต่อพฤติกรรม การพัฒนาที่กระบวนการทางปัญญานั้น มีความเชื่อพื้นฐานที่ว่ากระบวนการปัญญามีผลต่อพฤติกรรม ภาระการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สามารถกระทำได้โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา^{๒๘} หลักการพื้นฐานของแนวคิดการปรับปรุงพฤติกรรมทางปัญญาไว้ว่า เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐาน ให้ส่งผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก โดยนักปรับพฤติกรรมทางปัญญามีความเชื่อ ดังนี้

๑. กระบวนการทางปัญญานั้นมีผลต่อพฤติกรรม
๒. กระบวนการทางปัญญาสามารถจัดให้มีขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้
๓. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป อาจจะเป็นผลเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางปัญญา

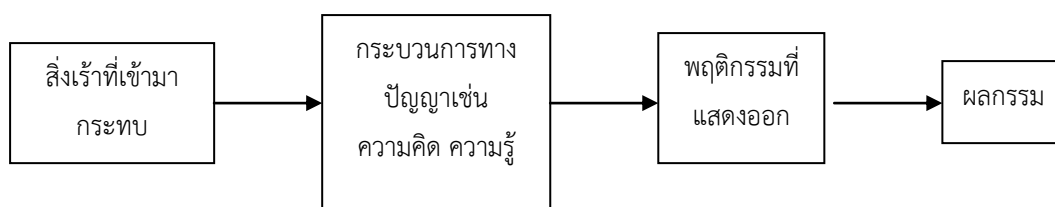
จุดมุ่งหมายของนักปรับพฤติกรรมทางปัญญามุ่งที่การเปลี่ยนแปลงทางปัญญาเพื่อส่งผลให้พฤติกรรมภายนอกเปลี่ยนแปลง^{๒๙} ทั้งนี้เพราะ กระบวนการทางปัญญาและพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กับสิ่งเร้า กระบวนการทางปัญญา พฤติกรรมและผลกรรมมีลักษณะแบบ ปฏิสัมพันธ์กัน

^{๒๗} อ่างแล้ว “การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม”, หน้า ๑๐.

^{๒๘} สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐๘.

^{๒๙} อ่างแล้ว, **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**, หน้า ๓๐๘.

(Interaction) กล่าวคือ บุคคลแสดงพฤติกรรมภายนอกด้วยการชี้แนะ (Prompting) จากกระบวนการทางปัญญา และในขณะเดียวกันพฤติกรรมภายนอกก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการทางปัญญา ดังแสดงให้เห็นถึงสภาพสรุปความสัมพันธ์ของสิ่งเร้ากระบวนการทางปัญญา พฤติกรรมและ ผลกรรม ดังภาพที่ ๓

ภาพประกอบที่ ๒.๒: ความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์
ที่มา: การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม^{๓๐}

จากภาพจะเห็นได้ว่าตัวแปรภายในบุคคลมีผลต่อพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกการปรับพฤติกรรมดังกล่าว จึงเรียกได้ว่าการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Modification หรือ CBM) ซึ่งแนวคิดนี้บูรณาการมาจากแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมปัญญานิยม และแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มปัญญานิยมซึ่งมีความเชื่อว่า พฤติกรรมภายนอกของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาภายในโดยที่กระบวนการทางปัญญาเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับพฤติกรรมภายนอกของบุคคลถ้าเราสามารถเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาได้ พฤติกรรมภายนอกของบุคคลย่อมเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรม จะพัฒนาไปมากขึ้นเพียงใดยังขึ้นกับผลกรรมที่บุคคลนั้นได้รับต่อการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ด้วย

๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับอาสาศัมคร

งานอาสาศัมครในประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นโดยได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาที่ปลูกฝังให้คนในสังคมมีพื้นฐานจิตใจที่มีความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ได้รับความทุกข์ได้ยาก ทำหน้าที่ด้วยความเสียสละ มุ่งมั่นตั้งใจ เพื่อพัฒนาสังคมและประเทศชาติ โดยไม่หวังผลตอบแทนในรูปของเงินตรา ชื่อเสียงหรือเกียรติยศใดๆ ปัจจุบันทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจงานด้านอาสาศัมคร เพราะเป็นสิ่งที่มุ่งให้เกิดสวัสดิภาพแก่ประชาชนเพื่อให้คนในสังคมกินดีอยู่ดี

ประเทศไทยในช่วงสอง-สามศตวรรษที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ เป็นต้นมา จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองทำให้เกิดปัญหาของสังคมตามมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาเยาวชน ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด

^{๓๐} อ่างแล้ว “การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม”, หน้า ๑๓๓.

ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาโรคเอดส์ เป็นต้น จากปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นในปัจจุบัน^{๓๑}

ประชากรส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธและยึดหลักเรื่องของความเมตตาธรรม ซึ่งเป็นการปลูกฝังบทรบพาทและหลักสำคัญในการเสริมสร้างค่านิยมที่ดีงามให้แก่จิตใจของคนไทย เป็นสิ่งที่สร้างความรู้สึกเมตตา สงสาร เห็นอกเห็นใจ หรือให้ความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก เช่น เหตุการณ์ภัยพิบัติ สึนามิ ที่มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจากเหตุการณ์นี้เป็นจำนวนมากแลจากเหตุการณ์ดังกล่าว มีผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้ความช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัย ปรากฏการณ์ให้ความช่วยเหลือนี้เชื่อว่า มีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ทั้งนี้ประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ทั่วโลก ต่างก็พยายามหาหนทางและวิธีการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมหรือช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน เพื่อบรรเทาทุกข์ช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนเหล่านั้น ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้และมีคุณภาพที่ดีขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการประชาชนและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล แต่การดำเนินงานของรัฐฝ่ายเดียวไม่สามารถป้องกันแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนได้ครอบคลุมทั้งหมด จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคเอกชนหรือบุคคลในการให้ความร่วมมือ การที่คนไทยได้รับการปลูกฝังให้มีพื้นฐานทางด้าน ความเมตตา ความเห็นใจ ความอยากช่วยเหลือ ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันกับความเดือดร้อนทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับเพื่อนมนุษย์เสมือนหนึ่งเป็นความทุกข์ยากของคนในครอบครัวของตนเอง และมีความเชื่อว่าหากปล่อยให้ความเดือดร้อนของเพื่อนมนุษย์เป็นหน้าที่ของรัฐบาลหรือเป็นภาระของราชการนั้นไม่เพียงพอ จึงทำให้บุคคลหรือกลุ่มที่เรียกว่า “อาสาสมัคร” เข้ามาทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ ความเดือดร้อนแก่เพื่อนมนุษย์ร่วมโลกโดยไม่หวังผลตอบแทนในรูปของเงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศใดๆ ทั้งสิ้น

อาสาสมัครในประเทศไทยว่ามีมาตั้งแต่สมัย ดึกดำบรรพ์แล้ว เพราะเป็นวิถีชีวิตของคนไทย ประเทศมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ที่มุ่งสอนให้คนในสังคมมีความสงบสุขมีจิตใจเมตตา กรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนา ที่มุ่งสอนให้บุคคลจะมีชีวิตที่มีคุณค่า จะต้องทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นเพื่อสังคม ด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน บนพื้นฐานของความสุจริต ไม่เห็นแก่ตัวไม่เอารัดเอาเปรียบ และทำประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติด้วยความเสียสละ^{๓๒}

๓.๕ ประเภทของอาสาสมัคร

อาสาสมัครสามารถจำแนกประเภทของอาสาสมัครไว้ ๓ ประเภท^{๓๓} ได้แก่

^{๓๑} ศติพัฒน์ ยอดเพชร, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑-๓.

^{๓๒} โกศสุตา ศิริมานะกุล, การติดตามผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร ประชาสงเคราะห์ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการกรุงเทพ ๗ (ตลิ่งชัน), วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗, หน้า ๑๗.

^{๓๓} บุญเจือ ถินนคร, “บทบาทของอาสาสมัครในการสังคมสงเคราะห์ผู้ประสบภัย”, นิตยสารการประชาสงเคราะห์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒๓ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๒๑): หน้า ๖.

๑. อาสาสมัครฝ่ายบริการ ได้แก่ การที่ผู้สมัครอาสาสมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็น กรรมการบริหาร กรรมการพิจารณาเรื่องราวต่างๆ หรืออาจเป็นผู้นำในการเข้ารับผิดชอบการปฏิบัติงานใดๆ ก็ได้ ทั้งนี้โดยอาจได้รับการเลือกตั้ง

๒. อาสาสมัครให้บริการโดยตรง ได้แก่ การที่ผู้สมัครอาสาสมัครเข้าปฏิบัติงานภายใต้โครงการต่างๆ หรืออาจเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เสมียนธุรการประจำสำนักงาน ครูผู้ฝึกสอน วิชาการต่างๆ ล่ามภาษาต่างประเทศ พนักงานโทรศัพท์ เป็นต้น

๓. อาสาสมัครเข้าเป็นสมาชิก ได้แก่ การที่ผู้สมัครอาสาสมัคร เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร และออกเสียงแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโปรแกรมต่างๆ ซึ่งผู้สมัครอาจได้รับการเลือกตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้แทน หรืออาจมีสิทธิในการที่จะออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ หรือการแต่งตั้งผู้แทนเพื่อกิจกรรมใดด้วยก็ได้

การเป็นอาสาสมัครอาจจำแนกระดับของงานอาสาสมัครออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ระดับกรรมการหรือผู้กำหนดนโยบาย

๒. ระดับผู้บริหาร

๓. ระดับผู้ให้บริการ

ประเภทแรก คือ ระดับกรรมการมีฐานะเป็นทั้งผู้แนะนำวางแผนนโยบายขององค์กร อาสาสมัครประเภทนี้มีอยู่มากมายในสังคมไทย เพราะโครงสร้างขององค์กรสังคมสงเคราะห์เอกชน บังคับให้ต้องมีกรรมการ นอกจากจะเป็นอาสาสมัครในฐานะกรรมการขององค์กรในการวางแผน กำหนดนโยบายแล้ว อาสาสมัครดังกล่าวมีบทบาทสำคัญ เช่น เป็นกรรมการหาทุน และนิเทศงาน อาสาสมัครระดับรองๆ ลงไป เป็นต้น

ประเภทที่ ๒ อาสาสมัครซึ่งดำเนินการในฐานะนักบริหาร เช่น เลขาธิการของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย เป็นตัวอย่างของอาสาสมัครประเภทนี้

ในประเทศไทย อาสาสมัคร ๒ ประเภทแรกเป็นที่ยอมรับของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ เนื่องจากความจำเป็น อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งซึ่งกันและกันอาจมีบ้างแต่ก็ไม่รุนแรง

ประเภทที่ ๓ ซึ่งเป็นผู้ให้บริการแก่ประชาชนโดยตรง ประเทศเรานั้นอาสาสมัครประเภทนี้ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในปรัชญาของงานสังคมสงเคราะห์ที่แท้จริง อาสาสมัครประเภทนี้มีอิทธิพลในการควบคุมทรัพยากรบางอย่าง จริงอยู่การให้ “วัตถุ” เป็นส่วนหนึ่งของการบำบัดความต้องการเฉพาะหน้าของระบบผู้รับบริการ แต่การ “ให้” บางครั้งจะเกิดโทษมากกว่าประโยชน์ ด้วยเหตุที่การให้หรือการสงเคราะห์เช่นนี้ อาจทำให้ผู้รับอ่อนแอ และไม่คิดที่จะช่วยตนเอง และทำให้เกิดความขัดแย้งกับปรัชญาของการสังคมสงเคราะห์

การแบ่งอาสาสมัครตามประเภทของงาน^{๓๔} ได้ดังนี้

๑. อาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัย หมายถึง ผู้ที่ออกปฏิบัติงานกับหน่วยบรรเทาทุกข์หรือบรรเทาภัย ในขณะเกิดสาธารณภัย เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม พายุทำลาย เป็นต้น ไปแจกเสื้อผ้า อาหาร ยารักษาโรค ช่วยดูแลเด็กพลัดพ่อแม่ญาติพี่น้อง ปฐมพยาบาล จัดเลี้ยงอาหาร ผู้ช่วยผู้ต้องภัย พิบัติเฉพาะรายตามความจำเป็น หรือช่วยงานติดต่อธุรการ สื่อสาร รับส่งขณะฉุกเฉิน

^{๓๔} อ่างแล้ว, “แรงจูงใจของผู้นำเยาวชนที่มีจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม กรณีศึกษา สภาเยาวชนกรุงเทพมหานคร.”, หน้า ๕๘-๖๑

๒. อาสาสมัครด้านยานพาหนะ หมายถึง ผู้ที่ยินดีจะให้ยานพาหนะ เพื่อการรับส่งในงานสังคมสงเคราะห์ เช่น รับส่งเด็ก คนพิการ ผู้ป่วยไข้ จะโดยการให้ยานพาหนะหรือจะขับยานพาหนะช่วยรับส่งด้วยตนเอง หรือนั่งกำกับไปกับยานพาหนะในงานบริการสังคมสงเคราะห์

๓. อาสาสมัครนาฏศิลป์ หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถสอน แนะนำหรือช่วยจัดบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้ฝึกหัดซ้อมหรือแสดงละคร ร้องรำ ดนตรี และการเล่นเชิงศิลปะแขนงต่างๆ ซึ่งเหมาะที่จะเป็นเครื่องบันเทิงพักผ่อนหย่อนใจแก่เด็กๆ หรือเยาวชนตามสโมสรเด็ก ศูนย์เยาวชน หรือสถานรับเลี้ยงเด็ก อันเป็นบริการสังคมสงเคราะห์ หรือองค์การสมาชิกที่ต้องการคมนาคมช่วยเหลือ

๔. อาสาสมัครช่วยทางการช่างฝีมือ หมายถึง ผู้ที่มีฝีมือการช่างด้านต่างๆ ที่ประสงค์จะสละเวลาและความรู้ความชำนาญไปช่วยฝึกสอนแก่สตรี เด็ก ผู้เยาว์ คนพิการ ที่กำลังได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อให้ประกอบอาชีพได้ ณ สถาบันที่ให้การสงเคราะห์ หรือช่วยประดิษฐ์สิ่งของเพื่อส่งไปช่วยโรงพยาบาล โรงเรียน สถานเลี้ยงเด็ก หรืองานออกเรือนการกุศล

๕. ผู้นำเด็กในศูนย์เยาวชน หมายถึง ผู้ที่ไปช่วยงานศูนย์เยาวชน เช่น ช่วยจัดรายการบันเทิงงานศิลปะ การช่าง การเล่นกีฬา การแข่งขัน การนำกลุ่มให้บำเพ็ญประโยชน์ การช่วยกลุ่มห้องสมุดสำหรับเด็กให้รู้จักการอ่านหนังสือ มีการเล่าเรื่องการแนะนำให้เข้าใจประโยชน์ของหนังสือ การแนะนำทางศีลธรรมจรรยา และการแนะแนวให้เข้าใจการอยู่ร่วมกันในหมู่ ดูแลความปลอดภัย นอกจากนี้อาจร่วมกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาหรือร่วมกิจกรรมค่ายพักแรมอีกด้วย

๖. อาสาสมัครต้อนรับชาวต่างประเทศ หมายถึง ผู้ต้องรู้จักและเอื้อเฟื้อแก่ชาวต่างประเทศที่มาในธุรกิจไมตรีระหว่างองค์การหรือบริการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสภาสังคมสงเคราะห์ มีการช่วยเหลือจัดรับรองให้ได้พบปะกับบุคคลที่เหมาะสม ช่วยให้ที่พักอาศัยหรือช่วยแนะนำให้ได้ที่พักอาศัย พาชมกิจกรรม สถานที่ ภูมิประเทศ บ้านเมือง ตามอัธยาศัย

๗. อาสาสมัครทำงานโรงพยาบาล และสถานสงเคราะห์อื่นๆ ในปัจจุบันมีสถานสงเคราะห์หลายประเภท ในโรงพยาบาล มีทั้งฝ่ายการทะเบียน ฝ่ายรับ-ส่ง ฝ่ายบำรุงใจคนไข้ ฝ่ายดูแลเด็กที่ต้องติดตามมารดาตรวจโรค เด็กเล็กๆ ที่โรงพยาบาลรับเลี้ยงดูไว้ เพราะถูกทอดทิ้ง เป็นต้น จึงมีงานที่อาสาสมัครจะช่วยได้หลายทาง นอกจากนั้นยังมีสถานสงเคราะห์ เช่น สถานพินิจของศาลเด็ก สถานเลี้ยงเด็กอ่อน กรมประชาสงเคราะห์ โรงพยาบาลเด็กปัญญาอ่อน ซึ่งอาสาสมัครเลือกรับทำสิ่งที่ตรงกับอัธยาศัย และความสนใจได้

๘. อาสาสมัครธุรกิจทั่วไป หมายถึง อาสาสมัครมาช่วยในการดำเนินงานของหน่วยงานบริการอาสาสมัครสมาคมสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมีงานด้านติดต่อ โต้ตอบ ทะเบียน และการสัมภาษณ์บุคคล การจัดตารางเวลาและจัดส่งอาสาสมัคร ช่วยบริการแก่สถาบันสงเคราะห์ต่างๆ หรือการจัดอบรมอาสาสมัครด้วยกัน

คุณสมบัติของอาสาสมัคร

คุณสมบัติที่สำคัญของอาสาสมัครไว้ ๒ ประการ^{๓๔} คือ

๑. ทำงานด้วยความสมัครใจไม่ใช่ด้วยการถูกบังคับหรือเพราะเป็นหน้าที่

^{๓๔} อ่างแล้ว, การติดตามผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร ประชาสงเคราะห์ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการกรุงเทพ ๗ (ตลิ่งชัน), หน้า ๒๔

๒. เป็นงานเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน และสังคมหรือสาธารณประโยชน์

๓. ทำโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงิน

คุณสมบัติของอาสาสมัครที่ดี^{๓๖} ดังนี้

๑. มีความรู้พอสมควร ๓ ประการ คือ

ความรู้ในวิชาการสังคมสงเคราะห์โดยทั่วไป รู้เทคนิคในการดำเนินงานตามหลักสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคนิคในงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า การสงเคราะห์ ผู้เดือดร้อนเป็นรายๆ ไป ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินงาน ๕ ขั้นตอน คือ สอบข้อเท็จจริง วินิจฉัยปัญหา พิจารณาวางแผนการหาทางป้องกันปัญหา และแก้ไขปัญห ดำเนินการป้องกันแก้ไขหรือสงเคราะห์ตามแผน และติดตามการป้องกัน แก้ไขหรือสงเคราะห์ นอกนั้นก็ควรรู้เทคนิค หรือวิธีดำเนินงานสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน อีกนัยหนึ่ง คือ ดำเนินงานกับกลุ่มบุคคล เช่น งานในศูนย์เยาวชน งานในโรงเรียน ในสถานสงเคราะห์ หรือในโรงพยาบาล

ความรู้ในหน้าที่ขององค์การที่ตนอาสาสมัครเข้าไปช่วย คือ รู้ว่าองค์การดังกล่าว มีหน้าที่การทำงานอย่างไรบ้าง มีบริการสำหรับประชาชนอย่างไรบ้าง มีระเบียบและข้อบังคับ รวมทั้งแผนงานอย่างไร

ความรู้รอบตัว เช่น ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของดินฟ้าอากาศ อาชีพ ราคาสินค้าในท้องตลาด การปฐมพยาบาล กฎหมายและข้อบังคับต่างๆ ไปที่พลเมืองควรรู้ และความรู้เกี่ยวกับองค์การสังคมสงเคราะห์ต่างๆ ที่อยู่รวมในสังคมนั้นๆ

๒. มีการศรัทธาในการทำงานอาสาสมัคร กล่าวคือ รักในงาน เชื่อมั่นในวิธีการทำงานและผลงาน มีความสนใจในการฝึกฝนปรับปรุงตนเองให้เหมาะสมกับงาน

๓. มีบุคลิกลักษณะเหมาะสม รู้จักวางตนดี เป็นที่รักใคร่ของผู้ร่วมงานเป็นต้นฉบับของผู้ให้บริการ กระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้อื่น

๔. มีความอดทนและตั้งใจจริง ต้องอดทนทั้งในการปฏิบัติงานและอดทนต่อระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ประกอบกับต้องมีความตั้งใจในการทำงานจริง ๆ

๕. ต้องมีสุขภาพทั้งทางกายและสุขภาพจิตดีพอสมควร

๖. ต้องรู้จักหลักมนุษยสัมพันธ์ สามารถร่วมมือ ประสานงานกับบรรดาผู้ร่วมงานได้ดี

๗. ต้องมีความเคารพและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ

๘. ต้องมีความเสียสละเพื่องานและประโยชน์แก่ส่วนรวมได้

๓.๖ บทบาทของอาสาสมัคร

บทบาทของอาสาสมัครได้แบ่งบทบาทของอาสาสมัครเป็น ๔ ด้าน^{๓๗} ดังนี้

๑. บทบาทของอาสาสมัครในการสังคมสงเคราะห์

อาสาสมัครมีบทบาทที่สำคัญในการสังคมสงเคราะห์ โดยการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนประเภทต่าง ๆ เช่น ทหาร ตำรวจ ที่ได้รับบาดเจ็บจากการปฏิบัติ

^{๓๖} อ่างแล้ว, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, หน้า ๑๙-๒๐.

^{๓๗} อ่างแล้ว, การติดตามผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร ประชาสงเคราะห์ศึกษาเฉพาะกรณี สำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการกรุงเทพ ๗ (ตลิ่งชัน), หน้า ๒๕-๒๖

หน้าที่ และผู้เจ็บป่วยที่รักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ผู้ประสบสาธารณภัย คนพิการ เด็กเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง ผู้สูงอายุ ผู้ที่ประสบปัญหาชีวิตและปัญหาครอบครัว โดยช่วยให้คำปรึกษา และกำลังใจช่วยให้มีความสุขและความสงบ

๒. บทบาทของอาสาสมัครในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

บทบาทของอาสาสมัครในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น ร่วมในการรณรงค์ และโครงการเกี่ยวกับการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด โรคเอดส์ ฯลฯ

๓. บทบาทของอาสาสมัครในการพัฒนาสังคมและองค์การ

การพัฒนาสังคมประกอบด้วย การพัฒนาคน การพัฒนาครอบครัว การพัฒนาชุมชนทั้งในเมืองและชนบท และการพัฒนาสังคม อาสาสมัครมีบทบาทในการพัฒนากลุ่มคนต่าง ๆ เช่น เด็ก เยาวชน สตรี รวมทั้งผู้ด้อยโอกาส เช่น การพัฒนาคนพิการให้เป็นคนที่มีคุณภาพและคุณธรรม พัฒนาครอบครัวให้มีความอบอุ่นมั่นคง พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และพัฒนาสังคมให้มีความสงบเรียบร้อย นอกจากนี้อาสาสมัครได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์การเอกชน (Non-government Organization หรือ NGO) ได้ร่วมบริหารงานขององค์การเอกชน เช่น สมาคม มูลนิธิ ด้วยความรู้ความสามารถ และความเสียสละ ทำให้องค์การเอกชนมีบทบาทที่สำคัญในการทำประโยชน์ให้แก่ประชาชน สังคมและประเทศชาติ

๔. บทบาทของอาสาสมัครในการส่งเสริมความมั่นคงของชาติ

อาสาสมัครมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการที่จะรักษา และส่งเสริมความมั่นคงของสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขดังจะเห็นได้จากลูกเสือชาวบ้าน อาสาสมัครรักษาดินแดน อาสาสมัครทหารพราน ไทยอาสาป้องกันชาติ

๓.๗ เป้าหมายและทิศทางของงานอาสาสมัคร

เป้าหมายและทิศทางของงานอาสาสมัคร เรื่อง “แนวคิดและทิศทางใหม่ของการสังคมสงเคราะห์” เนื่องในวันสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ^{๓๘} ดังนี้

๑. ส่งเสริมงานอาสาสมัครในระดับชาติและขยายงานอาสาสมัครออกไปสู่ระดับหมู่บ้าน และระดับชุมชนเพื่อให้งานอาสาสมัครสามารถอำนวยความสะดวกต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติ ในการสังคมสงเคราะห์ผู้มีปัญหา แก้ไขปัญหาดังกล่าว การพัฒนาสังคม การรักษาความมั่นคงของชาติ

๒. ส่งเสริมและพัฒนาอาสาสมัครประเภทต่าง ๆ ให้มีความรู้ความสามารถ มีอุดมคติและคุณธรรม ให้ขวัญกำลังใจแก่อาสาสมัคร เพื่อให้อาสาสมัครสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผล

๓. สร้างจิตสำนึกของอาสาสมัครในจิตใจของประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนเพื่อให้ประชาชนมีความเอื้ออาทรและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

^{๓๘} อ่างแล้ว, การติดตามผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร ประชาสงเคราะห์ศึกษาเฉพาะกรณี สำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการกรุงเทพ ๗ (ตลิ่งชัน), หน้า ๔๔

๓.๘ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖

ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดสวัสดิการแก่ผู้ที่เป็นนักสังคมสงเคราะห์และยังครอบคลุมถึงผู้ที่เป็นอาสาสมัครเพื่อพัฒนามาตรฐานงานด้านสวัสดิการสังคม งานอาสาสมัครเป็นงานที่มีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยให้คนในสังคมมีชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นของงานอาสาสมัครจึงเกิดการผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ดังนี้

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม รองนายกรัฐมนตรีประธานกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติประกาศ ณ วันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๐

ข้อกำหนดคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติว่าด้วยมาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ด้วยพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ มีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์การสวัสดิการสังคม นักสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัครมีความสามารถในการจัดบริการทางสังคมให้แก่ผู้รับบริการสวัสดิการสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการพัฒนา มาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคมให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสามารถช่วยเหลือผู้รับบริการสวัสดิการสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมและเป็นธรรม

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๔๗ ที่ผ่านมา ได้กำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการสังคม ตามมาตรา ๕ กำหนดสาขาที่จะดำเนินการ ลักษณะหรือรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ในการจัดสวัสดิการสังคม เช่น การส่งเสริม การพัฒนา การสงเคราะห์ การคุ้มครอง การป้องกันและการบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และองค์กรอื่นได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดสวัสดิการสังคม ตามที่คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติกำหนดสำหรับประโยชน์ประโยชน์ที่ได้รับจากพระราชบัญญัติฉบับนี้มีดังนี้

๑. มีกฎหมายหลักในการเสริมสร้างสนับสนุน หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนและประชาชนในภาพรวม

๒. เป็นการส่งเสริมบทบาทขององค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนและอาสาสมัครให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคม

๓. มีการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กรที่ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคม นักสังคมสงเคราะห์และอาสาสมัคร

๔. มีกองทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ

๕. มีองค์กรระดับชาติและระดับจังหวัดจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติงานรวมถึงการวางนโยบาย และยุทธศาสตร์การติดตามประเมินผล

๖. ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้รับบริการสวัสดิการสังคมมากขึ้น

๗. ประชาชนได้รับการคุ้มครองมากขึ้น คือ ได้รับการคุ้มครองด้านสวัสดิการสังคม ได้รับการบริการด้านสวัสดิการสังคมจากองค์กรสวัสดิการสังคมของรัฐ เอกชน นักสังคมสงเคราะห์อาสาสมัครได้รับหลักประกันว่าจะได้รับบริการสวัสดิการสังคมที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ มีโอกาสเข้ามามีส่วน

ร่วมในคณะกรรมการฯ (ในฐานะผู้แทนองค์กรผู้ทรงคุณวุฒิ) และมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคมโดยการจัดตั้งองค์กรเอกชนที่เป็นสาธารณประโยชน์

หมวด ๔

มาตรฐานอาสาสมัคร

ข้อ ๑๓ ให้อาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมทั้งในด้านการสงเคราะห์ผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน การป้องกัน แก้ไขปัญหา การพัฒนาสังคมและส่งเสริมความมั่นคงของชาติ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

ข้อ ๑๔ ให้อาสาสมัครปฏิบัติงานด้วยความสมัครใจ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน สังคม และประเทศชาติ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และเป็นผู้มีอุดมการณ์โดยถือประโยชน์ส่วนรวมเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน ทำงานด้วยความเสียสละ กระตือรือร้น เอื้ออาทร บริสุทธิ์ใจ และมีศรัทธาที่จะทำงานอาสาสมัคร

ข้อ ๑๕ ให้อาสาสมัครมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถ อุดมการณ์และคุณธรรม เพื่อจะได้เป็นพลังสำคัญในการสงเคราะห์ ผู้มีปัญหา การป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม พัฒนางค์กร และการส่งเสริมความมั่นคงของชาติภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนและดูแลโดยองค์การสวัสดิการสังคม

หมวด ๖

การพัฒนามาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคม

ข้อ ๑๖ ให้มีคณะอนุกรรมการคณะหนึ่งหรือหลายคณะซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งเพื่อทำหน้าที่กำหนดเกณฑ์ชี้วัดมาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคมตามข้อกำหนดนี้ในแต่ละเรื่องให้เหมาะสมกับระดับการพัฒนาขององค์การสวัสดิการสังคม นักสังคมสงเคราะห์หรืออาสาสมัครและปรับปรุงเกณฑ์ชี้วัดให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อไป

ข้อ ๑๗ ให้สำนักงาน และหน่วยงานซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายรวมทั้งหน่วยงานซึ่งได้รับมอบหมายจากปลัดกระทรวงดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้องค์การสวัสดิการสังคมได้มีการพัฒนามาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคมทั้งในส่วนองค์การสวัสดิการสังคม นักสังคมสงเคราะห์หรืออาสาสมัครอยู่เสมอ

จากแนวคิดเรื่องอาสาสมัครและจิตอาสาและการพัฒนามาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ทำให้สังคมมีการสร้างคำศัพท์มารองรับแนวคิดหลายคำเช่น จิตอาสา จิตสาธารณะใช้กับอาสาสมัครและคนทั่วไป ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงหรือเหมือนกัน

๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระอธิการไพศาล กิตติภโท^{๓๙} (๒๕๔๕) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการบำรุง รักษาจิตผู้ป่วย พบว่า การบำบัดรักษาต้องดำเนินคู่กันไปทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การนำ

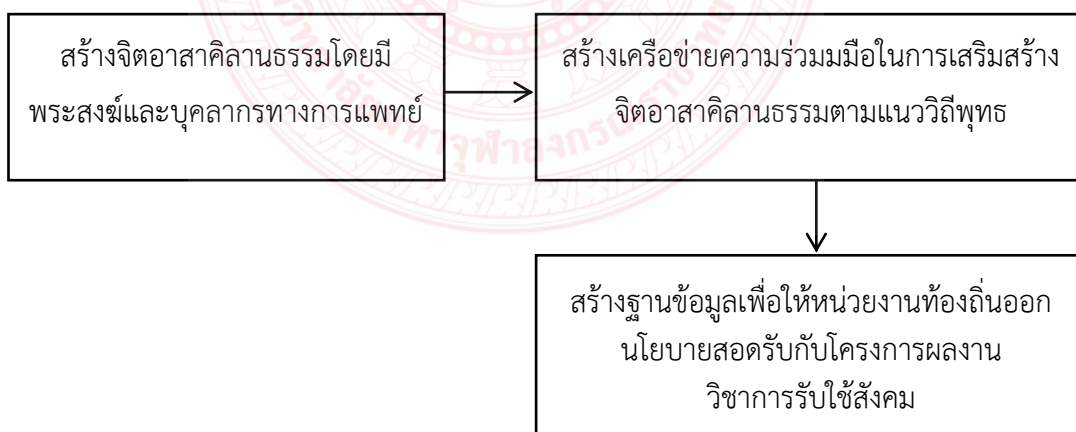
^{๓๙} พระอธิการไพศาล กิตติภโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕, หน้า ๘๙.

หลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยด้านจิตใจเป็นวิถีทางที่เหตุผลทางวิทยาศาสตร์รองรับส่งผลให้โรคทางกายหายได้ไวหรือไม่ลุกลาม พุทธศาสนาใช้หลักธรรมสังฆธรรม คือ การดูแลรักษาชีวิตตามธรรมชาติ และหลักจริยธรรม คือ การกระทำที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อคนใช้อย่างแท้จริง

พระณัฐกิตติ อนารโท^{๔๐} (๒๕๕๑) ได้ศึกษาหลักมรณสติในพระไตรปิฎก ได้กล่าวไว้ว่า การช่วยแก้ปัญหาในเรื่องความทุกข์จากความตาย ในเบื้องต้นจะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องด้วยสติ และปัญญาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงจะสามารถทำให้พ้นจากความทุกข์ได้และทำความเข้าใจให้ถูกต้องว่าความตายเป็นเรื่องของทุกชีวิตจะต้องพบและได้รับเหมือนกัน วิธีปฏิบัติให้ไม่เป็นทุกข์กับเรื่องดังกล่าว โดยให้ยึดหลักปฏิบัติมรณสติ ด้วยสติและปัญญาอย่างถูกต้องคือการมีสติระลึกถึงความตายอันจะต้องมีมาถึงตนเป็นธรรมดา อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก และตระหนักรู้ในหลักความจริงของชีวิต ว่าทุก ๆ ชีวิตล้วนมีความตายเป็นที่สุดจะหนีจากความตายไปไม่ได้

ประเทือง วงศ์แจ้ง^{๔๑} (๒๕๔๑) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขในการส่งเสริมสุขภาพประชาชนเรื่องความดันโลหิตสูง: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า อาสาสมัครสาธารณสุขทำงานกับกลุ่มเป้าหมายมีเวลาไม่ตรงกัน นอกจากนี้ ประสพการณ์ในการเป็นอาสาสมัครน้อย จึงคิดว่าตนเองมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอ งานบางอย่างเป็นงานที่เกินความสามารถต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ จึงจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕. กรอบแนวคิด

ภาพประกอบที่ ๒.๓: กรอบแนวคิด

^{๔๐} พระณัฐกิตติ อนารโท, “ศึกษาหลักมรณสติในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑, หน้า ๑๐๒.

^{๔๑} ประเทือง วงศ์แจ้ง, “การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขในการส่งเสริมสุขภาพประชาชน เรื่องความดันโลหิตสูง: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๔๑, หน้า ๑๑๒.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการโครงการ

งานบริการรับใช้สังคมเรื่อง จิตอาสาศิลาธรรมตามแนววิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้
๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศิลาธรรมตามแนววิถีพุทธ ๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศิลาธรรมตามแนววิถีพุทธ ๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศิลาธรรมตามแนววิถีพุทธ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบของโครงการ
- ๓.๒ พื้นที่ในการทำโครงการ
- ๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- ๓.๔ เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบของโครงการ

งานบริการสังคมฉบับนี้เป็นเชิงปฏิบัติการ ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) ร่วมกันเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ในบทนี้จะนำเสนอการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก การเลือกพื้นที่ ขั้นตอนการดำเนินการโครงการ เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๒ พื้นที่ในการทำโครงการ

การเลือกพื้นที่ในการทำโครงการ ผู้จัดทำเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือก ตำบล พิชัย อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

- ๑) พระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำนวน ๕ รูป
- ๒) นิสิตของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จำนวน ๑๐ รูป
- ๓) แพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล จำนวน ๕ คน
- ๔) อาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน ๕ คน
- ๕) ผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วย จำนวน ๕ คน

๓.๔ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- ๑) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจิตอาสาศิลาธรรมตามแนววิถีพุทธ

- ๓) กล้องบันทึกภาพ
- ๔) เครื่องบันทึกเสียง

๓.๕ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจิตอาสาชิลานธรรมตามแนววิถีพุทธ

- ๑) ทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง
- ๒) ร่างประเด็นการสัมภาษณ์ตามขอบเขตของเนื้อหา
- ๓) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความถูกต้องของการใช้สำนวนภาษาและครอบคลุมเนื้อหาของงาน เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ
- ๔) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านวัดผลประเมินผล พิจารณาหาความตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับนิยามศัพท์เฉพาะว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ โดยพิจารณาค่าความสอดคล้องของค่า IOC ที่มีค่าตั้งแต่ ๐.๖๐ ขึ้นไป ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และด้านการวัดผลประเมินผล จำนวน ๓ ท่าน
- ๕) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างฉบับจริงเพื่อใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไป

๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น ๒ ประเภท คือ ข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ โดยสามารถแยกประเภทการเก็บข้อมูล ดังต่อไปนี้

- ๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธี ดังนี้
 - (๑) การเก็บข้อมูลพุทธิภูมิที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ข้อมูลการเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - (๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในกิจกรรม ผู้วิจัยใช้วิธีการ สทนากลุ่ม (Focus Group) และใช้การสังเกตการณ์ร่วมด้วย

๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้
 เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาซึ่งได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปจากรูปธรรมหรือเหตุการณ์ที่มองเห็น เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ พฤติกรรมที่เกิดขึ้น สภาพทั่วไปของชุมชน

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

จากการดำเนินงานบริการรับใช้สังคมเรื่อง จิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ เพื่อให้ผู้ป่วยและญาติสามารถปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของแต่ละบุคคลได้สำเร็จเหมือนอยู่บ้าน โดยไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ มีความผาสุกด้านจิตวิญญาณ คลายความวิตกกังวล มีพลังและกำลังใจที่จะต่อสู้กับภาวะคุกคามของโรคต่อไป มีสัมพันธภาพที่ดีต่อ เพื่อนผู้ป่วยด้วยกันและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแผนกอื่นๆ มากขึ้น และมีความเป็นกันเองมากขึ้น ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในมีความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และให้นิสิตมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะรับใช้สังคม รวมถึงมีความสนใจที่จะขยายเครือข่ายไปยังหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนในเขตพื้นที่ จึงก่อให้เกิดแนวคิด การสร้างจิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ คือ ๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ ๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ ๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ งานนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Action research) ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งมีผลการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๔.๑ วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศึกลานธรรมตามแนววิถีพุทธ

จากสังคมไทยในอดีต พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวพุทธอย่างเหนียวแน่น ตั้งแต่เกิดจนตาย แม้ในปัจจุบันจะมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ศาสนาก็ไม่ได้ถูกกลืนให้หายไปตามยุคสมัย แต่กลับกลายสามารถอยู่ร่วมกับวิทยาศาสตร์ได้อย่างกลมกลืน นอกจากนี้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนายังได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ด้านการรักษาเยียวยาบาดแผลทางจิตใจแก่ผู้ที่ประสบปัญหาหรือผู้ป่วยทางจิตในสถานรักษาพยาบาล โดยการใช้ประโยชน์จากการเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของผู้ป่วย ด้วยหลักคำสอนการยอมรับและการพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ รวมถึงการสร้างกำลังใจและมุมมองเชิงบวกให้กับผู้ป่วย จากการที่สังคมไทยมีผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายมากขึ้น มาตรการรองรับคุณภาพชีวิตขณะเจ็บป่วยมีอยู่อย่างจำกัด งานดูแลรักษาจึงมีลักษณะแบบประคับประคองซึ่งกันและกัน อีกทั้งภาระงานที่มากเกินไปของบุคลากรในโรงพยาบาลค่อนข้างมาก ทำให้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะการดูแลสภาพจิตใจที่ต้องอาศัยเวลาและกระบวนการทำความเข้าใจให้กับผู้ป่วยอย่างมาก การแก้ไขปัญหาดังกล่าวแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยเมื่อพิจารณาต้นทุนที่โรงพยาบาลมีอยู่กับการะงาน จำนวนผู้ป่วยที่เพิ่มมากขึ้น จึงเกิดแนวคิดที่ว่า เราควรสร้างจิตอาสาเข้าร่วมงานดูแลผู้ป่วย ประกอบกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นคร

ลำปางก็ได้ตระหนักเห็นความสำคัญของการบริการรับใช้ทางสังคม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่พึงประสงค์ที่นิสิตควรจะมีในการช่วยเหลือสังคม ให้มีสุขภาวะทางจิต มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้าย แม้บางโรคไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ก็จะทำให้ผู้ป่วยมีความสุขใจในบุญกุศลหรือกิจกรรมที่ร่วมทำกับนิสิต เป็นการสะสมเสบียงบุญไว้ใช้ในสัมปรายภพตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา เนื่องจากกิจกรรมที่นิสิตกับผู้ป่วยได้ทำร่วมกันล้วนสอดคล้องกับคติความเชื่อและเป็นประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน รวมถึงการสร้างจิตอาสาพระสงฆ์สู่ชุมชน เพราะจิตอาสามีความเข้าใจวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของผู้ป่วยและเข้าไปดูแลได้ถึงในชุมชน ในขณะที่พระสงฆ์มีต้นทุนทางวัฒนธรรม ความเชื่อ การให้กำลังใจ การเทศน์ ให้เห็นความเป็นจริงของชีวิต รวมถึงการให้กำลังใจ การให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจต่อผู้ป่วยที่กำลังประสบทุกข์ ด้วยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาล พระสงฆ์ และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วยให้ถูกต้องตามหลักวิชาการทางการแพทย์

ภาพประกอบที่ ๔.๑: หัวหน้าโครงการลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการประชุมกลุ่มย่อย

จากการกล่าวเบื้องต้น สะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์และชุมชนมีความใกล้ชิดและพึ่งพาอาศัยกันมาโดยตลอด โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำหน้าที่ไม่เฉพาะในการเผยแผ่หลักธรรมะเท่านั้น หากยังเป็นแหล่งศึกษาศิลปวิทยาการต่างๆ อีกด้วย แต่บทบาทดังกล่าวค่อยๆ ถูกดึงออกไปจากวัดโดยสถาบันสมัยใหม่เมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา เช่น สถาบันการศึกษา โรงพยาบาล ฯลฯ มีส่วนทำให้พระสงฆ์กับชุมชนเหินห่างกันออกไปจนส่วนใหญ่ วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเพียงเป็นผู้ทำพิธีกรรมเพียงเท่านั้น ทำให้เกิดแนวคิดการดำเนินโครงการ "จิตอาสาศิลาธรรมตามแนววิถีพุทธ" ซึ่งเป็นการ

นำพาพระสงฆ์ออกมานอกวัด ไปสัมผัสและทำงานร่วมกับชุมชน นำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านอย่างเหมาะสม สร้างความร่วมมือจากการทำงานร่วมกันระหว่างโรงพยาบาล พระสงฆ์ และจิตอาสาอย่างมากมาย จากการที่สังคมไทยมีผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายมากขึ้น และมาตรการรองรับคุณภาพชีวิตขณะเจ็บป่วยระยะสุดท้ายมีอยู่อย่างจำกัด กล่าวคือ งานดูแลผู้ป่วยแบบ ประคับประคองระยะสุดท้าย ยังเป็นที่รู้จักน้อยในวงการสาธารณสุข แม้ในโรงพยาบาลหลายแห่งจะมี นโยบายให้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย แต่ก็ยังมีคนที่เข้าใจแนวคิดในวงแคบ อีกทั้งภาระงานที่มากเกินไป ของบุคลากรโรงพยาบาลยังทำให้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่มีอยู่ทำได้อย่างจำกัด

การสร้างความร่วมมือให้ทั้งฝ่ายโรงพยาบาล พระสงฆ์ และจิตอาสา ได้ทำงานดูแลจิตใจ ผู้ป่วยร่วมกัน จึงเป็นโจทย์สำคัญ ว่า ทำอย่างไรให้โรงพยาบาล พระสงฆ์ และชุมชน ซึ่งเป็นคนละ หน่วยงาน ได้ร่วมมือกันเป็นชุมชนที่มีความพร้อมจะดูแลจิตใจผู้ป่วย กลายเป็น สังคมแห่งการดูแล ผู้ป่วย การเยียวยาจิตใจผู้ป่วยเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นสำคัญ เช่น ติดต่อให้ผู้ป่วยที่ต้องการพระสงฆ์ได้เจอพระที่มีทักษะการดูแลจิตใจ ประสานให้ พระสงฆ์ที่สนใจงานดูแลผู้ป่วยได้เข้าร่วมทีม ประสานให้จิตอาสาที่มีทักษะการนวดได้เจอผู้ป่วยที่ ต้องการการนวด เป็นต้น พยาบาลมักอยู่ตำแหน่งที่เหมาะสมกับบทบาทดังกล่าว แต่จะต้องปรับ บทบาทจากผู้ให้การรักษากลายเป็นผู้ประสานทีมงานให้เกิดการดูแล โดยผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานในทีม ดูแล อาจเป็นพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่วิชาการ หรือธุรการก็ได้ แต่ควรมีความสนใจที่จะพัฒนาระบบ การดูแลจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้าย มีมนุษยสัมพันธ์ดี ชอบช่วยเหลือหรือบริการ หากผู้ ประสานงานของทีมดูแลผู้ป่วยอยู่ในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการประสานส่งต่อ ส่งกลับ หรืองานเยี่ยม บ้าน ก็จะมีประสิทธิภาพในการประสานกับหน่วยงานภายนอก ทำให้การดูแลจิตใจผู้ป่วยได้กว้างขวาง ครอบคลุมมากขึ้น

ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสา เพื่อให้เกิดการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม ความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือความเป็นผู้มีจิตสาธารณะ ไม่ใช่ภาวะ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองแบบฉับพลันโดยไม่ได้ผ่านกระบวนการในการเรียนรู้ การฝึกฝน การอบรม หรือ การตระหนักรู้อย่างลุ่มลึก แต่ความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือความเป็นผู้มีจิตสาธารณะล้วนเป็นภาวะที่มีอยู่ ในตัวบุคคลที่อย่างน้อยต้องผ่านการเรียนรู้ การฝึกฝน(ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ) รวมถึงการตระหนักรู้ ด้วยตนเองอย่างลุ่มลึก เมื่อผ่านสถานการณ์อย่างใด อย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้ประสบนั้นมีภาวะของความ เป็นผู้มีใจเมตตา อยากช่วยเหลือ อยากอนุเคราะห์โดยไม่หวังผลตอบแทนจากการกระทำของตน นั้น ดังนั้นความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือมีจิตสาธารณะจึงเป็นภาวะอย่างหนึ่งที่ต้องมีการพัฒนา การ เรียนรู้ การฝึกฝนด้วยหลักการ กระบวนการ อย่างใดอย่างหนึ่ง จากแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนา ตนเอง ให้ความสำคัญกับการที่บุคคลจะพัฒนาตนเองได้ จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือ ปรับปรุงตัวเอง โดยมีความเชื่อหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วย ส่งเสริมให้การพัฒนาตนเองประสบความสำเร็จ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับมุมมองที่ว่า

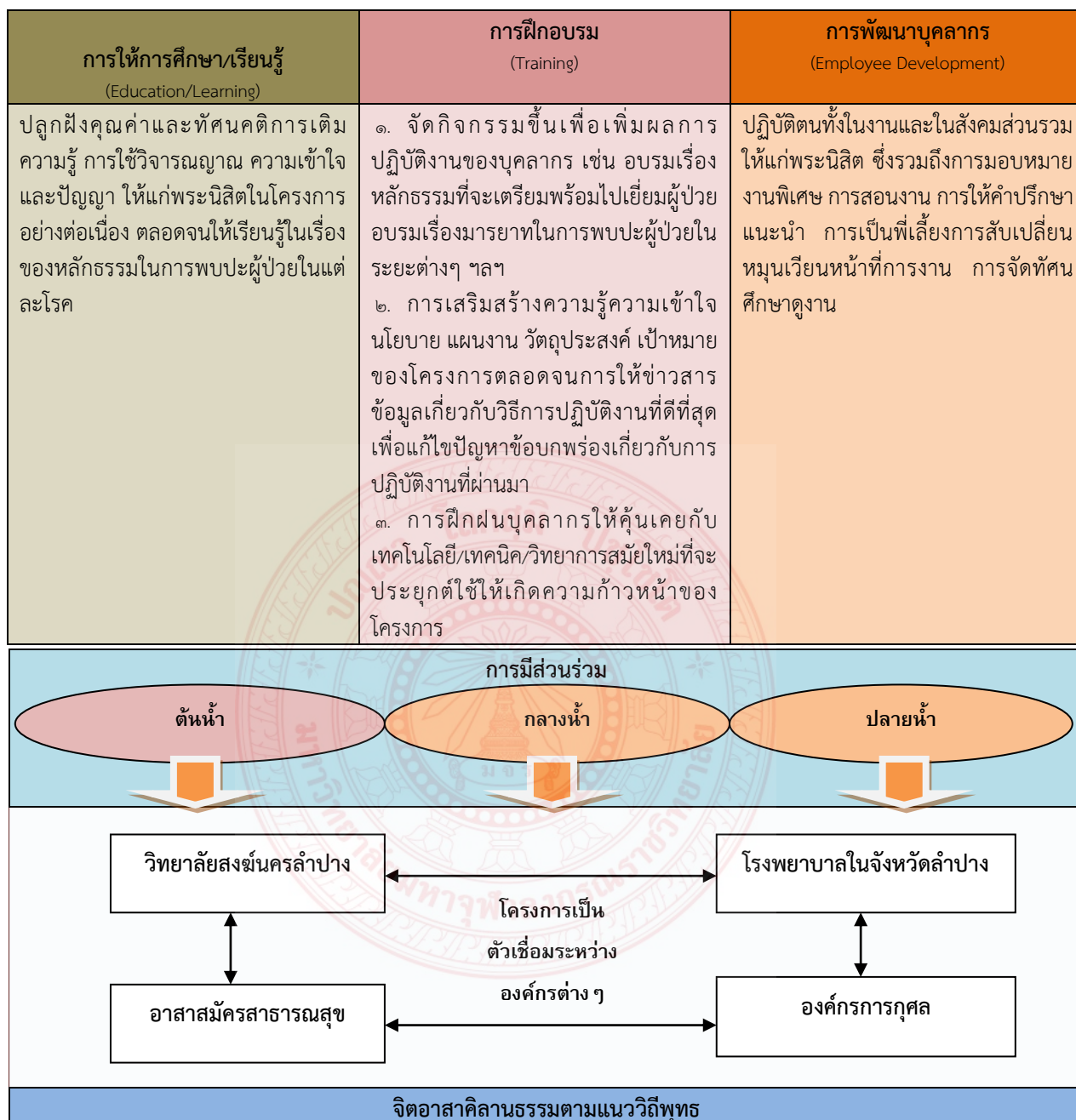
๑) มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง ทำให้สามารถฝึกหัดและพัฒนาตนได้ใน เกือบทุกเรื่อง

๒) ไม่มีบุคคลใดที่มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน จนไม่จำเป็นต้องพัฒนาในเรื่องใดๆ อีก

๓) แม้บุคคลจะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองได้ดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ในบางเรื่อง ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการพัฒนาตน การควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง มีความสำคัญเท่ากับการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก

๔) อุปสรรคสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาตนเองคือการที่บุคคลไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิธีคิด และการกระทำ จึงไม่ยอมสร้างนิสัยใหม่ๆ หรือฝึกทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อตนเอง และที่สำคัญบุคคลต่างๆ มักไม่ตระหนักว่าการปรับปรุงและพัฒนาตนเองสามารถดำเนินการได้ตลอดเวลาและอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถและศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ทุกด้านไม่เว้นแต่การพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นผู้มีจิตอาสา ในมุมมองของการพัฒนาตนเองดังกล่าวจะเห็นได้ว่า “ความเป็นผู้มีจิตอาสาสามารถสร้างได้” หากเรามีหลักคิด และกระบวนการในการพัฒนาตนเองอย่างถูกต้อง

จากการศึกษา พบว่า กระบวนการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาเถรธรรมตามแนววิถีพุทธนั้น สิ่งแรกต้องพัฒนาในเรื่องของการศึกษา/เรียนรู้ เกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยม และทัศนคติ การเข้าใจและการใช้ปัญญา สิ่งเหล่านี้ต้องเตรียมการสำหรับจิตอาสาที่เข้าร่วมโครงการ และต้องฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการอบรมเรื่อง หลักธรรมที่จะเตรียมพร้อมไปเยี่ยมผู้ป่วย อบรมเรื่อง มารยาทในการพบปะผู้ป่วยในระยะต่างๆ ฯลฯ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ นโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการตลอดจน การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และฝึกฝนพระนิสิตให้คุ้นเคยกับเทคโนโลยี/เทคนิค/วิทยาการสมัยใหม่ที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดความก้าวหน้าของโครงการ ปฏิบัติตนทั้งในงานและในสังคมส่วนรวมให้แก่พระนิสิต ซึ่งรวมถึงการมอบหมายงานพิเศษ การสอนงาน การให้คำปรึกษา แนะนำ การเป็นพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่การงาน การจัดทัศนศึกษาดูงาน ตลอดจน ต้องมีส่วนร่วมการค้นหาค้นหาปัญหาการวางแผน การนำโครงการไปปฏิบัติ และการประเมินผล ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ของโครงการร่วมกับทางโรงพยาบาล และหน่วยงานอิสระหรือองค์กรการกุศล เพื่อช่วยเหลือให้โครงการเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ตามรูปแบบการสร้างจิตอาสาเถรธรรมตามแนววิถีพุทธดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๒ : รูปแบบการสร้างจิตอาสาศึลนธรรมตามแนววิถีพุทธ

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ปลูกฝังให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ มีเมตตาคอยช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่า ตนเอง เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพ ปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อยๆ ขยายไปสู่การพัฒนา และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปให้ถึงระบบคิดมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากความคิด

อย่างไรก็ตามต้องถือเป็นหลักการว่า การพัฒนาจิตอาสาสามารถสอดแทรกได้ในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การช่วยเหลือในการทำงาน แบ่งปันสิ่งของแก่กัน หรือแม้แต่เป็นผู้ให้ บริจาคสิ่งของ เยี่ยมเยียนผู้ป่วยที่ยากไร้ ไม่มีญาติ เพื่อสร้างกำลังใจให้แก่กลุ่มคนเหล่านี้ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนา แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของแต่ละคนด้วย โดยแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาได้สรุปออกมา ดังนี้

๑. การเป็นตัวแทนที่ทางด้านจิตอาสา ผ่านการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาอย่างสม่ำเสมอ แม้ไม่ต้องบอกโดยวาจา แต่เป็นการแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดแนวโน้มแสดงพฤติกรรมนั้นตาม การพัฒนาลักษณะนี้ เป็นการให้เกิดการเรียนรู้โดยกระบวนการซึมซับ การสังเกต การเลียนแบบพฤติกรรม

๒. การจัดการเรียนรู้ต้องผ่านกระบวนการการปฏิบัติ (action learning) โดยการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาตามความเหมาะสมด้วยตนเอง และสิ่งสำคัญจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการปฏิบัติ

๓. การสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้จิตอาสา ทำให้เกิดความรู้สึกร่วม (Empathy) ความเห็นอกเห็นใจ เอาใจผู้อื่นมาใส่ใจตนเอง เพื่อรับรู้ความรู้สึก และตอบสนองโดยการแสดงพฤติกรรมจิตอาสาอย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งภาษาพูดและภาษากาย

๔. มุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมอง (Transformation of learning) อย่างต่อเนื่อง ทำให้อาสาที่ได้รับการอบรมและบุคลากรแต่ละคนมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมส่วนรวมได้ เกิดการพัฒนาจิตอาสาอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

๕. การจัดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้อาสาสะท้อนตนเอง (self - reflection) มุ่งให้เห็นความคิดและความรู้สึกของตนเองเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่น หรือทำประโยชน์ต่อส่วนรวม รวมทั้งการกำหนดแนวทางสำหรับพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีจิตอาสาต่อไป

๖. สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนว่าการมีจิตอาสานั้นจะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองหรือบุคคลรอบข้าง มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา สิ่งใดที่เกินกำลังที่เราจะทำได้คนเดียวต้องรู้จักสร้างแนวร่วมหรือเครือข่ายมาช่วยให้สำเร็จ

๔.๑.๑ แนวทางการสร้างจิตอาสา

จากการศึกษา พบว่า แนวทางการสร้างจิตอาสา เป็นความรับผิดชอบในตนเอง แม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอนถ้าใจตนเองไม่ยอมรับ จิตอาสาก็ไม่เกิด ฉะนั้นคำว่า "ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน" จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างจิตอาสา ถ้าตนเองไม่เห็นความสำคัญแล้วคงไม่มีใครบังคับได้นอกจากใจของตนเองแล้ว แนวทางที่สำคัญในการจิตอาสายังมีอีกหลายประการ ถ้าปฏิบัติได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนี้

๑. สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม

๒. ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเอง คือ ส่วนหนึ่งของสังคมต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติและสังคม

๓. ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเอง เช่นกัน อย่าง หลีกเลียงไม่ได้ต้องช่วยกันแก้ไข

๔. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาที่นับถือ สอนให้คนทำ ความดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วย ทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การทำงานจิตอาสา นั้น ต้องตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์ โดยเต็มใจ สมัยใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปีติสุข พร้อมจะเสียสละ เวลา แรงกาย สติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความเชื่อมั่น ในตนเอง เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหา หรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย "บุญ" คือ ความสงบเย็น และพลังแห่งความดี ช่วยลด "อึดตา" หรือความเป็นตัวตนของตนเองพระจริยาวัตรของพระพุทธองค์ในการบำเพ็ญประโยชน์คือ พระพุทธจริยา ๓ เป็นการเน้นย้ำว่าทรงให้ความสำคัญแก่การทำงานจิตอาสา มีดังนี้^{๕๕}

(๑) โลกัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ซึ่งประกอบด้วยพุทธกิจประจำวัน ๕ ประการคือ ช่วงที่หนึ่งคือช่วงเช้าพระพุทธเจ้าเสด็จนิพนธ์บาตเพื่อโปรดสัตว์โลก ช่วงที่สองคือเวลาเย็น พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่คนทั่วไป ช่วงที่สามคือเวลาค่ำทรงให้อโวกาทแก่พระภิกษุ ช่วงที่สี่คือเวลาเที่ยงคืนทรงแสดงธรรมและตอบปัญหาแก่เทวดา และช่วงที่ห้าคือเวลาใกล้รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลก และแสดงธรรมตามบารมีของบุคคลนั้น จะเห็นได้ว่าตลอดทั้งวัน พระพุทธเจ้าทรงทำงานเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นอยู่ตลอด

(๒) ญาคัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์แก่ญาติ โดยการทรงแสดงธรรมโปรดบิดามารดา ตลอดจนญาติให้ได้รับรสพระสัทธรรมของพระองค์ท่าน ก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส และก่อให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่ญาติพี่น้อง

(๓) พุทธัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์โดยฐานเป็นพระพุทธองค์พระพุทธรูปทรงสนับสนุนให้ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นและเพื่อส่วนรวม “ชนเหล่าใด ปลุกสวณ ปลุกป่า สร้างสะพาน จัดบริภรณ์น้ำดื่ม และบึงบ่อสระน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญของชนเหล่านั้น ย่อมเจริญงอกงาม ทั้งคืนทั้งวัน ตลอดทุกเวลา ชนเหล่านั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้เดินทางพระพุทธองค์มีสนับสนุนให้พุทธศาสนิกชนทำประโยชน์แก่ตนเองเพียงอย่างเดียว เพื่อการบรรลุถึงนิพพาน แต่ทรงเน้นย้ำให้ทุกคนทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เพราะการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เสมือนเป็นการสร้างความดี สร้างธรรมะแก่บุคคลนั้น ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า การเป็นอาสาสมัคร เป็นการพาตนมาเดินอยู่บนเส้นทางแห่งการพัฒนาตนควบคู่ไปกับการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น การเป็นอาสาสมัครจึงไม่ควรจำกัดอยู่ที่ช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิต แต่เป็นงานที่ทุกคนควรทำจนกว่าจะหมดลมหายใจ เนื้อหาของการเป็นอาสาสมัครนั้นอยู่ที่ จิตใจ คือมี “จิตอาสา” ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น หรือนึกถึงส่วนรวม เราจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า “อาสาสมัคร” นั้นไม่ใช่เป็นอาชีพ ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า หลักของการเป็นจิตอาสา ปรากฏอยู่ในหลักธรรมที่เราสามารถ

^{๕๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: ธนธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗๐

ปฏิบัติได้อย่างแท้จริง นั่นก็คือ การยึดหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำ งานของจิตอาสา คือ พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักประพจน์ในการดำเนินชีวิต พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์^{๕๖} พรหมวิหารจึงเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานจิตอาสา และการพัฒนาจิตอาสาได้ ดังพระพุทธเจ้าและพระสาวก เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น นำธรรมะมาพัฒนาจิตใจ ให้มีคุณธรรม สงบสุข แก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นโดยการบูรณาการ กับ แนวคิดจิตอาสาในบริบทของสังคมในปัจจุบัน ดังนี้

๑) เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า ให้ความรักและความปรารถนาดีต่อผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ในการสร้างกำลังใจ โดยเป็นเรื่องของจิตใจ ต้องการปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข

๒) กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่ม ดังนี้

๒.๑) ทุกข์โดยสภาวะ หรือเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของร่างกาย เช่น การเกิด การเจ็บไข้ ความแก่และความตาย ซึ่งรวมเรียกว่า กายิกทุกข์

๒.๒) ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกตัวเรา เช่น เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ รวมเรียกว่า เจตสิกทุกข์

กรุณาเป็นเรื่องทางกาย เพราะเป็นเรื่องของการช่วยเหลือ มีทั้งทุกข์กาย ทุกข์ใจ ช่วยให้พ้นทุกข์ทางใจ เห็นใครทุกข์ อย่างนี้ดูตาย ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อช่วยเหลือ เช่น การให้ธรรม เป็นทาน เป็นการช่วยเหลือที่เหนือการช่วยทั้งปวง เป็นการช่วยให้พ้นทุกข์ทางใจ

๓) มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า "ดี" ในที่นี้ หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เราต้องหมั่นฝึกหัดตนให้เป็นคนที่มีมุทิตา เพราะจะสร้างไมตรีและผูกมิตรกับผู้อื่นได้ง่ายและลึกซึ้ง

๔) อุเบกขา การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลาง เราควรมีความปรารถนาดีคือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

กล่าวโดยสรุป พรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมที่จิตอาสาพึงมีคือ การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในยามที่พวกเขาลำบากด้วยความเมตตาและกรุณา ยินดีเมื่อเขามีสุข ไม่ทุกข์ รวมถึงการรักษาอุเบกขาเพื่อความสุขของตนเองด้วย หลักพรหมวิหาร ๔ ช่วยให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นบรรลุผลสำเร็จ ก่อให้เกิดอานิสงค์ ด้วยการพัฒนาตนอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งสอดคล้องกับสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงกล่าวถึง พรหมวิหาร ๔ ว่า เป็นหลักธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม เป็นธรรมที่เป็นที่อยู่แห่งความดีและความสุข ในการนำไปปฏิบัตินั้น ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ไปในสัตว์และบุคคลทั้งหลายคือ “เมตตา” จากนั้นเมื่อทราบว่าเขา มีความทุกข์ ความเดือดร้อนก็ช่วยบรรเทาทุกข์คือ “กรุณา” จากนั้นเมื่อเห็นว่าเขาไม่สุขไม่ทุกข์ก็ยินดีคือ “มุทิตา”

^{๕๖} อ้างอิงแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๔.

สุดท้ายเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำก็ว่างเฉยคือ “อุเบกขา” ดังนั้น การมีจิตอาสาเป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น สร้างให้จิตเป็นจิตอาสานั้นต้องเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ คุณธรรม และการติดต่อสื่อสาร การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ในการศึกษาหลักพุทธธรรม จึงเป็นสิ่งที่เกื้อกูลการทำงานจิตอาสา ตลอดจนกระบวนการทำงานและบทบาทของจิตอาสา รวมทั้งการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพลังจิตอาสา ที่เข้ามาบ่มเพาะ ต้นกล้าคุณธรรมอันดีงามในจิตใจ ฝึกการเสียสละและรับใช้สังคมอย่างแท้จริง ย่อมเกิดประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งตนเองและสังคม กระตุ้นให้ผู้สนใจเข้ามาพัฒนากระบวนการทำงานและบทบาทจิตอาสา ที่เปิดโอกาสอย่างกว้างขวาง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีงบประมาณ ส่งเสริม สร้างพลังที่เกื้อกูลต่อการทำงานจิตอาสาอย่างแท้จริง ประกอบกับได้ช่วยเหลือผู้อื่นตามศักยภาพของตนอย่างไร้ขีดจำกัด

จากการที่เราได้นำพระนิสิตลงพื้นที่เป็นจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์สู่ผู้ป่วย โดยการนำสิ่งของไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วย ไปให้พร ไปเทศน์ธรรมะให้ญาติผู้ป่วยฟัง พูดคุยกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ให้คำปรึกษา การบริหารกาย จิต สมาธิบำบัด ทำให้ผู้ป่วยและญาติลดอาการเครียดลงไปได้ ซึ่งแสดงออกด้วยการยิ้ม หัวเราะ และต้องการให้พระนิสิตมาอีกเพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ป่วย ยกตัวอย่าง

ภาพประกอบที่ ๔.๓: หัวหน้าโครงการและนิสิต มจร. ลำปาง ลงพื้นที่เบื้องต้น เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการประชุมกลุ่มย่อย

จากการไปเยี่ยมผู้ป่วยพบว่า คุณยายปิ่น^{๕๗} มีกำลังใจในการดำรงชีวิต ถึงแม้ทางสภาพร่างกายจะมีความอ่อนแอ และคิดอยู่ตลอดเวลาว่าตนคงจะอยู่ได้อีกไม่นาน แต่ก็ตั้งใจที่ได้พบคุณธรรมะ ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ทำให้เกิดความปลื้มปิติ น้ำตาไหล การกระทำเพียงเล็กน้อยในการให้กำลังใจ ไปเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง เพียงเท่านี้ก็ถือว่าดีว่าเป็นกำลังใจอย่างดีให้แก่พวกเขาแล้ว เพราะการเยี่ยมเยียนนั้นมุ่งหวังให้ก้าวพ้นจากความทุกข์ การฝึกให้ทำสมาธิภาวนา ก็จะพ้นทุกข์ อยู่อย่างมีความสุข จนกระทั่งลมหายใจสุดท้าย เห็นได้ว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ความเมตตา อยากให้เขาเป็นสุข กรุณา ลงมือช่วยอย่างจริงจัง แต่วางอุเบกขา เมื่อทำกิจเสร็จดีแล้ว หากเขาตาย หรือ กลับมาทุกข์ ก็ถือว่า เราได้กระทำช่วยให้กำลังใจแก่เขาแล้ว

ภาพประกอบที่ ๔.๔: หัวหน้าโครงการและนิสิต มจร. ลำปาง ลงพื้นที่เบื้องต้น เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการประชุมกลุ่มย่อย

รวมถึงความรู้สึกของพระนิสิต ในการลงพื้นที่ไปเป็นอาสาแก่ผู้ป่วยภายใต้ “โครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์สู่ผู้ป่วย” ความรู้สึกที่ได้รับของพระนิสิต ที่ได้ทำกิจกรรมจิตอาสา เป็นการบอกเล่าถึงความรู้สึกที่ได้รับจากการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ก่อให้เกิดเป็นความผูกพัน ประกอบด้วย ความรู้สึกที่ได้รับกลับจากการสร้างประโยชน์แก่ผู้อื่น ล้วนแล้วเป็นการบอกเล่าถึงความรู้สึกที่ดีที่ได้รับกลับมาเห็นคุณค่าในตนเอง สร้างประโยชน์ให้แก่สังคม จากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์สู่ผู้ป่วยและจากคนรอบข้างญาติ พี่น้อง ผู้ป่วยที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาในฐานะของผู้รับในทิศทางเดียวกัน ซึ่งความรู้สึกนี้ส่งผลให้เกิดกำลังใจและทำกิจกรรมจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง และมีมิตรภาพที่

^{๕๗} สัมภาษณ์ ยายปิ่น (นามสมมติ), อายุ ๘๕ ปี

เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมจิตอาสา เป็นการบอกเล่าถึงมิตรภาพระหว่างเพื่อน คณาจารย์ ชาวบ้าน ร่วมกันที่ผูกพันตั้งคนในครอบครัว แต่มีบางบ้านที่เราจะต้องเจรจาระหว่างเครือญาติที่บางท่าน อาจยังไม่เข้าใจในสิ่งที่ทำอยู่^{๕๘} จะเห็นได้ว่า การที่เราเป็นจิตอาสา โดยมีความตั้งใจที่จะกระทำแต่ไม่สนใจ สิ่งรอบข้าง ก็อาจจะส่งผลเสียมากกว่าผลดี ดังนั้น การปฏิบัติตนในการเป็นจิตอาสาที่ดีควรที่จะยึดหลัก ในการปฏิบัติตนในขณะที่ลงพื้นที่ คือ

๑. การหลีกเลี่ยงการใช้หรือกระทำที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง สภาพจิตใจ หรือ แม้กระทั่งต่อความรู้สึก

๒. การเคารพสิทธิของผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วย

เพราะ สิทธิ นั้นเป็นสิ่งสำคัญ รวมถึงสิทธิของผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ที่เป็นอำนาจและความชอบธรรมตามธรรมชาติจากความต้องการของมนุษย์ และได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกันในการไม่ล่วงละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ตลอดจนมีกฎหมายและรัฐบาลคุ้มครอง เช่น สิทธิการได้รับ บริการทางการแพทย์ อันเป็นส่วนช่วยในการตัดสินใจ ผู้ให้บริการทางการแพทย์ให้ผู้ป่วยทราบ เช่น ชื่อโรค อาการของโรค วิธีการรักษา และผลที่เกิดขึ้นหลังรับการรักษา เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเลือกรับบริการจากสถานพยาบาลต่างๆ รวมถึงการได้รับสิทธิที่ประชาชนทุกคนจะได้รับ บริการรักษาพยาบาลอย่างเท่าเทียมกันเหมาะสมกับรูปแบบการบริการ โดยไม่เลือกปฏิบัติ หรือแม้แต่ การได้สิทธิจะไม่ยอมรับการดูแลรักษา ซักถามประวัติส่วนตัว โดยที่สิทธิของผู้ป่วยนั้นควบคู่กับระบบ การแพทย์อย่างยาวนาน แต่ถึงอย่างไรทุกคนต้องเคารพการตัดสินใจของผู้ป่วยรวมถึงญาติผู้ป่วย ด้วย ไม่ให้กระทบต่อสภาพจิตใจ และเสื่อมเสียชื่อเสียงตามมา

การเรียนรู้จากประสบการณ์

การทำกิจกรรมจิตอาสา นอกจากเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์การทำงานแล้ว ยังทำให้สามารถสร้างความเข้าใจในความหมายของการอยู่ร่วมกันในสังคม พร้อมทั้งจะเปิดใจและเรียนรู้ด้วยใจที่เปิดกว้าง พร้อมยอมรับและเข้าใจผู้อื่น ช่วยให้เข้าใจชีวิต เข้าใจโลกและเกิดเป็นการเรียนรู้ที่จะปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ตามที่ พระณัฐพล^{๕๙} กล่าวว่า ในสังคมปัจจุบันนั้น เงิน วัตถุ สิ่งของ และอำนาจ ทำให้คนลุ่มหลงมองเห็นแต่ตัวเอง เอาตัวเองเป็นที่ตั้ง ทำให้ขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลขาดการ ปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน การเริ่มต้นของการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือเห็นคุณค่าของผู้อื่น ถือว่าเป็นจุด เริ่มของการมีจิตอาสาทำเพื่อคนอื่น มองเห็นคุณค่าของกันและกัน มองเห็นคุณค่าจากสิ่งที่กระทำการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งในลักษณะนี้ขึ้นกับจิตใต้สำนึกของแต่ละบุคคล เพราะ จิต เป็นตัวบงการทุกอย่างให้เกิดการกระทำผ่านทางสมองการทำการมดี กรรมชั่ว ล้วนมาจาก กาย วาจา ใจ แต่ใจ สำคัญสุดด้วยจิตสำนึกในการทำดี นั่นเอง การแบ่งรูปแบบของจิตอาสาหรือจิตสำนึกสาธารณะจะแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถแบ่งรูปแบบของจิตสำนึกไว้

๑. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self-Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้การศึกษาไทยมุ่งเน้นปลูกฝังมานาน เกิดบ้างไม่เกิด

^{๕๘} สัมภาษณ์พระปัญญแก้ว อินทปัญญา, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางที่เข้าร่วมโครงการ

^{๕๙} สัมภาษณ์สามเณรไกรวิน ก่องแก้ว, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางที่เข้าร่วมโครงการ

บ้างไปตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝังและมีมานานตามสภาพสังคมไทย

๒. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้ว ซึ่งสร้างกันได้ไม่ยากนัก

๓. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมีและขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทยสมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

การมีจิตที่ต้องการให้ผู้อื่น ตั้งแต่การให้เงิน ให้สิ่งของ จนกระทั่งด้านแรงงานรวมถึงแรงสมอง ซึ่งเป็นจิตใจที่ยกระดับปัญญาภายในที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ ซึ่งการให้หรือเสียสละนี้สามารถทำได้จนถึงการเสียสละความเป็นตัวตนหรืออัตตาของตนเอง

โดยผู้ที่มีจิตอาสา หรือมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมต้องเกิดจากการรับรู้ถึงคุณค่าในตัวเองและเล็งเห็นว่าตนเองสามารถทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมได้ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้านสังคม เช่น ผู้คน สัตว์ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพลังงาน ฯลฯ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ตัว ต้องเป็นผู้ที่มีความคิดเชิงบวก หรือสร้างสรรค์ (Positive thinking) ยิ่งกว่านั้นต้องเกิดความรู้สึกที่อยากเข้าไปมีส่วนร่วม (Participation) อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดียิ่งขึ้นด้วย หรืออีกนัย ผู้ที่มีลักษณะพฤติกรรมของจิตอาสา จิตสาธารณะจะมีพฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่น สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน มีคุณธรรมนำความรู้เท่าทันโลก ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณธรรม เสถียรภาพ และเป็นธรรม จิตอาสาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในส่วนตัวของบุคคลที่จะทำให้มีจิตสาธารณะ ทุกคนคำนึงถึงสาธารณะซึ่งอยู่เหนือความเป็นส่วนตัว มากกว่าการคิดถึงความเป็นธุรกิจ การทำถูกทำชอบ ได้ชื่อว่าทำความดีเพราะ เห็นคุณค่าของความดีจิตอาสาทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นสังคมที่มีการให้และแบ่งปันซึ่งกันและกัน คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งต้องขับเคลื่อนทั้งระบบคือ

๑. ช่วยยกระดับจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยเมตตา เพราะจิตอาสาเน้นการให้มากกว่าการรับ ทำให้ได้พบความสุขที่เกิดจากการให้ ซึ่งเป็นความสุขที่มีคุณค่ากว่าความสุขที่เกิดจากการได้รับ

๒. บุคคลที่มีจิตอาสาเยอเมเป็นที่รักใคร่ของบุคคลรอบข้าง เพราะมองเห็นคุณค่าในความดีที่มีอยู่ในบุคคลนั้น

๓. ทำให้สังคมมีการแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันดูแลรักษาสิ่งของสาธารณะเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันทางสังคม

๔. ทำให้สังคมน่าอยู่และเป็นสังคมคุณภาพที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

รวมถึงตามทัศนะความคิดของแม่กำไร^{๖๐} ก็เช่นเดียวกัน เกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับลักษณะของผู้มีจิตอาสานั้นคือ เป็นผู้ที่มีลักษณะทางจิตใจที่ประกอบด้วย การมีความเมตตา กรุณา สามารถดำรงตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีได้ โดยไม่ได้มุ่งผลประโยชน์อันใดของส่วนรวม มุ่งที่จะเป็นผู้ที่ให้มากกว่า มีลักษณะเป็นจิตบริการ เพื่อให้ชุมชนได้มีการพัฒนาขึ้น โดยไม่หวังผลตอบแทนใด

ภาพประกอบที่ ๔.๕: ทีมงานลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการประชุมกลุ่มย่อย

ผลที่ได้รับจากการกระทำ ตนในลักษณะของการมีจิตอาสา พี่พัชรี^{๖๑} กล่าวว่า การที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้นั้น ต้องเริ่มมาจากการมีจิตใจที่ดี พร้อมจะเสียสละอยู่เสมอ และสิ่งที่ได้กลับมา คือ ความภาคภูมิใจ และการได้รับความมีน้ำใจที่ดีจากคนรอบข้าง ได้การยอมรับ นับถือและมีสิ่งที่ดีเข้ามาในชีวิต แต่ไม่ได้ตั้งเป้าหรือมุ่งหวังว่าจะได้สิ่งที่ตนทำไปและจะได้กลับมา โดยที่ไม่ได้มีการคาดหวังผลตอบแทน

^{๖๐} สัมภาษณ์นางสาวยุพา พูชื่น, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านต้นมื่น

^{๖๑} สัมภาษณ์นางนิตยา วรรณโสภ, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ

ภาพประกอบที่ ๔.๖: ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

แต่ถึงอย่างนั้น พระเอกพล^{๒๒} เชื่อว่าหน้าที่การรักษาคนป่วยนั้นในอดีต เมื่อชาวบ้านล้มป่วยก็มักมาหาพระสงฆ์หรือ หมอผี ที่จะช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยได้ ด้วยการใช้สมุนไพร ใช้หลักการในทางพระพุทธศาสนา โดยใช้สมาธิบำบัด สวดมนต์ นั่งสมาธิ และเดินจงกรม ควบคู่กับการใช้ดนตรีบำบัด และธรรมชาติบำบัด จนมาถึงปัจจุบัน ก็ยังมีความเชื่อในลักษณะนี้อยู่ โดยเฉพาะสังคมในชนบท เช่น การเป็นไข้ หรือ การเป็นงูสวัด ทางแพทย์เชื่อว่าเกิดจากไวรัส ร่างกายเราไม่แข็งแรงก็ให้เกิดเป็นตุ่มขึ้นมา ใช้อารยาก็จะหาย แต่อีกกลุ่มหนึ่งกลับมองว่าการที่เราเป็นงูสวัดจะทำการรักษา ต้องให้กินน้ำมนต์ และเป่าแผล ความเชื่อที่แตกต่างกันก็นำมาสู่การรักษาหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละบุคคล

ดังนั้น บทบาทพระสงฆ์จึงมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนธรรม และการปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านวัตถุและการแก้ปัญหาชีวิตอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน พระสงฆ์เพิ่มภาระหน้าที่เพิ่มอีกคือ

๑. ด้านพัฒนาศีลธรรม คือ การอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรมให้พอใจในการทำบุญสร้างกุศล และรู้จักปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักที่สำคัญของพระสงฆ์และจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๒. ด้านพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิต พระสงฆ์เป็นผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติดีประพฤติชอบพระสงฆ์จึงสามารถถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนทำให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรมมาเป็น

^{๒๒} สัมภาษณ์พระบุญชู ฐิตวิริโย, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางที่เข้าร่วมโครงการ

แนวทางการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จและความเจริญและเลือกประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๓. ด้านสังคมสงเคราะห์ ได้แก่การสงเคราะห์ด้านจิตใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนาให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ของชีวิต และไม่เดือดร้อนใจมากนักเมื่อเผชิญกับอุปสรรคของชีวิต นอกจากนี้พระสงฆ์อาจให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตโดยใช้พุทธธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติ

ภาพประกอบที่ ๔.๗: ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

ดังนั้น การที่จะอุทิศตนเป็นอาสาสมัครอาจจะก่อกำเนิดมาจากค่านิยมบางประการที่มีอยู่ภายในความรู้สึกนึกคิดของคนๆ นั้น เป็นค่านิยมที่ได้รับการพัฒนามาจากการหล่อหลอมของครอบครัว จากสถาบันการศึกษา จากหลักธรรมคำสอนในศาสนา จากการเฝ้าสังเกตและตั้งคำถามกับความเป็นไปในสังคม หรือบุคคลที่เป็นแบบอย่าง คือ

๑. มีจิตใจเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น เข้าช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกเท่าที่ตนเองสามารถทำได้ ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังใจโดยไม่หวังผลตอบแทน หรือกระทำการให้ความรู้คำแนะนำ

๒. มีจิตใจเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เสียสละเวลาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

๓. มีจิตใจมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น มีพฤติกรรมที่เฝ้าหาความรู้และเพียรพยายามที่จะแก้ไขปัญหของส่วนรวม โดยไม่ขัดกับระเบียบวินัย กฎหมาย และศีลธรรมอันดีงาม

๔. มีจิตสาธารณะ มีการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอยู่เสมอ รวมถึงการเข้าร่วมหรือให้ความร่วมมือกับชุมชนหรือสังคม ช่วยเป็นหูเป็นตาดูแลรักษาสมบัติที่เป็นของส่วนรวมเท่าที่ตนทำได้ เคารพสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

โดยลักษณะของกิจกรรมในโครงการเป็นการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลศูนย์ลำปาง โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ และสาธารณสุข ได้ร่วมกันเพื่อรักษาผู้ป่วย แต่บทบาทของพระสงฆ์และจิตอาสา คือ มุ่งเน้นให้ผู้ป่วยมีความสุขทางจิต มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้าย แม้บางโรคไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ก็จะทำให้ผู้ป่วยมีความสุขใจในบุญกุศลหรือกิจกรรมที่ร่วมทำกับนิสิต เป็นการสะสมเสบียงบุญไว้ใช้ในสัมปรายภพ ตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา หลังจากนิมนต์พระอาสาเข้าไปให้กำลังใจผ่านธรรมะข้างเตียงแก่ผู้ป่วย ด้วยวิธีการสนทนาให้กำลังใจเชิงลึกอิงหลักธรรมตามหลักการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ผสมผสานกับหลักจิตวิทยาตะวันตก ทำให้ผู้ป่วยและญาติเข้าใจความจริงแห่งชีวิต และกล้าเผชิญกับความทุกข์ที่กำลังเกิดขึ้น คิลาธรรมค่อยๆ ได้รับการยอมรับจากกลุ่มผู้ป่วยและบุคลากรทางการแพทย์

ภาพประกอบที่ ๔.๘: ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

ดังนั้น การขับเคลื่อนงานเชิงจิตอาสาจึงจะต้องเน้นการประสานงาน คอยวางแผนพัฒนาอาสาสมัคร และการพัฒนากลไกที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นขยายกลุ่มอาสาสมัครในวัยหนุ่มสาวให้มากขึ้น เนื่องจากกลุ่มคนเกียณอายุมีข้อจำกัดในการทำงานบางด้าน สนับสนุนในด้านความรู้ ทักษะการทำงานที่จำเป็นในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่งจะทำให้การทำงานจิตอาสามีความยั่งยืน ตลอดจนการพัฒนากลไกการทำงานในระบบจิตอาสา ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างอาสาสมัครกันเอง และกับบุคลากรในระบบ ตลอดจนผู้บริหารของหน่วยงานที่เข้าไปทำงาน ให้เกิดความเข้าใจกันและกัน การพัฒนาระบบฐานข้อมูลจิตอาสา เพื่อให้ความต้องการ

อาสาสมัครและเงื่อนไขของอาสาสมัครมีความสอดคล้องกัน รวมถึงการพัฒนาแผนงานและกองทุน เพื่อสนับสนุนการทำงานจิตอาสาในระยะยาว ซึ่งท้ายสุดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวมีพลังมากพอที่จะผลักดันให้เราก้าวสู่ความเป็นผู้มีจิตอาสา และความเป็นผู้มีจิตอาสาฝึกหลักในตัวเราอย่างแท้จริง

๔.๒ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาจิตอาสาตามแนววิถีพุทธ

เครือข่ายการทำงานพัฒนา ถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างจิตอาสาจิตอาสาตามแนววิถีพุทธ ด้วยการสร้างเครือข่ายพระสงฆ์จิตอาสาที่ทำงานด้านการเยียวยาความสูญเสีย และดูแลจิตใจผู้ป่วยและญาติทั้งในโรงพยาบาลและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางด้านจิตใจ สร้างกำลังใจในการใช้ชีวิต โดยการสร้างเครือข่าย ระหว่าง พระสงฆ์ นิสิต/นักศึกษา ลำปาง แพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล สาธารณสุข ล้วนแต่มีบทบาทเพื่อขับเคลื่อนงานจิตอาสา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่งจะ使得การทำงานจิตอาสามีความยั่งยืน เพราะช่วยทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่มาจากภายในมากกว่าปัจจัยภายนอกต่างๆ

จิตอาสา คือ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งมีจิตสาธารณะเป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม จากหลากหลายสาขาอาชีพ ที่เสียสละ และมีความตั้งใจเป็นจิตอาสา พุ่มเทแรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยและญาติให้สามารถเยียวยาผู้ป่วย ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคลากรจากสถาบันการศึกษา ระบบสาธารณสุข และบุคคลที่สนใจทั่วไป ในสถานะสังคมที่เอารัดเอาเปรียบ น้อยคนนักจะมาสนใจคนรอบข้าง คนในเมือง บ้านติดกันยังไม่รู้จัก ต่างคนต่างอยู่ ไม่ผูกมิตรกัน ขณะที่ผู้ได้รับอุบัติเหตุหรือเคราะห์ร้ายมักเจอไทยมุงมากกว่าจะไปช่วยเหลือเยียวยาให้เขาผ่านพ้นภัยอันตราย แต่ถ้าหากเราพิจารณาหน่วยงานที่มีศักยภาพในการดูแลรักษาผู้ป่วยมากที่สุด นั่นก็คือ โรงพยาบาล โรงพยาบาลถือว่าเป็นหน่วยงานหลักในการที่จะรักษาผู้ป่วย เนื่องจากความรู้ ทักษะ อุปกรณ์ต่างๆ มีความพร้อมมากกว่าหน่วยงานอื่นๆ แต่ในส่วนของการรักษาสภาพจิตใจ เยียวยาผู้ป่วย ก็เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถนำพระสงฆ์เข้ามาช่วยเหลือได้ แต่ต้องได้รับการประสานงานจากหน่วยงานหลักนั่นเอง เช่น การติดต่อของผู้ป่วยที่ต้องการพระสงฆ์ได้ฟังธรรมะ เพื่อดูแลสภาพจิตใจ วินิจฉัยจากหมอ แล้วควรให้พระสงฆ์เข้ามาให้กำลังใจ เห็นคุณค่าของการทำงาน เยียวยาจิตใจผู้ป่วย ทำให้รู้สึกอบอุ่น มีความกระตือรือร้น เกิดความผ่อนคลายในอาการเจ็บป่วย เป็นต้น

ภาพประกอบที่ ๔.๙: ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

ซึ่งสอดคล้องจากการลงพื้นที่พบว่า การเยียวยาสภาพจิตใจของผู้ป่วยเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการประสานงานร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โรงพยาบาล โรงพยาบาลชุมชน สถาบันการศึกษา และวัด เพื่อประสานงานและสร้างจิตอาสาในการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคม สร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน หากมนุษย์มีมุ่งมั่นและมีความตั้งใจในการพัฒนาตนเองแล้วย่อมมีความสามารถและศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ทุกด้านไม่ว่าแต่การพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นผู้มีจิตอาสา การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาคุณธรรมตามแนววิถีพุทธ จึงประกอบด้วย

- ๑) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย
- ๒) ขั้นประสานหน่วยงาน/ องค์กรเครือข่าย
- ๓) ขั้นสร้างพันธมิตรสัญญาร่วมกัน
- ๔) ขั้นบริหารจัดการเครือข่าย
- ๕) ขั้นพัฒนาความสัมพันธ์
- ๖) ขั้นรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

๔.๒.๑ องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาคุณธรรมตามแนววิถีพุทธ ประกอบด้วย

- ๑) ลักษณะหรือกิจกรรมสำคัญที่เสริมประสิทธิภาพการดำเนินการกิจของเครือข่าย
- ๒) ขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการของกลุ่มจิตอาสาคุณธรรม
- ๓) เทคนิค/วิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย

๔) กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ของเครือข่ายจิตอาสา
 ลานธรรม

๕) คุณลักษณะที่ดีของเครือข่ายจิตอาสา ลานธรรม

๖) การปฏิบัติงานของเครือข่ายและการสะท้อนผล

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐: ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

โดยการสร้างเครือข่ายการทำงานในรูปแบบของพหุภาคี ในลักษณะการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจิตอาสา เป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม ในแต่ละพื้นที่ของทุกภาคส่วน เริ่มตั้งแต่การระดมความคิดเห็นในการจัดการเพื่อกำหนดเป็นแผนงาน และมาตรการในการส่งเสริมสุขภาพ การจัดประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตามความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทุกภาคส่วน ซึ่งจะทำให้คณะสงฆ์สามารถพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชนเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก โดยการเยี่ยมเยือนชาวบ้าน พบปะ พูดคุย เทศนาธรรม รวมถึงการเยี่ยมผู้ป่วย ผู้สูงอายุ สร้างกำลังใจให้แก่พวกเขา การดำเนินงานของเครือข่ายจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็น้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

- ๑) ความเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งจิตใจและความสามัคคีของสมาชิกเครือข่าย
- ๒) สมาชิกมีขวัญและกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกันที่จะปฏิบัติเพื่อส่วนรวม
- ๓) ความเสียสละของสมาชิก ทั้งร่างกาย สติปัญญาและทุนทรัพย์หรือทรัพยากร

๔) มีระบบการจัดการและการวางแผนที่ดีเหมาะสมกับสถานการณ์สมาชิกรวมกลุ่มการอย่างเหนียวแน่นและมีการต่อยอด

๕) มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายเป็นระยะๆ

๖) สมาชิกเครือข่ายมีคุณภาพ ทุกคนมองเห็นประโยชน์ร่วมกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

๗) สมาชิกมีความจริงใจ จริงจัง มีความศรัทธาต่อกันและกันและต่อเครือข่ายดำเนินการด้านจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๘) มีระเบียบกฎเกณฑ์ของเครือข่าย ร่วมกันเพื่อดำเนินไปทิศทางเดียวกัน

๙) มีทรัพยากรเพียงพอต่อการดำเนินงานของเครือข่าย มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑: ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

เช่นเดียวกับ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลฟื้นฟูสมรรถภาพทางแพทย์^{๖๓} กล่าวว่า การมองเห็นทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของชาติ ประเทศไทยจะสามารถพัฒนาให้มีความก้าวหน้าและมั่นคงได้ต่อเมื่อเริ่มที่เด็ก และเยาวชน ที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ มีศีลธรรม มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ได้มีความสนใจในเรื่อง การทำโครงการจิตอาสาให้บริการทั้งงานกายภาพอุปกรณ์ งานกายภาพบำบัด งานกิจกรรมบำบัดและคลินิกแก้ไขการพูด การสื่อสาร การทำขาเทียม หรืออุปกรณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวกับร่างกาย โดยต้องอาศัยทักษะฝีมือและความเชี่ยวชาญชำนาญเฉพาะบุคคลค่อนข้างสูง ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้บุคลากรเป็นจำนวนมาก ไม่รวมกับผู้ป่วยที่ไม่สามารถเดินทางมาได้ จึงต้องการบุคลากรหรือทีมอาสาเข้ามาช่วยเหลืองานกายภาพบำบัดร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรู้ หรือแนวทาง

^{๖๓} สัมภาษณ์นางสาวจุฬารัตน์ ธิยาพันธุ์, นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ

การประเมินรักษาภาวะระบบผิดปกติ หรือการบาดเจ็บของกระดูกและกล้ามเนื้อ โดยใช้เครื่องมือทางกายภาพบำบัด เทคนิคในการรักษา การออกกำลังกาย ที่ผ่านมาโรงพยาบาลก็ได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพทีม นำหมอนจากโรงพยาบาลลำปาง โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ซึ่งประกอบไปด้วย พยาบาลวิชาชีพ นักกายภาพบำบัด และนักกิจกรรมบำบัด ในการส่งเสริมศักยภาพผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ พิกุล ดิดบ้าน ดิดเตียง เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่หรือลงไปปฏิบัติในพื้นที่

การจัดโครงการสร้างจิตอาสา เพื่อให้โครงการเกิดการพัฒนายั่งยืน ขยายเครือข่าย ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนต่อสังคมมากขึ้น เปลี่ยนแปลงสังคมให้รู้จักการให้การเสียสละ รู้จักการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ซึ่งยังประโยชน์ให้กับตนเองและผู้อื่นสร้างสังคมไทยให้แข็งแรง โดยมุ่งให้โรงพยาบาลจะเป็นศูนย์รวม เยาวชน นิสิต นักศึกษาและบุคลากรทุกอาชีพเข้าร่วมสมัคร ทำความดี มีเมตตาธรรมบำเพ็ญประโยชน์ ให้กับผู้ป่วย ชุมชน สังคม ขยายเครือข่ายเป็นแบบอย่างที่ดี

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒: ผู้ร่วมโครงการสนทนากลุ่มหลังจากลงพื้นที่ทำโครงการ

โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ต่อการเสริมสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ จึงควรเป็นผู้ที่ทำงานด้วยใจรัก เป็นผู้ให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ทำเพื่อส่วนรวม ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นตามที่ผู้ใหญ่บ้านบุญมี กล่าวว่า การสร้างเครือข่านั้นเป็นสิ่งที่ไม่ยาก ถ้าทุกคนมีจิตสาธารณะร่วมมือร่วมใจกัน ๓ ร่วม คือ

๑. ร่วมกันตัดสินใจ การมีส่วนร่วมร่วมกันประชุม เพื่อค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน หาสาเหตุ และร่วมกันเสนอความคิดเห็น แนวทางการแก้ปัญหาาร่วมกัน วางแผน กำหนดความต้องการ

การจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินงานและใช้วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่า จะการเยียวยาความสูญเสีย และดูแลจิตใจผู้ป่วยและญาติทั้งในโรงพยาบาลและชุมชน

๒. ร่วมกันส่งเสริมสุขลักษณะอนามัยแก่ชุมชน การเสียสละกำลังแรง กำลังใจ รวมทุนทุน ทรัพย์หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

๓. ร่วมกันติดตาม การเยี่ยมผู้ป่วย หรือการให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุ การเข้าไปพูดคุยกับชาวบ้าน ในชุมชน เพื่อจะทำให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการ เพื่อนำมาเสนอความความเห็นในที่ประชุม เพื่อปรับปรุงแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓: ผู้ร่วมโครงการสนทนากลุ่มหลังจากลงพื้นที่ทำโครงการ

สำหรับเครือข่ายระดับชุมชน เป็นการรวมกลุ่มกันของสมาชิกที่มีความเต็มใจมารวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรม โดยไม่มีการบังคับมาด้วยความสมัครใจ แต่อาจจะได้รับการเชิญชวนจากเพื่อนบ้านหรือสมาชิกด้วยกันเอง มาร่วมกันทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ มีเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยดำเนินการตามหลักพระธรรมวินัยและพัฒนาที่สอดคล้องกับสถานการณ์และพื้นที่ของสังคมหรือชุมชน มีแนวทางในการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยพื้นที่เป็นหลัก คือ พื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้คู่คุณธรรม ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้เสริมสร้างคุณธรรมนำชีวิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอาศัยหลักความเป็น บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีวัดเป็นแกนกลางในการดำเนินการเชื่อมโยงบุคคล กลุ่มบุคคลเข้าหากัน ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น ให้สอดคล้องกับความเชื่อ ความศรัทธาของผู้ป่วย ตามแนวพระพุทธศาสนา ได้แก่ การกล่าวถึงคุณของพระพุทธเจ้าอยู่เสมอๆ การยึดมั่นในคุณพระรัตนตรัย การทำบุญตักบาตร การรักษาศีล การสวดมนต์และการฟังธรรม การภาวนา การทำบุญกุศลอื่นๆ เพื่อบำบัดความทุกข์ทรมานจากโรคทางกายและโรคทางใจ ที่มีพระสงฆ์

สามเณร เป็นแกนหลักในการบำบัดความทุกข์ นอกเหนือจากหมอ และพยาบาล ในด้านสภาพจิตใจ รวมถึงโครงการอื่นๆ ที่มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ทั้งที่เป็นบุคคลและองค์กร เพื่อพัฒนาบุคคล และสังคมให้มีความสงบสุขบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยสอดคล้องหลักธรรม เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้และการจัดการบนพื้นฐานของความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ พบว่า การจัดการเครือข่ายการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ ยังไม่มีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน เป็นเพียงแค่การมารวมตัวเป็นกลุ่มทำงาน แบ่งงานการทำงานตามความถนัดแต่ละสายวิชาชีพฯ เช่น พระสงฆ์มุ่งเน้นในเรื่อง ของการให้กำลังใจ เผยแผ่ธรรมะ เพื่อเยียวยาความสูญเสีย และดูแลจิตใจผู้ป่วยและญาติทั้งในโรงพยาบาลและชุมชน โดยไม่มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารงาน เป็นเพียงสัญญาทางใจที่รับรู้ในการทำงานร่วมกัน มีสำนึกในความเป็นพวกพ้องเดียวกันเป็นคนในชุมชนเดียวกัน สร้างแรงจูงใจในการทำงานร่วมกันระหว่างการทำงานมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติงานร่วมกัน ก่อนทำงานหรือทำกิจกรรมร่วมกันต้องประชุมปรึกษาหารือก่อนทุกครั้งเพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

แต่ว่าก็ยังมีความหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการสร้างเครือข่ายและการจัดการเครือข่ายของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนต่อไป เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งมีพันธะสัญญาระหว่างกันและบรรจุโครงการสร้างศาสนทายาทหรือโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน ไว้ในแผนงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและสิ่งปลูกสร้างอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น โดยชาวบ้านและประชาชนทั่วไป เป็นกลุ่มที่ถือว่าเป็นกำลังหลักในการให้การสนับสนุนการทำงานมาตลอด โดยเฉพาะการให้การสนับสนุนในเรื่องของกำลังแรงงานจะอาศัยกำลังแรงงานของชาวบ้านเป็นหลักทุกครั้งที่มีกิจกรรมโครงการ ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมทุกโครงการ ทำให้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความสามัคคี รักใคร่ปรองดองกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีจิตที่เป็นสาธารณะรู้จักคำว่า เสียสละ หรือ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ลดปัญหาสังคมต่างๆ ภายในชุมชน และเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่สนใจเข้าวัด ฟังธรรม หรือแม้แต่การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีจิตอาสาในการทำเพื่อส่วนรวม ซึ่งเราสามารถนำมาเป็นอาสนาพาธธรรมะสู่ผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยและญาติสามารถปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆตามความเชื่อของแต่ละบุคคลได้สำเร็จเหมือนอยู่ที่บ้าน โดยไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ มีความผาสุกด้านจิตวิญญาณ คลายความวิตกกังวล มีพลังและกำลังใจที่จะต่อสู้กับภาวะคุกคามของโรคต่อไป

รวมถึงเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุข^{๖๔} ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญ คือ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนจำนวนประชากรในวัยทำงานและวัยเด็กลดลง เนื่องจากอัตราเกิดและอัตราตายลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ประชากรไทยโดยเฉลี่ยมีอายุยืนยาวขึ้น ผลสำรวจ มีผู้สูงอายุกว่า

^{๖๔} สัมภาษณ์นางสาวฐิตารีย์ วรทีไพบูลย์, พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ

๙๖,๔๓๒ คนที่สุขภาพไม่ดี นอนติดเตียง ต้องพึ่งคนอื่นดูแล คิดเป็นเกือบร้อยละ ๒๕ โดยมีประมาณ ๒๔,๐๐๐ คน ที่ช่วยเหลือตนเองได้บางส่วน ในกลุ่มผู้ป่วยติดเตียงหรือกลุ่มผู้ป่วยที่ขาดประสิทธิภาพทำให้เกิด ความพิการจำกัดความสามารถในการทำกิจกรรมของตนเอง หรือมีอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์เพื่อช่วยในการดำรงชีวิต มีความจำเป็นต้องมีผู้ดูแลช่วยเหลือการทำกิจวัตรประจำวันให้ส่งผลกระทบในระยะยาวต่อตัวผู้ป่วย ผู้ดูแล ครอบครัว สังคม ชุมชน และประเทศชาติ ทำให้สูญเสียรายได้ และมีปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคมตามมา สำนักงานสาธารณสุขได้กำหนดยุทธศาสตร์ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพระบบบริการพยาบาลสู่ความเป็นเลิศ และพัฒนาระบบบริการพยาบาลปฐมภูมิให้มีคุณภาพ ให้ประชาชนทุกกลุ่มวัยสามารถเข้าถึงบริการ ได้อย่างเท่าเทียม และเกิดความพึงพอใจในคุณภาพบริการ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ป่วยติดเตียง ให้ได้รับบริการเยี่ยมบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของ การพยาบาลในชุมชน ซึ่งการเยี่ยมบ้านหรือการดูแลสุขภาพที่บ้าน โดยมีการจัดการอย่างเป็นระบบในการดูแลอย่างต่อเนื่อง เป็นการให้บริการแก่บุคคลที่เจ็บป่วยหรือพิการที่บ้าน สถานที่พักอาศัย ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพ รักษาพยาบาลและการบำบัดต่างๆ เพื่อให้ผู้ป่วยที่บ้านได้รับการดูแลที่มีคุณภาพ ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ โดยปัจจัยในการสนับสนุนการจัดบริการประกอบด้วย

๑. วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้ และยานพาหนะ มีระบบสนับสนุนเครื่องมือเครื่องใช้ตามเกณฑ์มาตรฐานหน่วยบริการ

๒. ด้านบุคลากร ได้แก่ ญาติ และผู้ดูแล อสม. และจิตอาสาในชุมชน รวมทั้งภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน

๓. กำหนดกระบวนการดำเนินงานบริการเยี่ยมผู้ป่วย ในการสร้างทีมงานการมีส่วนร่วมระหว่าง อสม. อบต. และบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อให้ลดความทุกข์

ซึ่งเจ้าหน้าที่ท่านหนึ่งบอกว่า การที่เราจะดูแลผู้ป่วยได้ดั่งนั้น เราควรที่จะต้องดูแลด้วยหัวใจ เป็นการปฏิบัติกับผู้ป่วยด้วยความรัก ความเมตตา ควบคู่ไปกับการรักษาพยาบาลด้วยความรู้ ความเชี่ยวชาญทางด้านการแพทย์และพยาบาล จึงจำเป็นที่ต้องผสมผสานความเข้าใจความเป็นธรรมชาติของมนุษย์เข้ากับการพยาบาลเพื่อให้เกิดการดูแลแบบองค์รวม ซึ่งพบว่าการ ดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ สามารถช่วยให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้นได้อย่างรวดเร็ว และจะทำให้ผู้ป่วยเกิดความผาสุกทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นสิ่งที่พยาบาลวิชาชีพควรปฏิบัติ โดยยึดหลักธรรมคำสอนตามพรหมวิหาร ๔ เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยมากที่สุด และดูแลผู้ป่วยตลอด ๒๔ ชั่วโมง แต่ในปัจจุบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการดูแลผู้ป่วยมากขึ้น ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างพยาบาลและผู้ป่วยลดลง ทำให้การดูแลในเรื่องของจิตใจและจิตวิญญาณลดลง ดังนั้นจึงควรมีการเสริมสร้างแนวคิดการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ให้กับพยาบาลวิชาชีพเพิ่มขึ้น มุ่งพัฒนาระบบการคิดเพื่อให้เข้าใจชีวิตในสภาพความเป็นจริงของชีวิต ความงดงาม และความสมดุลของชีวิตมนุษย์ การทำหน้าที่แห่งความเป็นมนุษย์ ฝึกสัมผัสความรู้สึก ฝึกสติสมาธิ ภาวนา และการผ่อนคลายอันนำไปสู่การให้บริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔: ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

เช่นเดียวกับ คณะสงฆ์^{๖๕} ได้มีบทบาทในการช่วยเหลือ เสียสละเพื่อสังคมผ่านหลักคำสอนใน พระธรรมแก่ผู้ที่มีความรู้ พระธรรมวินัยเพื่อรักษาตนเอง หรือรักษาการทำจิตให้สงบ การรู้เรา รู้เขา เสียสละสังคม โดยเฉพาะการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยและญาติ ในลักษณะของการเยียวยาใจด้วยธรรมะ ด้วยหวังให้ผู้ป่วยได้ผ่อนคลายจากความทุกข์และความเจ็บปวด ตามหลักวิชาการให้การปรึกษาแนว พุทธ อันเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวม ร่วมกับการรักษาทางการแพทย์ ซึ่งขณะนี้กำลัง เติบโตอย่างเป็นธรรมชาติ โดยเริ่มจากการเยี่ยมชมให้กำลังใจผู้ป่วยและญาติมิตรแบบข้างเตียง การ จัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อให้การปรึกษาร้างขวัญกำลังใจ แนะนำการวางท่าที่ต่อความเจ็บไข้และชีวิตอย่าง ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม การเยียวยาผู้ป่วยที่ได้ผลนั้น ไม่อาจทำได้ในช่วงเวลาวิกฤตใกล้ตาย เพราะ ช่วงเวลานั้นกระชั้นชิด ผู้ป่วยและครอบครัวอาจมีทุนไม่เพียงพอต่อการเผชิญความทุกข์ การเยียวยา ผู้ป่วยจึงต้องเยียวยาครอบครัวและคนรอบนอกตั้งแต่ก่อนตาย ก่อนป่วยหนัก หรือแม้กระทั่งในช่วงที่ ยังสุขภาพแข็งแรงดีอยู่ "ถ้าเราต้องการสร้างสังคมให้คลายทุกข์ได้ ต้องช่วยกันตั้งแต่ก่อนหน้านั้น" คิลานธรรม จึงเป็นกลุ่มเครือข่ายพระสงฆ์จิตอาสาที่ทำงานด้านการเยียวยาความสูญเสีย และดูแล จิตใจผู้ป่วยและญาติทั้งในโรงพยาบาลและชุมชน โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตอาสา คือ ศรัทธา เป็นปัจจัย เริ่มต้นที่ส่งผลต่อพลังจิตอาสา ให้สามารถทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ศรัทธาเกื้อหนุนและนำไปสู่ ปัญญา โดยช่วยให้มีเป้าหมายและทิศทาง มุ่งหน้ากระทำเพื่อประโยชน์สูงสุด ศรัทธานั้นช่วยให้ปัญญา มีพลัง ช่วยให้การพัฒนาก้าวไปอย่างเข้มแข็ง คือเมื่อเกิดศรัทธา มั่นใจมีกำลังใจ จิตอาสาทุกคนก็ มุ่งมั่น ทดมเทแรงกายและใจ นอกจากนั้นแล้วจิตอาสายังมีความรู้สึกมีความสุข การศรัทธา โดยมีแนว

^{๖๕} สัมภาษณ์พระมหาภาณุวัฒน์ ปฐิภาณเมธี, ผศ., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

คำสอนของพระพุทธองค์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ พบว่าผู้ที่ศรัทธาจะปรับตัว วางใจชีวิตได้ดีชีวิตมีความหมาย และมีความรู้สึกมีความสุขในชีวิตเพิ่มขึ้น

บุญเจ้าสำคัญในการทำงานของเครือข่ายคณะสงฆ์ในสังคมร่วมสมัย ไม่ว่าจะเป็นงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาเด็กและเยาวชน และการเยียวยาจิตใจผู้ป่วย คือ “การฟัง” อย่างลึกซึ้ง พระและฆราวาสอาสาสมัครการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยและผู้สูญเสียก็สะท้อนข้อดีของการเยียวยาด้วยการฟังเช่นกัน การฟังที่มีคุณภาพจะเปิดโอกาสให้ผู้ประสบความทุกข์ได้ระบาย บอกความรู้สึกและความต้องการ ในเบื้องต้นผู้เล่าย่อมเกิดการทบทวนจัดระเบียบความคิดของตนเอง และความทุกข์ได้จาง คลายจากการระบายความอัดอั้นคับแค้นไประดับหนึ่ง ในขณะที่ผู้ทำหน้าที่เยียวยา จะเกิดความเข้าใจ ผู้มีความทุกข์ได้อย่างชัดเจน นำมาสู่การแสวงหาความช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสมและถูกจุด อย่างไรก็ตาม การฟังยังไม่ใช่ว่าสิ่งที่พระสงฆ์ในสังคมไทยมีทักษะมากนัก เพราะถูกวางบทบาทให้เป็นผู้พูดหรือแสดงธรรม แต่วงสนทนาเห็นตรงกันว่า การสนับสนุนให้พระสงฆ์มีทักษะการฟังมากขึ้นเป็นสิ่งจำเป็น โดยทางคณะสงฆ์จะมุ่งเน้นในเรื่องการรักษาทางธรรม ทางจิตใจ เพราะ เรื่องของโรคและกายให้เป็น เรื่องของยาและแพทย์เขาดูแล ด้วยวิธีการสนทนาให้กำลังใจเชิงลึกอิงหลักธรรมตามหลักการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ผสมผสานกับหลักจิตวิทยาตะวันตก ทำให้ผู้ป่วยและญาติเข้าใจความจริงแห่งชีวิต และกล้าเผชิญกับความทุกข์ที่กำลังเกิดขึ้น เกิดจากการผสมผสานพิธีกรรมและการฝึกฝนตนทางพระพุทธศาสนา เช่น การรักษาศีล การสวดมนต์ การเจริญเมตตาภาวนา การสนทนาธรรม การกรวดน้ำอุทิศกุศลร่วมกับการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ดังนั้นการประสานงานร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานไม่เพียงแต่ช่วยให้งานดูแลจิตใจผู้ป่วยดีขึ้นเท่านั้น แต่ผู้ป่วยก็จะมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น เพราะมีสุขภาพจิตที่ดี ไม่ท้อแท้ต่อโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดขึ้น แต่ถ้าหากไม่มีการร่วมมือกันระหว่างโรงพยาบาล พระสงฆ์ ชุมชน และสถาบันการศึกษา ก็ยากที่จะดูแลผู้ป่วยในมิติทางจิตใจได้อย่างครอบคลุม การร่วมมือระหว่างหน่วยงาน จึงทำให้มิติทางจิตใจของผู้ป่วยได้รับการดูแลอย่างเต็มที่ แบ่งปันทรัพยากร งบประมาณ อุปกรณ์ ความรู้ทักษะ หรือแม้กระทั่งกำลังใจจากกันและกันนั่นเอง

๔.๓ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศานาภิธานธรรมตามแนววิถีพุทธ

จากการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาสมัครธรรมสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเครื่องมือที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการฯ และสามารถวิเคราะห์ผล ได้ดังนี้ ๑. เชื่อมโยงสายใย ๒. ร้อยใจร่วมกัน ๓. ผูกพันต้องใจ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕: ผู้ร่วมโครงการสนทนากลุ่มหลังจากลงพื้นที่ทำโครงการ

๑. เชื่อมโยงสายใย ในส่วนนี้ ประชาชนในพื้นที่ต้องปฏิบัติโดยการถ่ายทอดเจตคติ ความรู้สึก ความคิดต่อผู้ป่วยในชุมชน โดยมีกิจกรรม คือ กิจกรรมเพื่อนพบเพื่อน เป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพ เริ่มด้วยการทักทาย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของจัดกิจกรรมครั้งนี้ การสร้างสัมพันธ์ภาพเป็นไปอย่างราบรื่น เนื่องจากประชาชนในชุมชนคุ้นเคยและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และประชาชนในชุมชนก็เคยทำงานร่วมกันมาก่อน ตลอดจนมีจิตอาสาในการพัฒนาศักยภาพตามวัตถุประสงค์ของโครงการ จนทำให้ผู้ป่วยในชุมชนเกิดการไว้วางใจต่อจิตอาสา

๒. ร้อยใจร่วมกัน หลังจากได้ทำความรู้จักสัมพันธ์ภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน กับผู้ป่วย แต่ละกลุ่ม ต้องปฏิบัติการโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วยในชุมชน เช่น ทำกิจกรรมด้วยรักและผูกพัน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้สำรวจปัญหา และตระหนักถึงศักยภาพความมีคุณค่าของตนเองและผู้ป่วย พร้อมทั้งเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งความภาคภูมิใจเป็นความรู้สึกที่แต่ละบุคคลมีต่อตนเอง เป็นการรับรู้ภาพรวมเกี่ยวกับคุณค่าของตนเองหรือการภาพพจน์ของตนเองว่าเป็นคนที่มีคุณค่า การรับรู้จะนำมาซึ่งความรู้สึกมั่นคงและเป็นสุขใจ ทุกคนล้วนแต่มีสิ่งที่ดีอยู่ในตัวไม่มากก็น้อย ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจต่อตัวเอง คนที่รู้สึกภูมิใจในตนเองจะเป็นคนที่สามารถให้ความรักเอื้ออาทรกับบุคคลอื่นได้ คนที่ไม่มีความภาคภูมิใจในตนเอง อาจจะมีปัญหาการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ยาก คนที่มีความภาคภูมิใจในตนเองจะเป็นคนที่แข็งแรงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นที่พึ่งให้ผู้อื่นได้และกล้าที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นเช่นกัน โดยการเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างความเห็นใจและซาบซึ้งต่อผู้ป่วย เช่น ให้ผู้ดูแลผู้ป่วยที่เป็นญาติ ได้พูดระบายความรู้สึกต่อผู้ป่วยให้เป็นไปอย่างเอื้ออาทร และประชาชนในชุมชนที่เป็นจิตอาสาต้องศึกษาทราบข้อมูลโรคเบื้องต้น และวิธีการรักษา ตอบปัญหาข้อข้องใจในสิ่งที่ช่วยให้ผู้ป่วยมีสภาพจิตใจที่ดีขึ้น

๓. ผูกพันต้องใจ เป็นกิจกรรมที่ต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน และผลักดันที่จะร่วมกันเป็นเจ้าของ เพื่อแสดงพฤติกรรมการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ได้ข้อสรุป คือ กิจกรรมร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้การคิดหาวิธีการต่างๆ อย่างมีเหตุผลและรูปธรรมที่จะทำให้เกิดความมุ่งมั่นสำเร็จร่วมกัน ที่เกิดจากการร่วมคิดร่วมทำและกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยกลุ่มคนในชุมชน ผลดีที่เกิดจากการร่วมคิดร่วมทำ ของประชาชนในชุมชน พอสรุปได้ดังนี้ ผลทางจิตใจ คือ ทำให้เกิดความสุขหรือสุขภาพดี เพราะความรู้สึกรอบอันมั่นคง ความรู้สึกปลอดภัย ผลทางวัตถุ คือ กลุ่มหน่วยงานหรือชุมชนที่มีกิจกรรมร่วมกัน ย่อมมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน แบ่งปันทางวัตถุ เช่น สิ่งของอุปโภค บริโภค ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและความมั่นคงในชีวิต

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖: ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

รวมถึง ภายใต้การดำเนินกิจกรรมอาสาความสำคัญของบุคคลที่มีต่อสังคม ส่วนรวมโดยการเอาใจใส่และการช่วยเหลือ ผู้ที่มีจิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การเสียสละเงิน สิ่งของ เวลา ร่างกาย และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนดังนี้

๑. ความสมัครใจ เป็นการกระทำความดีสิ่งหนึ่งด้วยความพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นการอาสาสมัครที่จะกระทำความดีนั้น เช่น ความสมัครใจพร้อมที่จะช่วยเหลือ การกระทำความดีสิ่งหนึ่งด้วยความสมัครใจ ความสมัครใจในการกระทำกิจกรรม

๒. ความเต็มใจ เป็นความรู้สึกของนักศึกษาพยาบาลที่ยินดีให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเช่น สิ่งที่เราสมัครทำด้วยความเต็มใจ การให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจมาจากความรู้สึกที่แท้จริง ความรู้สึกที่อยากทำด้วยความเต็มใจ

๓. การเสียสละ เป็นการกระทำที่ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความรู้สึกที่กระทำด้วยความมุ่งมั่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น การมีใจรักอยากช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การทำประโยชน์ต่าง ๆ แก่ส่วนรวมไม่หวังผลประโยชน์ ความรู้สึกมุ่งมั่นตั้งใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ สังคมที่เดือดร้อน

จิตอาสา จึงเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละเวลาสิ่งของ เงินทอง แรงกาย สติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตใจที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุขด้วยความสมัครใจและไม่หวังผลตอบแทน เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ สำหรับของบุคคลที่มีต่อส่วนรวม เอาใจใส่ ป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม ผ่านพฤติกรรมต่างๆ ดังนี้

๑. การช่วยเหลือ การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมื่อพบสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกต้องการช่วยเหลือและทำประโยชน์ให้ผู้อื่นได้รับความสุข พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ การอำนวยความสะดวก การแบ่งปันสิ่งของ และการให้คำแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น ร่วมมือกับผู้อื่นในการพัฒนาสังคม

๒. การเสียสละต่อสังคม พฤติกรรมที่แสดงถึงการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม การเสียสละเวลา กำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม รวมทั้งการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และรู้จักการเป็นผู้ให้มากกว่าการเป็นผู้รับ พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ สละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และเวลาช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม สละประโยชน์ที่ตนพึงได้รับ เพื่อแลกกับประโยชน์ของคนหมู่มากหรือคนที่อ่อนแอกว่า

๓. ความมุ่งมั่นพัฒนา ความรู้สึกต้องการพัฒนาสังคมและพฤติกรรมที่แสดงถึงความมุ่งมั่น และมีความคิดริเริ่ม มาใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือเพื่อพัฒนาด้านตนเอง พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ สนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งเสนอความคิดที่จะพัฒนาสังคม

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗: ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

ดังนั้น จิตอาสาเป็นคุณธรรมของพลเมืองที่จะส่งเสริมให้สังคมมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการมีพลเมืองตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม เชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและการรวมกลุ่มปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้จะทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ รับรู้สิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่ของพลเมืองซึ่งสามารถอธิบายโดยใช้ทฤษฎีประชาสังคมประกอบกับแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมของบุคคลเชิงจิตวิทยาพัฒนาการและแนวทางของพระพุทธศาสนา ด้วยหลัก พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง ได้แก่ เมตตา คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข กรุณา คือ อวยกช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยความทุกข์ยากของคนและสัตว์ทั้งปวง มุทิตา คือ ความเบิกบานยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีจิตใจชื่นมื่น เบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำ ดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน อูเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลาง เสมือนเป็นการมองเห็นตามที่เป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดุจตาชั่งมองเห็นในสิ่งที่ถูกที่ควรที่บุคคลนั้นๆ จะได้รับผลดี หรือผลไม่ดีก็ย่อมสมควรแก่เหตุที่ตนกระทำประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตนและปฏิบัติไปตามหลักการเห็นผลและความเที่ยงธรรมในคำสอนของพุทธศาสนาเองก็มีคำสอนที่น่าสนใจเกี่ยวกับการให้ที่ถูกต้อง เป็นการให้อย่างมีธรรมะ ดังนี้

๑. การให้ต้องไม่หวังผลตอบแทน ผู้ให้ต้องให้อิสระแก่ผู้รับ การให้โดยคาดหวังว่าจะมีอะไรตอบแทน จะไม่เรียกว่าการให้เนื่องจากไม่บริสุทธิ์หรือทำให้การให้เป็นการแลกเปลี่ยน ดังที่คนโดยทั่วไปมักจะใช้การให้เป็นเครื่องมือไปบังคับจิตใจคนอื่น

๒. สิ่งที่ต้องเหมาะสม เป็นการให้แล้วที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับผู้รับ ไม่ใช่ให้แล้วทำให้ผู้รับเป็นอันตราย เสียนิสัย หรือนำสิ่งที่ได้รับไปใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้

๓. การให้กับผู้ที่สมควรได้รับนั้นคือ ผู้รับเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมที่จะได้รับสิ่งนั้นจริงๆ รับไปแล้วก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. การให้ด้วยอาการที่เหมาะสมถูกต้อง เป็นการให้ด้วยความเคารพในความเป็นมนุษย์ของเขา ไม่ใช่ให้แบบผู้เหนือกว่า

ดังนั้น การเป็นจิตอาสา จึงเป็นกระบวนการของการฝึก “การให้” ที่ดีเพื่อขัดเกลาตัวตน และบ่มเพาะความรัก ความเมตตาผู้อื่น โดยไม่มีเงื่อนไขทั้งนี้ กระบวนการของกิจกรรมเป็นการยอมสละตนเพื่อรับใช้และช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบกับความทุกข์ยากลำบาก หรือช่วยเหลือแก้ไขวิกฤตปัญหาของสังคม อาสาสมัครจะได้เรียนรู้ละเอียดอ่อนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวมากขึ้น มีการเชื่อมโยงเห็นเหตุและปัจจัยของความสุขและความทุกข์ เจริญสติในการปฏิบัติงาน เป็นการฝึกปฏิบัติในวิถีแห่งพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพื่อให้เกิด “การให้” ที่ดี กิจกรรมอาสาสมัครจึงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลได้ขัดเกลาตนเอง เรียนรู้ภายในตนเอง และเกิดปัญญา

ซึ่งแนวทางในการสอนให้มนุษย์เป็นคนดีของพระพุทธศาสนาทรงได้สอนให้มนุษย์เป็นผู้เสียสละ มีศรัทธาต่อการดำรงชีวิตให้อยู่ในศีลธรรม ซึ่งด้วยมีลักษณะใกล้เคียงกับการมีลักษณะจิตอาสาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ในลักษณะ การมีจิตที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น นึกถึงส่วนรวมอยู่เสมอ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน อยากเห็นความสุขและความสำเร็จของผู้อื่น และปรารถนาที่จะเห็นส่วนรวมมีความสุขในการกระทำ ของที่แสดงถึงการมีจิตใจที่แน่วแน่มั่นคง คำนึงว่ากิจกรรมส่วนที่ตนทำ แล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ประกอบกับในปัจจุบันการคิดค้นวิจัยและองค์ความรู้ด้านการแพทย์มีความก้าวหน้าและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวทางการรักษาแบบผสมผสานเริ่มเข้ามามีบทบาทในงานด้านการฟื้นฟูสุขภาพจิตมากขึ้น รวมถึงการประยุกต์เอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาช่วยในการบำบัดรักษาผู้ที่มีบาดแผลทางใจจากการสูญเสียอวัยวะในร่างกาย ความสามารถ ทรัพย์สินหรือบุคคลอันเป็นที่รักไป ให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตอย่างปกติสุขได้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จังหวัดลำปาง จึงได้มุ่งเน้นพันธกิจในด้านบริการวิชาการแก่สังคม และตระหนักถึงความสำคัญของการนำพระพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ ผสมผสานไปพร้อมๆ กับการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ผ่านการจัดทำโครงการ “นิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ” เพื่อดำเนินกิจกรรมสำหรับฟื้นฟูสุขภาพจิตของผู้ป่วย ที่มีความทุกข์ทรมานด้านร่างกายและด้านจิตใจ จากความเจ็บป่วยของตนเองหรือบุคคลอันเป็นที่รัก โดยพึ่งพระพุทธศาสนาในการดูแลสภาพจิตใจต่อผู้ประสบความทุกข์ให้เข้าใจ เข้าถึง และสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ การทำงานอาสา จึงเป็นแนวทางปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งกระตุ้นให้บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวมได้ โดยเฉพาะพระนิสิตเป็นการส่งเสริมให้นิสิตมีคุณลักษณะทั้ง ๙ ประการอย่างแท้จริง คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส เป็นผู้นำด้านจิตใจ มีศรัทธาอุทิศตน รู้เท่าทันสังคม พัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธ ช่วยเหลือผู้ป่วย ให้ผ่อนคลายจากอาการเจ็บป่วย เศร้า มั่นหมองในชีวิต ให้กลับมาเป็นปกติ หรือเป็นคนป่วยที่มีความสุข ใฝ่รู้ใฝ่คิด ในการปฏิบัติ รักษาผู้ป่วย อาการของผู้ป่วยเบื้องต้น และรู้จักเสียสละ เพื่อส่วนรวม เพื่อให้จิตอาสาฝึกการลดตัวตนได้ฝึกฝนการพัฒนาจิตใจของตนเองและพร้อมให้บริการแก่ผู้ป่วยและญาติ มีทักษะใน

การให้บริการแก่ผู้ป่วยและญาติ และเพื่อให้จิตอาสาได้นำความรู้และการพัฒนาตนเองไปขยายผลสู่ประชาชนในชุมชนของตนเองและชุมชนใกล้เคียง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำกระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ

ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและจิตอาสาในการดูแลผู้ป่วย เป็นการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการนำเอาปัจจัยและแหล่งประโยชน์ที่เป็นบุคคลชุมชนมีอยู่ มามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วย เนื่องจากการดูแลผู้ป่วยเป็นการดูแลที่ซับซ้อน เป็นการใช้แหล่งประโยชน์ในชุมชน โดยการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อันเกิดจากการสร้างคนในชุมชนของตนเอง ให้มีความรู้ เกิดความตระหนัก มีทัศนคติที่ดี มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง เพื่อจัดระบบการดูแลผู้ป่วย อีกทั้งยังสร้างเครือข่าย เกิดการประสานงาน ส่งต่อข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานบริการรับใช้สังคมเรื่อง จิตอาสา ศาสนาธรรมตามแนววิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ คือ ๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสา ศาสนาธรรมตามแนววิถีพุทธ ๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสา ศาสนาธรรมตามแนววิถีพุทธ ๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสา ศาสนาธรรมตามแนววิถีพุทธ ทั้งนี้สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผล

จากการศึกษา จิตอาสา หรือจิตสาธารณะ(public consciousness หรือ Public mind) เป็นจิตสำนึกปฏิบัติเพื่อส่วนรวม เพราะคำว่า “สาธารณะ” คือ สิ่งที่มีได้เป็นของผู้ใดคนหนึ่ง จิตสาธารณะเป็นลักษณะของความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่ เป็นสาธารณะ ในสิทธิและหน้าที่ที่จะดูแลและบำรุงรักษาร่วมกัน จิตอาสาหรือ จิตสาธารณะ” ยังหมายรวมถึง จิตของคนที่รู้จักความเสียสละ ความร่วมมือ ร่วมใจ ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมเพื่อช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ช่วยกันแก้ไขปัญหาและช่วยกันสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมโดยให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าตลอดจนช่วยกันดูแลรักษา ให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนร่วมมือกันกระทำการเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายและรักษาประโยชน์ส่วนรวม โดยมีลักษณะของจิตใจที่มีเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น เข้าช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกเท่าที่ตนเองสามารถทำได้ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังใจโดยไม่หวังผลตอบแทน หรือ กระทั่งการให้ความรู้และคำแนะนำ ล้วนแล้วแต่เป็นการช่วยเหลืออย่างจิตอาสาทั้งสิ้น การมีจิตใจมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น มีพฤติกรรมที่เฝ้าหาความรู้และเพียรพยายามที่จะแก้ไขปัญหาของส่วนรวมโดยไม่ขัดกับระเบียบวินัย กฎหมาย และ ศีลธรรมอันดีงาม และมีจิตสาธารณะ มีการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอยู่เสมอ รวมถึงการเข้าร่วมหรือให้ความร่วมมือกับชุมชนหรือสังคม

ดังนั้น การดำเนินการโครงการจิตอาสา นานาชาติพระสงฆ์ผู้ปวณนั้น จึงเป็นโครงการที่มุ่งเน้นเพื่อให้ผู้ป่วยและญาติสามารถปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของแต่ละบุคคลได้สำเร็จเหมือนอยู่บ้าน โดยไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ มีความผาสุกด้านจิตวิญญาณ คลายความวิตกกังวล มีพลังและกำลังใจที่จะต่อสู้กับภาวะคุกคามของโรคต่อไป มีสัมพันธภาพที่ดีต่อเพื่อนผู้ป่วยด้วยกันและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแผนกอื่นๆ มากขึ้น และมีความเป็นกันเองมากขึ้น ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในมีความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และให้นิสิตมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะรับใช้สังคม รวมถึงมีความสนใจที่จะขยายเครือข่ายไปยังหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนในเขตพื้นที่ จึงก่อให้เกิดแนวคิด การสร้างจิตอาสา ศาสนาธรรมตามแนววิถีพุทธ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นิสิตกับผู้ป่วยได้ทำร่วมกันล้วนสอดคล้องกับคติความเชื่อและเป็นประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ให้คำปรึกษาการบริหารกาย จิต สมาธิบำบัด และติดตามเยี่ยมผู้ป่วย

เรื่อง/ระยะสุดท้าย ตามที่ ศศิพัฒน์ ยอดเพช (๒๕๓๔)^{๖๑} มองว่า “อาสาสมัคร” เป็นงานที่เกิดจาก ผู้ที่มีจิตอาสา เป็นผู้ที่มีเอื้อเพื่อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือ สังคมให้เกิด ประโยชน์ในทางบวก ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เราควรทำทั้งสิ้น คนที่จะเป็นอาสาสมัครได้นั้นไม่ได้จำกัดวัย การศึกษา เทศ อาชีพ ฐานะ หรือ ข้อจำกัดใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น การที่เราจะพัฒนาพระสงฆ์และ บุคลากรในการสร้างจิตอาสาเถลิงธรรมตามแนววิถีพุทธ ในการศึกษาขั้นตอนนี้

๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาเถลิงธรรมตามแนววิถีพุทธ

การจะพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาเถลิงธรรมตามแนววิถีพุทธ จะต้องมีการดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาเถลิงธรรมตามแนววิถีพุทธ

๑. ต้องพัฒนาในเรื่องของการศึกษา/เรียนรู้ เกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ การเข้าใจและการใช้ปัญญา สิ่งเหล่านี้ต้องเตรียมการสำหรับจิตอาสาที่เข้าร่วมโครงการ

๒. ต้องฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการอบรมเรื่อง หลักธรรมที่จะเตรียมพร้อม ไปเยี่ยมผู้ป่วย อบรมเรื่องมารยาทในการพบปะผู้ป่วยในระยะต่างๆ ฯลฯ

๓. การพัฒนาบุคลากร โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจนโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการตลอดจน การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และฝึกฝนพระนิสิตให้คุ้นเคยกับเทคโนโลยี/เทคนิค/วิทยาการสมัยใหม่ที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดความก้าวหน้าของโครงการ ปฏิบัติตนทั้งในงานและในสังคมส่วนรวมให้แก่พระนิสิต ซึ่งรวมถึงการมอบหมายงานพิเศษ การสอนงาน การให้คำปรึกษา แนะนำ การเป็นพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่การทำงาน การจัดทัศนศึกษาดูงาน ตลอดจนต้องมีส่วนร่วมการค้นหาปัญหาการวางแผน การนำโครงการไปปฏิบัติ และการประเมินผล ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ของโครงการร่วมกับทางโรงพยาบาล และหน่วยงานอิสระหรือองค์กรการกุศล เพื่อช่วยเหลือให้โครงการเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ปลูกฝังให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ มีเมตตาคอยช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่าตนเอง เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพ ปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อยๆ ขยายไปสู่การพัฒนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปให้ถึงระบบคิดมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากความคิด อย่างไรก็ตามต้องถือเป็นหลักการว่า การพัฒนาจิตอาสาสามารถสอดแทรกได้ในทุกกิจกรรม การเรียนรู้ เช่น การช่วยเหลือในการทำงาน แบ่งปันสิ่งของแก่กัน หรือแม้แต่เป็นผู้ให้ บริจาคสิ่งของ เยี่ยมเยียนผู้ป่วยที่ยากไร้ ไม่มีญาติ เพื่อสร้างกำลังใจให้แก่กลุ่มคนเหล่านี้ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนา แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของแต่ละคนด้วย โดยยึดหลักพุทธธรรมที่

^{๖๑} ศศิพัฒน์ ยอดเพช, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๓๔). หน้า ๖.

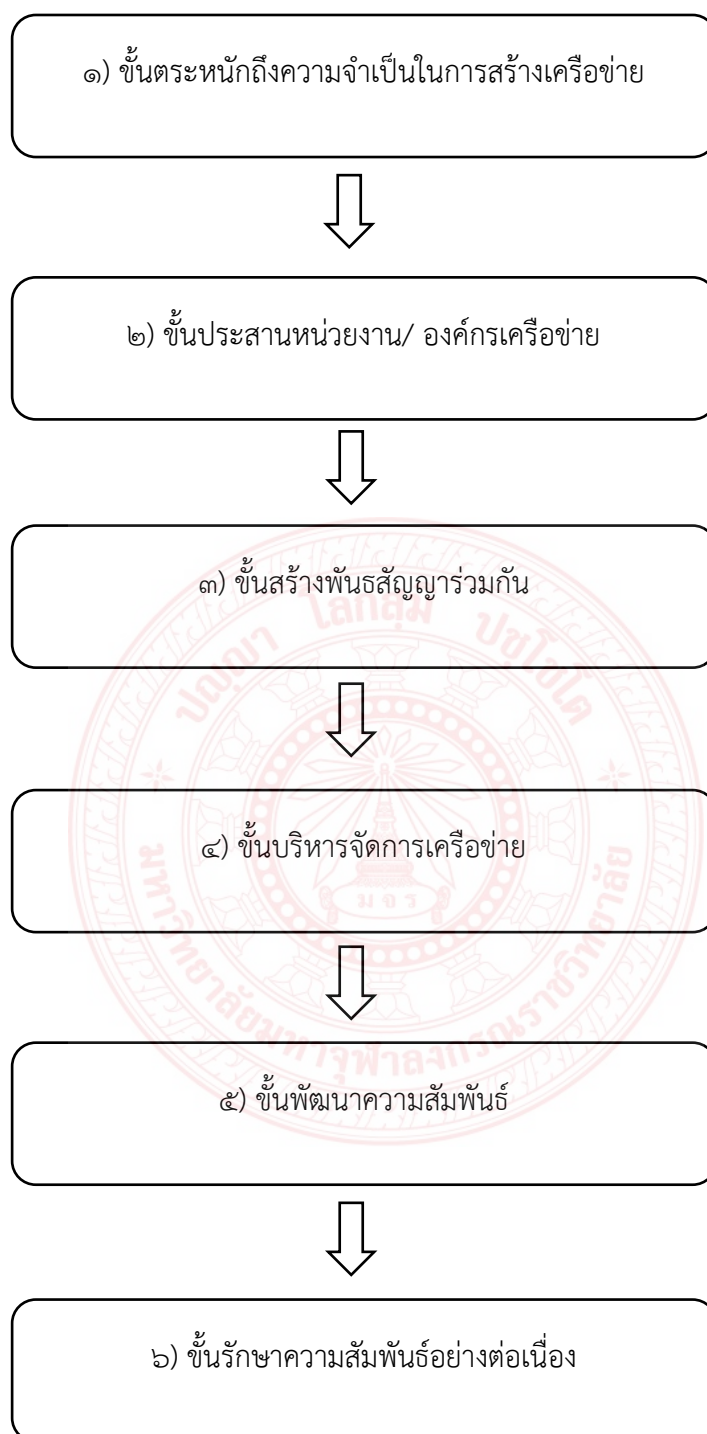
เกี่ยวข้องกับการทำงานของจิตอาสา คือ พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักประพฤติในการดำเนินชีวิต พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ เป็นหลักธรรมพื้นฐานของการสร้างจิตอาสา พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักพุทธธรรมที่จิตอาสาพึงมีคือ การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในยามที่พวกเขาลำบากด้วยความเมตตาและกรุณา ยินดีเมื่อเขามีสุข ไม่ทุกข์ รวมถึงการรักษาอุเบกขาเพื่อความสุขของตนเองด้วย หลักพรหมวิหาร ๔ ช่วยให้การ ทำงานร่วมกับผู้อื่นบรรลุได้รวมทั้งได้อานิสงส์คือ การพัฒนาตนอีกทางหนึ่งด้วย พรหมวิหาร ๔ ว่าเป็นหลักธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม เป็นธรรมที่เป็นที่อยู่แห่งความดีและความสุข ในการนำไปปฏิบัติ นั้น ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ไปในสัตว์และบุคคลทั้งหลายคือเมตตา จากนั้นเมื่อทราบว่าเขามีความทุกข์ความเดือดร้อนก็ช่วยบรรเทาทุกข์คือกรุณา จากนั้นเมื่อเห็นว่าเขาไม่สุขไม่ทุกข์ก็ยินดีคือมูทิตา สุดท้ายเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำก็วางเฉยคือ อุเบกขา

ดังนั้น การมีจิตอาสาเป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น สร้างให้จิตเป็นจิตอาสา นั้นต้องเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ คุณธรรม และการติดต่อสื่อสาร การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาคุณธรรมตามแนววิถีพุทธ

อย่างไรแล้วหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างจิตอาสา คือ การสร้างเครือข่ายการทำงาน ถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างจิตอาสาคุณธรรมตามแนววิถีพุทธ ด้วยการสร้างเครือข่ายพระสงฆ์จิตอาสาที่ทำงานด้านการเยียวยาความสูญเสีย และดูแลจิตใจผู้ป่วยและญาติทั้งในโรงพยาบาลและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางด้านจิตใจ สร้างกำลังใจในการใช้ชีวิต โดยการสร้างเครือข่าย ระหว่าง พระสงฆ์ นิสิต/นักศึกษา ลำปาง แพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล สาธารณสุข ล้วนแต่มีบทบาทเพื่อขับเคลื่อนงานจิตอาสาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนามิติการเรียนรู้ทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่งจะช่วยให้การทำงานจิตอาสา มีความยั่งยืน เพราะช่วยทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่มาจากภายในมากกว่าปัจจัยภายนอกต่าง ๆ

แต่ถึงอย่างไรการเป็นจิตสาธารณะหรือจิตอาสา จึงเป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม จากหลากหลายสาขาอาชีพ ที่เสียสละ และมีความตั้งใจมาเป็นจิตอาสา ห่มเทแรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยและญาติให้สามารถเยียวยาผู้ป่วย ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคลากรจากสถาบันการศึกษา ระบบสาธารณสุข และบุคคลที่สนใจทั่วไป หากทุกคนมีความมุ่งมั่น และมีความตั้งใจในการพัฒนาตนเองแล้วย่อมมีความสามารถและศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ทุกด้านไม่ว่าแต่การพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นผู้มีจิตอาสา การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาคุณธรรมตามแนววิถีพุทธ จึงประกอบด้วย

ภาพประกอบที่ ๕.๑ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาคุณธรรมตามแนววิถีพุทธ

โดยการสร้างเครือข่ายการทำงานแบบพหุภาคี ในลักษณะการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา เป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็น

จิตที่ไม่นิ่งดูตาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม ในแต่ละพื้นที่ของทุกภาคส่วน เริ่มตั้งแต่การระดมความคิดเห็นในการจัดการเพื่อกำหนดเป็นแผนงาน และมาตรการในการส่งเสริมสุขภาพ การจัดประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตามความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทุกภาคส่วน ซึ่งจะทำให้คณะสงฆ์สามารถพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชนเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก โดยการเยี่ยมเยียนชาวบ้าน พบปะ พูดคุย เทศนาธรรม รวมถึงการเยี่ยมผู้ป่วย ผู้สูงอายุ สร้างกำลังใจให้แก่พวกเขา การดำเนินงานของเครือข่ายจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็น้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

- ๑) ความเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งจิตใจและความสามัคคีของสมาชิกเครือข่าย
- ๒) สมาชิกมีขวัญและกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกันที่จะปฏิบัติเพื่อส่วนรวม
- ๓) ความเสียสละของสมาชิก ทั้งร่างกาย สติปัญญาและทุนทรัพย์หรือทรัพยากร
- ๔) มีระบบการจัดการและการวางแผนที่ดีเหมาะสมกับสถานการณ์สมาชิกรวมกลุ่มการดำเนินงานแน่วแน่และมีการต่อยอด
- ๕) มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายเป็นระยะๆ
- ๖) สมาชิกเครือข่ายมีคุณภาพ ทุกคนมองเห็นประโยชน์ร่วมกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
- ๗) สมาชิกมีความจริงใจ จริงจัง มีความศรัทธาต่อกันและกันและต่อเครือข่ายดำเนินการด้านจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- ๘) มีระเบียบกฎเกณฑ์ของเครือข่าย ร่วมกันเพื่อดำเนินไปทิศทางเดียวกัน
- ๙) มีทรัพยากรเพียงพอต่อการดำเนินงานของเครือข่าย มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

จะเห็นว่า กุญแจสำคัญในการทำงานของเครือข่ายคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาเด็กและเยาวชน และการเยียวยาจิตใจผู้ป่วย คือ “การฟัง” อย่างลึกซึ้ง พระและฆราวาสอาสาด้านการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยและผู้สูญเสียก็สะท้อนข้อดีของการเยียวยาด้วยการฟังเช่นกัน การฟังที่มีคุณภาพจะเปิดโอกาสให้ผู้ประสบความทุกข์ได้ระบาย บอกความรู้สึกและความต้องการ ในเบื้องต้นผู้เล่าย่อมเกิดการทบทวนจัดระเบียบความคิดของตนเอง และความทุกข์ได้จางคลายจากการระบายความอัดอั้นคับแค้นไประดับหนึ่ง ในขณะที่ผู้ทำหน้าที่เยียวยา จะเกิดความเข้าใจผู้มีความทุกข์ได้อย่างชัดเจน นำมาสู่การแสวงหาความช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสมและถูกจุด อย่างไรก็ตาม การฟังยังไม่ใช่ว่าสิ่งที่พระสงฆ์ในสังคมไทยมีทักษะมากนัก เพราะถูกวางบทบาทให้เป็นผู้พูดหรือแสดงธรรม ดังนั้น การสนับสนุนให้พระสงฆ์มีทักษะการฟังมากขึ้นเป็นสิ่งจำเป็น โดยทางคณะสงฆ์จะมุ่งเน้นในเรื่องการรักษาทางธรรม ทางจิตใจ เพราะ เรื่องของโรคและกายให้เป็นเรื่องของโรงพยาบาล ที่มุ่งเน้นในเรื่องการรักษาทางกายด้วยยาและแพทย์เขาดูแล ส่วนคณะสงฆ์มุ่งเน้นด้วยวิธีการสนทนาให้กำลังใจเชิงลึกด้วยหลักธรรมตามหลักการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ผสมผสานกับหลักจิตวิทยา ทำให้ผู้ป่วยและญาติเข้าใจความจริงแห่งชีวิต และกล้าเผชิญกับความทุกข์ที่กำลังเกิดขึ้น เกิดจากการผจญภัยและการฝึกฝนตนทางพระพุทธศาสนา เช่น การรักษาศีล การสวดมนต์ การเจริญเมตตาภาวนา การสนทนาธรรม การกรวดน้ำอุทิศกุศลร่วมกับการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ดังนั้นการประสานงานร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานไม่เพียงแต่ช่วยให้งานดูแลจิตใจผู้ป่วยดีขึ้นเท่านั้น แต่ผู้ป่วยก็จะมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น เพราะมีสุขภาพจิตที่ดี ไม่ท้อแท้ต่อโรคร้ายไข้เจ็บที่

เกิดขึ้น แต่ถ้าหากไม่มีการร่วมมือกันระหว่างโรงพยาบาล พระสงฆ์ ชุมชน และสถาบันการศึกษา ก็ยากที่จะดูแลผู้ป่วยในมิติทางจิตใจได้อย่างครอบคลุม การร่วมมือระหว่างหน่วยงาน จึงทำให้มิติทางจิตใจของผู้ป่วยได้รับการดูแลอย่างเต็มที่ แบ่งปันทรัพยากร งบประมาณ อุปกรณ์ ความรู้ทักษะ หรือแม้กระทั่งกำลังใจจากกันและกันนั่นเอง

๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

จากการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาสมัครผู้ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเครื่องมือที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการฯ และสามารถวิเคราะห์ผล ได้ดังนี้ ๑. เชื่อมโยงสายใย ๒. ร้อยใจร่วมกัน ๓. ผูกพันต้องใจ

โดยการดำเนินกิจกรรมอาสาความสำคัญของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวมโดยการเอาใจใส่และการช่วยเหลือ ผู้ที่มีจิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การเสียสละเงิน สิ่งของ เวลา ร่างกาย และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนดังนี้

๑. ความสมัครใจ เป็นการกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นการอาสาสมัครที่จะกระทำสิ่งนั้น เช่น ความสมัครใจพร้อมที่จะช่วยเหลือ การกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสมัครใจ ความสมัครใจในการกระทำกิจกรรม

๒. ความเต็มใจ เป็นความรู้สึกของนักศึกษาพยาบาลที่ยินดีให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเช่น สิ่งที่เราสมัครทำด้วยความเต็มใจ การให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจมาจากความรู้สึกที่แท้จริง ความรู้สึกที่อยากทำด้วยความเต็มใจ

๓. การเสียสละ เป็นการกระทำที่ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความรู้สึกที่กระทำด้วยความมุ่งมั่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น การมีใจรักอยากช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การทำประโยชน์ต่าง ๆ แก่ส่วนรวมไม่หวังผลประโยชน์ ความรู้สึกมุ่งมั่นตั้งใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ สังคมที่เดือดร้อน

ซึ่งจะเห็นได้ว่า จิตอาสาเป็นคุณธรรมของพลเมืองที่จะส่งเสริมให้สังคมมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการมีพลเมืองตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม เชื่อมมั่นในความสามารถของตนเองและการรวมกลุ่มปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้จะทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ รับผิดชอบต่อสังคม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของพลเมืองประกอบกับแนวคิดแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยมีพรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมประจำใจของผู้ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง ด้วยกระบวนการของการฝึก “การให้” ที่ดีเพื่อขัดเกลาตัวตน และบ่มเพาะความรัก ความเมตตาผู้อื่น โดยไม่มีเงื่อนไข ทั้งนี้กระบวนการของกิจกรรมเป็นการยอมสละตนเพื่อรับใช้และช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบกับความทุกข์ยากลำบาก หรือช่วยเหลือแก้ไขวิกฤตปัญหาของสังคม อาสาสมัครจะได้เรียนรู้ละเอียดอ่อนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวมากขึ้น มีการเชื่อมโยงเห็นเหตุและปัจจัยของความสุขและความทุกข์ เจริญสติในการปฏิบัติงาน เป็นการฝึกปฏิบัติในวิถีแห่งพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพื่อให้เกิด “การให้” ที่ดี กิจกรรมอาสาสมัครจึงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลได้ขัดเกลาตนเอง เรียนรู้ภายในตนเอง และเกิดปัญญา

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและจิตอาสาในการดูแลผู้ป่วย เป็นการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการนำเอาปัจจัยและแหล่งประโยชน์ที่เป็นบุคคล ชุมชนมีอยู่ มามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วย เนื่องจากการดูแลผู้ป่วยเป็นการดูแลที่ซับซ้อน เป็นการใช้แหล่งประโยชน์ในชุมชน โดยการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อันเกิดจากการสร้างคนในชุมชนของตนเอง ให้มีความรู้ เกิดความตระหนัก มีทัศนคติที่ดี มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง เพื่อจัดระบบการดูแลผู้ป่วย อีกทั้งยังสร้างเครือข่าย เกิดการประสานงาน ส่งต่อข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง รวมถึง การผสมผสานระหว่างหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนากับการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ผ่านการจัดทำโครงการ “นิสิตจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ” ซึ่งมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมสำหรับฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วย ที่มีความทุกข์ทรมานด้านร่างกายและด้านจิตใจ จากความเจ็บป่วยของตนเองหรือบุคคลอันเป็นที่รัก โดยพึ่งพระพุทธศาสนาในการดูแลสภาพจิตใจต่อผู้ประสบความทุกข์ให้เข้าใจ เข้าถึง และสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวมได้ โดยเฉพาะพระนิสิต เป็นการส่งเสริมให้นิสิตมีคุณลักษณะทั้ง ๙ ประการอย่างแท้จริง คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส เป็นผู้นำด้านจิตใจ มีศรัทธาอุทิศตน รู้เท่าทันสังคม พัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธ ช่วยเหลือผู้ป่วย ให้ผ่อนคลายจากอาการเจ็บป่วย เศร้า มั่นหมองในชีวิต ให้กลับมาเป็นปกติ หรือเป็นคนป่วยที่มีความสุข ใฝ่รู้ ใฝ่คิด ในการปฏิบัติ รักษาผู้ป่วย อาการของผู้ป่วยเบื้องต้น และรู้จักเสียสละ เพื่อส่วนรวม เพื่อให้จิตอาสาฝึกการลดตัวตนได้ฝึกฝนการพัฒนาจิตใจของตนเองและพร้อมให้บริการแก่ผู้ป่วยและญาติ มีทักษะในการให้บริการแก่ผู้ป่วยและญาติ และเพื่อให้จิตอาสาได้นำความรู้และการพัฒนาตนเองไปขยายผลสู่ประชาชนในชุมชนของตนเองและชุมชนใกล้เคียง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำกระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษา พบว่า กิจกรรมเยียวยาจิตใจผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่มพระอาสาชานธรรม เป็นการเสริมสร้างคุณลักษณะของพระจิตอาสาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาตนไปสู่คุณงามความดี ความมั่งคั่งในจิตใจ อีกทั้งยังสามารถปรับปรุงสิ่งที่บกพร่องและเป็นการพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสังคม กระบวนการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาชานธรรมตามแนววิถีพุทธนั้น สิ่งแรกต้องพัฒนาในเรื่องของการศึกษา/เรียนรู้ เกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ การเข้าใจและการใช้ปัญญา สิ่งเหล่านี้ต้องเตรียมการสำหรับจิตอาสาที่เข้าร่วมโครงการ และต้องฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการอบรมเรื่อง หลักธรรมที่จะเตรียมพร้อมไปเยี่ยมผู้ป่วย อบรมเรื่อง มารยาทในการพบปะผู้ป่วยในระยะต่างๆ ฯลฯ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจนโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการตลอดจน การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และฝึกฝนพระนิสิตให้คุ้นเคยกับเทคโนโลยี/เทคนิค/วิทยาการสมัยใหม่ที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดความก้าวหน้าของโครงการ ปฏิบัติตนทั้งในงานและในสังคมส่วนรวมให้แก่พระนิสิต ซึ่งรวมถึงการมอบหมายงานพิเศษ การสอนงาน การให้คำปรึกษา แนะนำ การเป็นพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่การทำงาน การจัดทัศนศึกษาดูงาน ตลอดจน ต้องมีส่วนร่วมการค้นหาค้นหาปัญหาการวางแผน การนำโครงการไปปฏิบัติ และ

การประเมิณผล ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ของโครงการร่วมกับทางโรงพยาบาล และหน่วยงานอิสระ หรือองค์กรการกุศล เพื่อช่วยเหลือให้โครงการเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ปลุกฝังให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ มีเมตตาคอยช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่าตนเอง เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

๑. การให้ต้องไม่หวังผลตอบแทน ผู้ให้ต้องให้อิสระแก่ผู้รับ การให้โดยคาดหวังว่าจะมีอะไรตอบแทน จะไม่เรียกว่าการให้เนื่องจากไม่บริสุทธิ์หรือทำให้การให้เป็นการแลกเปลี่ยน ดังที่คนโดยทั่วไปมักจะใช้การให้เป็นเครื่องมือไปบังคับจิตใจคนอื่น

๒. สิ่งที่ให้ต้องเหมาะสม เป็นการให้แล้วที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับผู้รับ ไม่ใช่ให้แล้วทำให้ผู้รับเป็นอันตราย เสียนิสัย หรือนำสิ่งที่ได้รับไปใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้

๓. การให้กับผู้ที่สมควรได้รับนั้นคือ ผู้รับเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมที่จะได้รับสิ่งนั้นจริงๆ รับไปแล้วก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. การให้ด้วยอาการที่เหมาะสมถูกต้อง เป็นการให้ด้วยความเคารพในความเป็นมนุษย์ของเขา ไม่ใช่ให้แบบผู้เหนือกว่า

ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (๒๕๓๔)^{๖๒} ที่มองว่า พฤติกรรมการเป็นจิตอาสา นั้นเป็นพฤติกรรมที่มีแนวทางที่หลากหลาย การเป็นผู้ที่มีจิตอาสาจึงมีคุณสมบัติของการเป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งที่ตนเองมีแม้กระทั่งเวลา เพื่อแผ้วแผ่ให้กับส่วนรวม อาจกล่าวได้ว่า การเป็นจิตอาสาของบุคคลใดก็ตามบุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานจิตใจที่จะทำประโยชน์เพื่อบุคคลอื่นเพื่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน

การมีจิตอาสา เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อมต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาทรงได้สอนให้มนุษย์เป็นผู้เสียสละ มีศรัทธาต่อการดำรงชีวิตให้อยู่ในศีลธรรม สอดคล้องกับ พระอริการไพศาล กิตติภทโท (๒๕๔๕)^{๖๓} มองว่า การบำบัตร์รักษาต้องดำเนินคู่กันไปทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยด้านจิตใจเป็นวิถีทางที่เหตุผลทางวิทยาศาสตร์รองรับส่งผลให้โรคทางกายหายได้ไวหรือไม่ลุกลาม พุทธศาสนาใช้หลักธรรมสังฆธรรม คือ การดูแลรักษาชีวิตตามธรรมชาติ และหลักจริยธรรม คือ การกระทำที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อคนไข้อย่างแท้จริง

โดยการเป็นอาสาสมัคร เป็นการเดินอยู่บนเส้นทางแห่งการพัฒนา เนื้อแท้ของการเป็นอาสาสมัครนั้นอยู่ที่ จิตใจ คือมี “จิตอาสา” ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น หรือนึกถึงส่วนรวม เราจำต้องตระหนักอยู่ เสมอว่า “อาสาสมัคร” นั้นไม่ใช่เป็นอาชีพ ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า หลักของการเป็นจิตอาสาปรากฏอยู่ในหลักธรรมที่เราสามารถปฏิบัติได้อย่างแท้จริง นั่นก็คือ การยึดหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง

^{๖๒} ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑-๓.

^{๖๓} พระอริการไพศาล กิตติภทโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วย”, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕, หน้า ๘๙.

กับการทำงานของจิตอาสา คือ พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักประพฤติในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานจิตอาสา และการพัฒนาจิตอาสาได้กับแนวคิดจิตอาสาในบริบทของสังคมในปัจจุบัน ที่มองว่า หลักพุทธธรรม จึงเป็นสิ่งที่เกื้อกูลการทำงานจิตอาสา ตลอดจนกระบวนการทำงานและบทบาทของจิตอาสา รวมทั้งการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพลังจิตอาสา ที่เข้ามาบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรมอันดีงามในจิตใจ ฝึกการเสียสละและรับใช้สังคมอย่างแท้จริง ย่อมเกิดประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งตนเองและสังคม กระตุ้นให้ผู้สนใจเข้ามาพัฒนากระบวนการทำงานและบทบาทจิตอาสา ที่เปิดโอกาสอย่างกว้างขวาง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีงบประมาณส่งเสริม สร้างพลังที่เกื้อกูลต่อการทำงานจิตอาสาอย่างแท้จริง ประกอบกับได้ช่วยเหลือผู้อื่นตามศักยภาพของตนอย่างไร้ขีดจำกัด

ด้วยความร่วมมือเครือข่ายการทำงานในรูปแบบของพหุภาคี ปารีชาติ วลัยเสถียร (๒๕๕๓)^{๖๔} ซึ่งมองว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจการระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

เนื่องจาก การสร้างเครือข่ายการทำงานในรูปแบบของพหุภาคี ในลักษณะการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจิตอาสา เป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม ในแต่ละพื้นที่ของทุกภาคส่วน เริ่มตั้งแต่การระดมความคิดเห็นในการจัดการเพื่อกำหนดเป็นแผนงาน และมาตรการในการส่งเสริมสุขภาพ การจัดประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตามความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทุกภาคส่วน ซึ่งจะช่วยให้คณะสงฆ์สามารถพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชนเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก โดยการเยี่ยมเยือนชาวบ้าน พบปะพูดคุย เทศนาธรรม รวมถึงการเยี่ยมผู้ป่วย ผู้สูงอายุ สร้างกำลังใจให้แก่พวกเขาเพื่อจัดระบบการดูแลผู้ป่วย อีกทั้งยังสร้างเครือข่าย ให้เกิดการประสานงาน ส่งต่อข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง โดยเป็นการรวมกลุ่มกันของสมาชิกที่มีความเต็มใจมารวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรม โดยไม่มีการบังคับมาด้วยความสมัครใจ แต่อาจจะได้รับการเชิญชวนจากเพื่อนบ้านหรือ

^{๖๔} ปารีชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทนต์ อบอุ่น, สหทัยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชันนารี. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๕๓.

สมาชิกด้วยกันเอง มาร่วมกันทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ มีเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยดำเนินการตามหลักพระธรรมวินัยและพัฒนาที่สอดคล้องกับสถานการณ์และพื้นที่ของสังคมหรือชุมชน มีแนวทางในการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยพื้นที่เป็นหลัก คือ พื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้คู่คุณธรรม ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้เสริมสร้างคุณธรรมนำชีวิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอาศัยหลักความเป็น บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีวัดเป็นแกนกลางในการดำเนินการเชื่อมโยงบุคคล กลุ่มบุคคลเข้าหากัน ผ่านกิจกรรมต่างๆ เพื่อบำบัดความทุกข์ทรมานจากโรคทางกายและโรคทางใจ ที่มีพระสงฆ์ สามเณร เป็นแกนหลักในการบำบัดความทุกข์ นอกเหนือจากหมอ และพยาบาล ในด้านสภาพจิตใจ รวมถึงโครงการอื่นๆ ที่มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ทั้งที่เป็นบุคคลและองค์การ เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคมให้มีความสงบสุขบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยสอดคล้องหลักธรรม เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้และการจัดการบนพื้นฐานของความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น

สะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์และชุมชนมีความใกล้ชิดและพึ่งพาอาศัยกันมาโดยตลอด โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำหน้าที่ไม่เฉพาะในการเผยแผ่หลักธรรมเท่านั้น หากยังเป็นแหล่งศึกษา ศิลปวิทยาการต่างๆ อีกด้วย แต่บทบาทดังกล่าวค่อยๆ ถูกดึงออกไปจากวัดโดยสถาบันสมัยใหม่เมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา เช่น สถาบันการศึกษา โรงพยาบาล ฯลฯ มีส่วนทำให้พระสงฆ์กับชุมชนเห็นห่างกันออกไปจนส่วนใหญ่ วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเพียงเป็นผู้ทำพิธีกรรมเพียงเท่านั้น ทำให้เกิดแนวคิดการดำเนินโครงการ "จิตอาสาศานาธรรมตามแนววิถีพุทธ" ซึ่งเป็นการนำพาพระสงฆ์ออกมานอกวัด ไปสัมผัสและทำงานร่วมกับชุมชน นำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านอย่างเหมาะสม สร้างความร่วมมือจากการทำงานร่วมกันระหว่างโรงพยาบาล พระสงฆ์ และจิตอาสาอย่างมากมาย จากการที่สังคมไทยมีผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายมากขึ้น และมาตรการรองรับคุณภาพชีวิตขณะเจ็บป่วยระยะสุดท้ายมีอยู่อย่างจำกัด กล่าวคือ งานดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองระยะสุดท้าย ยังเป็นที่รู้จักน้อยในวงการสาธารณสุข แม้ในโรงพยาบาลหลายแห่งจะมีนโยบายให้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย แต่ก็ยังมีคนที่เข้าใจแนวคิดในวงแคบ อีกทั้งภาระงานที่มากเกินไปของบุคลากรโรงพยาบาลยังทำให้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่มีอยู่ทำได้อย่างจำกัด

การสร้างความร่วมมือให้ทั้งฝ่ายโรงพยาบาล พระสงฆ์ และจิตอาสา ได้ทำงานดูแลจิตใจผู้ป่วยร่วมกัน จึงเป็นโจทย์สำคัญว่า ทำอย่างไรให้โรงพยาบาล พระสงฆ์ และชุมชน ซึ่งเป็นคนละหน่วยงาน ได้ร่วมมือกันเป็นชุมชนที่มีความพร้อมจะดูแลจิตใจผู้ป่วย กลายเป็น สังฆะแห่งการดูแลผู้ป่วย การเยียวยาจิตใจผู้ป่วยเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเป็นสำคัญ เช่น ติดต่อให้ผู้ป่วยที่ต้องการพระสงฆ์ได้เจอพระที่มีทักษะการดูแลจิตใจ ประสานให้พระสงฆ์ที่สนใจงานดูแลผู้ป่วยได้เข้าร่วมทีม ประสานให้จิตอาสาที่มีทักษะการนวดได้เจอผู้ป่วยที่ต้องการการบีบนวด เป็นต้น พยาบาลมักอยู่ตำแหน่งที่เหมาะสมกับบทบาทดังกล่าว แต่จะต้องปรับบทบาทจากผู้ให้การรักษาเป็นผู้ประสานทีมงานให้เกิดการดูแล โดยผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานในทีมดูแล อาจเป็นพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่วิชาการ หรือธุรการก็ได้ แต่ควรมีความสนใจที่จะพัฒนาระบบการดูแลจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้าย มีมนุษยสัมพันธ์ดี ชอบช่วยเหลือหรือบริการ หากผู้ประสานงานของทีมดูแลผู้ป่วยอยู่ในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการประสานส่งต่อ ส่งกลับ หรืองานเยี่ยม

บ้าน ก็ะยังเกิดผลดีในการประสานกับหน่วยงานภายนอก ทำให้การดูแลจิตใจผู้ป่วยได้กว้างขวาง ครอบคลุมมากขึ้น

ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสา เพื่อให้เกิดการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม ความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือความเป็นผู้มีจิตสาธารณะ ไม่ใช่ภาวะที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองแบบฉับพลันโดยไม่ได้ผ่านกระบวนการในการเรียนรู้ การฝึกฝน การอบรม หรือ การตระหนักรู้อย่างลุ่มลึก แต่ความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือความเป็นผู้มีจิตสาธารณะล้วนเป็นภาวะที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่อย่างน้อยต้องผ่านการเรียนรู้ การฝึกฝน(ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ) รวมถึงการตระหนักรู้ ด้วยตนเองอย่างลุ่มลึก เมื่อผ่านสถานการณ์อย่างใด อย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้ประสบนั้นมีภาวะของความ เป็นผู้มีใจความเห็นใจ อยากช่วยเหลือ อยากอนุเคราะห์โดยไม่หวังผลตอบแทนจากการกระทำของตน นั้น ดังนั้นความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือมีจิตสาธารณะจึงเป็นภาวะอย่างหนึ่งที่ต้องมีการพัฒนา การ เรียนรู้ การฝึกฝนด้วยหลักการ กระบวนการ อย่างใดอย่างหนึ่ง จากแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนา ตนเอง ให้ความสำคัญกับการที่บุคคลจะพัฒนาตนเองได้ จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือ ปรับปรุงตัวเอง โดยมีความเชื่อหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วย ส่งเสริมให้การพัฒนาตนเองประสบความสำเร็จ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับมุมมองที่ว่า

๑) มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง ทำให้สามารถฝึกหัดและพัฒนาตนได้ใน เกือบทุกเรื่อง

๒) ไม่มีบุคคลใดที่มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน จนไม่จำเป็นต้องพัฒนาในเรื่องใดๆ อีก

๓) แม้บุคคลจะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองได้ดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ในบางเรื่อง ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการพัฒนาตน การควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ของตนเอง มีความสำคัญเท่ากับการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก

๔) อุปสรรคสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาตนเองคือการที่บุคคลไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิธีคิด และการกระทำ จึงไม่ยอมสร้างนิสัยใหม่ๆ หรือฝึกทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อตนเอง และที่สำคัญบุคคล ต่างๆ มักไม่ตระหนักว่าการปรับปรุงและพัฒนาตนเองสามารถดำเนินการได้ตลอดเวลาและอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถและศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ทุกด้านไม่เว้นแต่การพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นผู้มี จิตอาสา ในมุมมองของการพัฒนาตนเองดังกล่าวจะเห็นได้ว่า “ความเป็นผู้มีจิตอาสาสามารถสร้าง ได้” หากเรามีหลักคิด และกระบวนการในการพัฒนาตนเองอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามที่ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (๒๕๔๙)^{๖๕} มองว่า การพัฒนาพฤติกรรมมีแนวทางที่หลากหลาย ใช้การพัฒนาที่ กระบวนการทางปัญญาเพื่อให้ส่งผลต่อพฤติกรรม การพัฒนาที่กระบวนการทางปัญญานั้น มีความ เชื่อพื้นฐานที่ว่ากระบวนการปัญญามีผลต่อพฤติกรรม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สามารถกระทำ ได้ โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาที่เปลี่ยนความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐาน ให้ ส่งผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก

^{๖๕} สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐๘.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

- ๑) ควรมีโครงการจัดอบรมจิตอาสา ก่อนเข้าร่วมเป็นจิตอาสา เพื่อปรับฐานความคิด และรู้จักขั้นตอนแนวทางการรักษาเบื้องต้น จากผู้เชี่ยวชาญ
- ๒) ควรขยายเครือข่ายจิตอาสา ไปสู่ชุมชน
- ๓) ควรสร้างรูปแบบกระบวนการเป็นจิตอาสาอาสาสมัครตามแนววิถีพุทธ อย่างชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้เพื่อรับใช้สังคม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมอนามัย. **โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในงานภารกิจกรมอนามัย**. กระทรวงสาธารณสุข. ๒๕๕๐. สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๕, จาก <http://psdg.anamai.moph.go.th/news/cpadmin/km/files/chapter๒.doc>
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๖๐**. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ จากเว็บไซต์ http://www.m-society.go.th/ewt_new.php?nid=๙๕๙๗
- กลุ่มงาน/งานภายใน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง. **สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปางเสริมความเข้มแข็ง**. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐. จากเว็บไซต์ <http://www.lpho.go.th/letsgo/index.php/person/๕๘๐-๒๐๑๕-๐๘-๐๗-๐๖-๔๘-๒๖>
- กาญจนา แก้วเทพ. **การพัฒนานวัตกรรมชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สภาคณาธิการแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘
- เกศสุดา ศิระมานะกุล. **การติดตามผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร ประชาสงเคราะห์ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการกรุงเทพ ๗ (ตลิ่งชัน)**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗
- โกวิทย์ พวงงาม. **การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**. ม.ป.ท., ๒๕๔๕.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม: การวิจัยพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง**. กรุงเทพมหานคร, กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๖
- บุญเจือ ถิ่นนคร. “บทบาทของอาสาสมัครในการสังคมสงเคราะห์ผู้ประสบภัย”. **นิตยสารการประชาสงเคราะห์**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒๓ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๒๑): หน้า ๖.
- ประทีป จินนี่. “การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม”. เอกสารประกอบการสอน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๔๐
- ประเทือง วงษ์แจ้ง. “การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขในการส่งเสริมสุขภาพประชาชนเรื่องความดันโลหิตสูง: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๔๑
- ประเวศ วะสี. **ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์** (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการและเทคนิคของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓
- ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทนต์ อ่อน. สหทัยา วิเศษ. จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชนนารี. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓

- ปิยะนารถ สรวีสูตร. “แรงจูงใจของผู้นำเยาวชนที่มีจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม
กรณีศึกษา สภาเยาวชนกรุงเทพมหานคร.” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์,
๒๕๕๒
- พระณัฐกิตติ อนารโท. “ศึกษาหลักมรณสติในพระไตรปิฎก”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร:
ธนัชนิการพิมพ์, ๒๕๕๓
- พระไพศาล วิสาโล. *เติมเต็มด้วยจิตอาสา*. กรุงเทพมหานคร: เครือข่ายพุทธศึกษา, ๒๕๕๐
- พระอธิการไพศาล กิตติภทโท. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการ
บำรุงรักษาจิตผู้ป่วย”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัญจร. *สำนึกไทยที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิบูรณะ
ชนบทแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓
- วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. “สรุปโครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ตามแนววิถีพุทธ ประจำปี
งบประมาณ ๒๕๕๙.”, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๕๕๖ (อัดสำเนา), หน้า ๙๒
- ศศิพัฒน์ ยอดเพน. *อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. (กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๓๔
- ศุภชัย ยาวะประภา. *การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย: กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย*,
กรุงเทพมหานคร: จุฑาทองจำกัด. ๒๕๔๗
- สนธยา พลศรี. *ทฤษฎีและหลักการชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร์, ๒๕๓๓
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. *สังคมวิทยา: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ ๒).
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖
- สำนักมาตรฐานการศึกษา. สำนักงานสถาบันราชภัฏ. กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักมาตรฐาน
อุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. *ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอส. อาร์. พรินติ้ง, ๒๕๔๕.
- อริยา เสวตมร. นักพัฒนากับบทบาทในการสร้างความหมายใหม่ของชุมชน ใน *ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ*
(บรรณาธิการ), *เศรษฐศาสตร์การเมือง เอ็นจีโอ ๒๐๐๐*, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์
เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒, หน้า ๑๙๑.
- Mark, S.H. *Promoting community change*. Book/Cole. **Publishing Company**. ๑๙๙๔
- Nisbet, R.A. *The quest for community*. New York: Oxford University Press, ๑๙๙๘
- Poplin, D. *Communities: A survey of theories and method of research*. New York:
Macmillan. ๑๙๗๙

ภาคผนวก
ภาคผนวก ก
บทความที่ได้จากโครงการ

จิตอาสาศึลนธรรมตมแนวลัฎพุทธ

The Volunteer spirit in the Buddhist way

พระมหากษณวณัฏฐ์ ปฏฐภณเมธฐ, ผศ.*

Phramahaphanuwat Patibhanamedhi, Asst. Prof.

บทคัดย่อ

งานบรคการรับใช้สัณคมเรอง จิตอาสาศึลนธรรมตมแนวลัฎพุทธ มั้วตฤประสงค้ ดัังตอไปนั้ ๑. เพอพัฒนาพระสงฆและบุคลากรในการสร้งจิตอาสาศึลนธรรมตมแนวลัฎพุทธ ๒. เพอสร้ง เครือขายความร่วมือในการเสริมสร้งจิตอาสาศึลนธรรมตมแนวลัฎพุทธ ๓. วิเคราะห้ผลลัษณะของการด้าเนินการจิตอาสาศึลนธรรมตมแนวลัฎพุทธ กลุ่่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระสงฆในพื้นท้จังหวัด ลำปาง นิสิตของวิทยาลัยสงฆนครลำปาง แพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล อาสาสมัคร สาธารณสุข และผู้ที่มีประสบบการณ์ในการดูแลผู้ป่วย

จากการศึษา พบว่า กิจกรรมเยียวยาจิตใจผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่่มพระอาสาศึลนธรรม เป็นการเสริมสร้งคุณลักษณะของพระจิตอาสาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาตนไปสู่คุณงามความดี ความองกงามในจิตใจ อีกรั้ยังสามารถปรับปรุงสิ่งที่บกพร่องและเป็นการพัฒนาพฤติกรรมให้ เหมาะสมกับสัณคม กระบวนการพัฒนาพระสงฆและบุคลากรในการสร้งจิตอาสาศึลนธรรมตมแนวลัฎพุทธนั้น สิ่งแรกตอพัฒนาในเรื่องของการศึษา/เรยนรู้ เกี่ยวกับการปลูกฝั้ค่านิยมและทัศนคติ การเข้าใจและการใช้ปัญญา สิ่งเหล่านั้ตอเตรียมการสำหรับจิตอาสาที่เข้าร่วมโครงการ และตอ ฝั้กอบรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการอบรมเรอง หลักธรรมที่จะเตรียมพร้อมไปเยียมผู้ป่วย อบรมเรอง มารยาทในการพบปะผู้ป่วยในระยะต่างๆ ฯลฯ การเสริมสร้งความรู้ความเข้าใจนโยบาย แผนงาน วตฤประสงค้ เป้าหมายของโครงการตลอดจน การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการ ปฏิบัติงานที่ดีที่สุดเพอแก้ไขปัญหาคือบพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และฝั้กฝนพระนิสิตให้ คุ่นเคยกับเทคโนโลยี/เทคนิค/วิทยาการสมัยใหม่ที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดความก้าวหน้าของโครงการ ปฏิบัติตนทั้งในงานและในสัณคมส่วนรวมให้แก่พระนิสิต ซึ่งรวมถึงการมอบหมายงานพิเศษ การสอนงาน การให้คำปรึกษา แนะนำ การเป็นพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าท้การทำงาน การจัด ทัศนศึษาดูงาน ตลอดจน ตอมีส่วนร่วมการค้นหาค้นหาปัญหาการวางแผน การนำโครงการไปปฏิบัติ และการประเมินผล ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ของโครงการร่วมกับทางโรงพยาบาล และหน่วยงานอิสระ หรือองค์กรการกุศล เพอช่วยเหลือให้โครงการเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยการจัดการเรยนรู้เพอ พัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรยนรู้ ปลูกฝั้กให้ เกิดความเห็นอกเห็นใจ มีเมตตาคอยช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่าตนเอง เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝั้ก

* อาจารย์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆนครลำปาง

คุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

คำสำคัญ: จิตอาสา, แนววิถีพุทธ

Abstract

Service for social service matters Volunteer Spirit in the Buddhist Way The following objectives are as follows: 1. To develop monks and personnel in the creation of a volunteer spirit in the Buddhist way The implementation of the volunteer spirit in the Buddhist way The main contributors are monks in Lampang province. Students of Lampang Buddhist College Doctors and hospital staff Public Health Volunteers And those with experience in patient care

The study, it was found that the activities to heal the mind of the patients with Dharma of the Volunteer Dharma group were to strengthen the characteristics of the volunteer spirit in relation to their development towards virtue. Growth in the mind And can also improve things that are defective and develop behavior to suit the society The process of developing monks and personnel to create a volunteer spirit in the Buddhist way The first thing must be developed in terms of education / learning. About cultivating values and attitudes Understanding and using intelligence These things must be prepared for the volunteer spirit that participated in the project. And requires constant and consistent training By training on Principles to be prepared, visiting patients, training on etiquette in meeting patients at various stages, etc. Enhancing knowledge and understanding of policies, plans, objectives, project goals as well as Providing information about the best practices to solve past operational defects. And train students to be familiar with modern technology / techniques / techniques that will apply to the progress of the project Practice both in work and in society as a whole for the students Which includes special assignments, teaching jobs, counseling, advice as mentors Switching job rotation Arranging field trips to see work as well as having to participate in searching for planning problems Implementation of the project And the upstream and downstream evaluation of the project together with the hospital And independent agencies or charities To help the project achieve sustainable development By

learning to develop volunteer minds can be done at all ages. Especially the childhood that is the age of learning Grow to listen to sympathy Have compassion to help others more than themselves Is the key to cultivating the volunteer features that can be developed simultaneously For the learning management approach, it is necessary to apply the theoretical knowledge to be adapted to be suitable for the current conditions.

Keywords: The Volunteer, Buddhist way

บทนำ

ภาวะการเจ็บป่วยเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญของประเทศไทย และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่กำลังเข้าสู่ภาวะประชากรสูงวัย (Population ageing) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสื่อมของร่างกายที่เป็นไปตามอายุจะทำให้การเจ็บป่วยมีมากขึ้น ทั้งนี้พบว่าผู้สูงอายุไทยในสัดส่วนที่สูงขึ้น มีการคาดการณ์ว่า พ.ศ. ๒๕๖๘ กล่าวว่า ปัญหาสุขภาพส่วนใหญ่พบในผู้สูงอายุ คือ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไตวาย ข้อเข่าเสื่อม เป็นผู้พิการ โรคซึมเศร้า และผู้ป่วยติดเตียง ทั้งนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุมีโรคเรื้อรังที่มากขึ้นยังมีผู้ป่วยที่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังจากสาเหตุอื่นๆ อีก เช่น ความผิดปกติแต่กำเนิด โรคติดต่อระบบต่างๆ อุบัติเหตุ ฯลฯ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยและผู้ดูแลเป็นอย่างมากทั้งจากภาวะของโรคและความรุนแรงของการเจ็บป่วย รวมทั้งการบำบัดรักษาที่ผู้ป่วยได้รับการ ตลอดจนอาจเกิดอาการข้างเคียงและภาวะแทรกซ้อนต่างๆ การที่ต้องให้การดูแลต่อเนื่องที่บ้านในกลุ่มผู้ป่วยเรื้อรัง ภาวะการเจ็บป่วยเรื้อรังอาจทำให้ผู้ป่วยมีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมหรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งผู้ป่วยเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการดูแลสุขภาพที่มีการพึ่งพาผู้ดูแลในระดับสูง จัดเป็นภาระงานที่หนัก และซับซ้อนในการดูแลที่เป็นความรับผิดชอบของผู้ดูแลและสมาชิกในครอบครัวจากการที่ผู้ดูแลผู้ป่วยมีภาระที่ยาวนานในการดูแลต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่ตนเอง^๑ ในปัจจุบันจังหวัดลำปาง พ.ศ. ๒๕๕๙ พบผู้ป่วยที่เป็นผู้ป่วยติดเตียง จำนวน ๑,๒๐๙ คน ผู้พิการที่ต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือ ๓,๓๐๔ คน และผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่ต้องได้รับการดูแลแบบประคับประคอง จำนวน ๗๔๐ คน^๒

จากปัญหาดังกล่าว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จังหวัดลำปาง จึงออกพันธกิจด้านบริการวิชาการแก่สังคม และตระหนักถึงความสำคัญของการนำพระพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ ผสมผสานไปพร้อมๆ กับการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน โดย

^๑ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๖๐. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ จากเว็บไซต์ http://www.m-society.go.th/ewt_new.php?nid=๙๕๙๗

^๒ กลุ่มงาน/งานภายใน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปางเสริมความเข้มแข็ง. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐. จากเว็บไซต์ <http://www.lpho.go.th/letsgo/index.php/person/๕๘๐-๒๐๑๕-๐๘-๐๗-๐๖-๔๘-๒๖>

จัดทำโครงการ “นิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ตามแนววิถีพุทธ”^๓ เพื่อดำเนินกิจกรรมสำหรับฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วย ที่มีความทุกข์ทรมานด้านร่างกายและด้านจิตใจ จากความเจ็บป่วยของตนเอง หรือบุคคลอื่นเป็นที่รัก

โครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์สู่ผู้ป่วย เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ป่วยและญาติสามารถปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆตามความเชื่อของแต่ละบุคคลได้สำเร็จเหมือนอยู่ที่บ้าน โดยไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ มีความผาสุกด้านจิตวิญญาณ คลายความวิตกกังวล มีพลังและกำลังใจที่จะต่อสู้กับภาวะคุกคามของโรคต่อไป มีสัมพันธภาพที่ดีต่อเพื่อนผู้ป่วยด้วยกันและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแผนกอื่นๆ มากขึ้น และมีความเป็นกันเองมากขึ้น ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในมีความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และให้นิสิตมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะได้บริการสังคม สามารถนำคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไปปฏิบัติได้จริง

ลักษณะของกิจกรรมในโครงการเป็นการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลศูนย์ลำปาง ให้มีสภาวะทางจิต มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้าย แม้บางโรคไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ก็จะทำให้ผู้ป่วยมีความสุขใจในบุญกุศลหรือกิจกรรมที่ร่วมทำกับนิสิต เป็นการสะสมเสบียงบุญไว้ใช้ในสัปปายะตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา เนื่องจากกิจกรรมที่นิสิตกับผู้ป่วยได้ทำร่วมกันล้วนสอดคล้องกับคติความเชื่อและเป็นประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน เช่น จัดสิ่งแวดล้อมส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา จัดงานวันสงกรานต์และวันขึ้นปีใหม่ไทย สานสัมพันธ์สายใยครอบครัวใส่ใจวิถีพุทธ และปฏิบัติศาสนกิจ/ปฏิบัติตามความเชื่อของผู้ป่วยและญาติตามแนววิถีพุทธที่ไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ เช่น ทำบุญตักบาตรเช้าทุกวันศุกร์ ทำวัตรสวดมนต์ ฟีกักขะการคลายเครียด ผูกแขนให้พรในเทศกาลต่างๆ นิมนต์พระสวดมนต์ให้พรผู้ป่วยระยะสุดท้าย ให้คำปรึกษาการบริหารกาย จิต สมาธิบำบัด และติดตามเยี่ยมผู้ป่วยเรื้อรัง/ระยะสุดท้าย

จากผลการประเมินโครงการฯ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐^๔ พบว่า ผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วย ตลอดจนแพทย์ผู้ทำการรักษา มีความพึงพอใจการดำเนินงานของโครงการอยู่ในระดับมาก แต่อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานทำให้ผลการดำเนินงานด้อยประสิทธิภาพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดจากตัวนิสิตที่เข้าร่วมโครงการขาดความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมที่ทำ ตลอดจนขาดความเข้าใจในองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยให้ถูกต้องตามหลักวิชาการทางการแพทย์

จากข้อความข้างต้นคณะผู้จัดทำโครงการเพื่อรับใช้สังคม มีความสนใจที่จะขยายเครือข่ายไปยังหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนในเขตพื้นที่ เช่น โรงพยาบาล ชุมชนในเขตพื้นที่ เนื่องจากกลุ่มเหล่านี้มีบุคลากรที่มีศักยภาพที่สามารถรับใช้สังคม และเป็นหน้าที่หลัก ที่หน่วยงานนั้นต้องดำเนินการ ประกอบกับวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มีบุคลากรที่เป็นจิตอาสา มีความรู้ความ

^๓ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, “สรุปโครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ตามแนววิถีพุทธ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙”, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๕๕๖ (อัดสำเนา), หน้า ๙๒

^๔ อ้างแล้ว. “สรุปโครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ตามแนววิถีพุทธ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐”, หน้า ๙๒

เชี่ยวชาญในเรื่องของหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้น จิตอาสาถือว่าเป็นบุคลากรของสังคม การพัฒนาจิตอาสาสมัครผู้ช่วยจึงเป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำงานควบคู่กันไปโดยวิธีการให้ความรู้และหรือวิธีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทักษะและทัศนคติซึ่งจะช่วยให้จิตอาสาที่มีขีดความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้นรวมทั้งการใช้วิธีการจูงใจและเปิดโอกาสให้จิตอาสาได้นำความรู้ความเข้าใจทักษะและทัศนคติที่ได้จากการพัฒนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์^๕ ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสมตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ สำเร็จประโยชน์ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยและภาคีเครือข่าย

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ
๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ
๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ

วิธีดำเนินการโครงการ

๑. รูปแบบของโครงการ

งานบริการสังคมฉบับนี้เป็นเชิงปฏิบัติการ ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) ร่วมกันเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ในบทนี้จะนำเสนอการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก การเลือกพื้นที่ ขั้นตอนการดำเนินการโครงการ เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

๒. พื้นที่ในการทำโครงการ

การเลือกพื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกตำบล พิชัย อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

๓. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

- ๑) พระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำนวน ๕ รูป
- ๒) นิสิตของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จำนวน ๑๐ รูป
- ๓) แพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล จำนวน ๕ คน
- ๔) อาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน ๕ คน
- ๕) ผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วย จำนวน ๕ คน

๔. เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล

- ๑) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ

^๕ ศุภชัย ยาวะประภาส, การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย : กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย, (กรุงเทพฯ :จุดทองจำกัด. ๒๕๕๗). หน้า ๑๗๕

- ๓) กล้องบันทึกภาพ
๔) เครื่องบันทึกเสียง

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาซึ่งได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปจากกรณีหรือเหตุการณ์ที่มองเห็น เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ พฤติกรรมที่เกิดขึ้น สภาพทั่วไปของชุมชน

ผลการศึกษา

จากการศึกษา จิตอาสา หรือจิตสาธารณะ(public consciousness หรือ Public mind) เป็นจิตสำนึกปฏิบัติเพื่อส่วนรวม เพราะคำว่า “สาธารณะ” คือ สิ่งที่มีได้เป็นของผู้ใดคนหนึ่ง จิตสาธารณะเป็นลักษณะของความรู้สึกลึกถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็สาธารณะ ในสิทธิและหน้าที่ที่จะดูแลและบำรุงรักษาร่วมกัน จิตอาสาหรือ จิตสาธารณะ” ยังหมายรวมถึง จิตของคนที่รู้จักความเสียสละ ความร่วมมือ ร่วมใจ ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมเพื่อช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต ช่วยกันแก้ไขปัญหาและช่วยกันสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมโดยให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าตลอดจนช่วยกันดูแลรักษา ให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนร่วมมือกันกระทำการเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายและรักษาประโยชน์ส่วนรวม โดยมีลักษณะของจิตใจที่มีเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น เข้าช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกเท่าที่ตนเองสามารถทำได้ทั้งกำลังใจ กำลังทรัพย์ กำลังใจโดยไม่หวังผลตอบแทน หรือ กระทั่งการให้ความรู้และคำแนะนำ ล้วนแล้วแต่เป็นการช่วยเหลืออย่างจิตอาสาทั้งสิ้น การมีจิตใจมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น มีพฤติกรรมที่เฝ้าหาความรู้และเพียรพยายามที่จะแก้ไขปัญหาของส่วนรวมโดยไม่ขัดกับระเบียบวินัย กฎหมาย และ ศีลธรรมอันดีงาม และมีจิตสาธารณะ มีการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอยู่เสมอ รวมถึงการเข้าร่วมหรือให้ความร่วมมือกับชุมชนหรือสังคม

ดังนั้น การดำเนินการโครงการจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์นั้น จึงเป็นโครงการที่มุ่งเน้นเพื่อให้ผู้ป่วยและญาติสามารถปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของแต่ละบุคคลได้สำเร็จเหมือนอยู่บ้าน โดยไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ มีความผาสุกด้านจิตวิญญาณ คลายความวิตกกังวล มีพลังและกำลังใจที่จะต่อสู้กับภาวะคุกคามของโรคต่อไป มีสัมพันธภาพที่ดีต่อ เพื่อนผู้ป่วยด้วยกันและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแผนกอื่นๆ มากขึ้น และมีความเป็นกันเองมากขึ้น ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในมีความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และให้นิสิตมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะรับใช้สังคม รวมถึงมีความสนใจที่จะขยายเครือข่ายไปยังหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนในเขตพื้นที่ จึงก่อให้เกิดแนวคิด การสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นิสิตกับผู้ป่วยได้ทำร่วมกันล้วนสอดคล้องกับคติความเชื่อและเป็นประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ให้คำปรึกษาการบริหารกาย จิต สมาธิบำบัด และติดตามเยี่ยมผู้ป่วย

เรื้อรัง/ระยะสุดท้าย ตามที่ ศศิพัฒน์ ยอดเพชฌ (๒๕๓๔)^๖ มองว่า “อาสาสมัคร” เป็นงานที่เกิดจากผู้ที่มีจิตอาสา เป็นผู้ที่มีเอื้อเฟื้อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือ สังคมให้เกิดประโยชน์ในทางบวก ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เราควรทำทั้งสิ้น คนที่จะเป็นอาสาสมัครได้นั้นไม่ได้จำกัดวัย การศึกษา เทศ อาชีพ ฐานะ หรือ ข้อจำกัดใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น การที่เราจะพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ ในการศึกษาขั้นต้นดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

การจะพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ จะต้องมีการดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

๑. ต้องพัฒนาในเรื่องของการศึกษา/เรียนรู้ เกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ การเข้าใจและการใช้ปัญญา สิ่งเหล่านี้ต้องเตรียมการสำหรับจิตอาสาที่เข้าร่วมโครงการ

๒. ต้องฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการอบรมเรื่อง หลักธรรมที่จะเตรียมพร้อมไปเยี่ยมผู้ป่วย อบรมเรื่องมารยาทในการพบปะผู้ป่วยในระยะต่างๆ ฯลฯ

๓. การพัฒนาบุคลากร โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจนโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการตลอดจน การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และฝึกฝนพระนิสิตให้คุ้นเคยกับเทคโนโลยี/เทคนิค/วิทยาการสมัยใหม่ที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดความก้าวหน้าของโครงการ ปฏิบัติตนทั้งในงานและในสังคมส่วนรวมให้แก่พระนิสิต ซึ่งรวมถึงการมอบหมายงานพิเศษ การสอนงาน การให้คำปรึกษา แนะนำ การเป็นพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่การทำงาน การจัดทัศนศึกษาดูงาน ตลอดจนต้องมีส่วนร่วมการค้นหาค้นหาปัญหาการวางแผน การนำโครงการไปปฏิบัติ และการประเมินผล ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ของโครงการร่วมกับทางโรงพยาบาล และหน่วยงานอิสระหรือองค์กรการกุศล เพื่อช่วยเหลือให้โครงการเกิดการพัฒนาดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ปลูกฝังให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ มีเมตตาคอยช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่าตนเอง เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อยๆ ขยายไปสู่การพัฒนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปให้ถึงระบบคิดมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากความคิด อย่างไรก็ตามต้องถือเป็นหลักการว่า การพัฒนาจิตอาสาสามารถสอดแทรกได้ในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การช่วยเหลือในการทำงาน แบ่งปันสิ่งของแก่กัน หรือแม้แต่เป็นผู้ให้ บริจาคสิ่งของ เยี่ยมเยียนผู้ป่วยที่ยากไร้ ไม่มีญาติ เพื่อสร้างกำลังใจให้แก่กลุ่มคนเหล่านี้ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนา แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของแต่ละคนด้วย โดยยึดหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของจิตอาสา คือ พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักประพฤติในการดำเนินชีวิต พรหม

^๖ ศศิพัฒน์ ยอดเพชฌ, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๓๔). หน้า ๖.

วิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ เป็นหลักธรรมพื้นฐานของการสร้างจิตอาสา พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักพุทธธรรมที่จิตอาสาพึงมีคือ การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในยามที่พวกเขาลำบากด้วยความเมตตาและกรุณา ยินดีเมื่อเขามีสุข ไม่ทุกข์ รวมถึงการรักษาอุเบกขาเพื่อความสุขของตนเองด้วย หลักพรหมวิหาร ๔ ช่วยให้การงานร่วมกับผู้อื่นบรรลุได้รวมทั้งได้อานิสงค์คือ การพัฒนาตนอีกทางหนึ่งด้วย พรหมวิหาร ๔ ว่าเป็นหลักธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม เป็นธรรมที่เป็นที่อยู่แห่งความดีและความสุข ในการนำไปปฏิบัตินั้น ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ไปในสัตว์และบุคคลทั้งหลายคือเมตตา จากนั้นเมื่อทราบว่าเขามีความทุกข์ความเดือดร้อนก็ช่วยบรรเทาทุกข์คือกรุณา จากนั้นเมื่อเห็นว่าเขาไม่สุขไม่ทุกข์ก็ยินดีคือมูทิตา สุดท้ายเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำก็วางเฉยคือ อุเบกขา

ดังนั้น การมีจิตอาสาเป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น สร้างให้จิตเป็นจิตอาสา นั้นต้องเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ คุณธรรม และการติดต่อสื่อสาร การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสา ศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

อย่างไรแล้วหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างจิตอาสา คือ การสร้างเครือข่ายการทำงาน ถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างจิตอาสา ศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ ด้วยการสร้างเครือข่ายพระสงฆ์จิตอาสาที่ทำงานด้านการเยียวยาความสูญเสีย และดูแลจิตใจผู้ป่วยและญาติทั้งในโรงพยาบาลและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางด้านจิตใจ สร้างกำลังใจในการใช้ชีวิต โดยการสร้างเครือข่าย ระหว่าง พระสงฆ์ นิสิต/นักศึกษา ลำปาง แพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล สาธารณสุข ล้วนแต่มีบทบาทเพื่อขับเคลื่อนงานจิตอาสาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนามติการเรียนรู้ทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่งจะทำให้การทำงานจิตอาสา มีความยั่งยืน เพราะช่วยทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่มาจากภายในมากกว่าปัจจัยภายนอกต่าง ๆ

แต่ถึงอย่างไรการเป็นจิตสาธารณะหรือจิตอาสา จึงเป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม จากหลากหลายสาขาอาชีพ ที่เสียสละ และมีความตั้งใจมาเป็นจิตอาสา พุ่มเทแรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยและญาติให้สามารถเยียวยาผู้ป่วย ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคลากรจากสถาบันการศึกษา ระบบสาธารณสุข และบุคคลที่สนใจทั่วไป หากทุกคนมีความมุ่งมั่น และมีความตั้งใจในการพัฒนาตนเองแล้วย่อมมีความสามารถและศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ทุกด้านไม่ว่าแต่การพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นผู้มีจิตอาสา

โดยการสร้างเครือข่ายการทำงานแบบพหุภาคี ในลักษณะการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา เป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม ในแต่ละพื้นที่ของทุกภาคส่วน เริ่มตั้งแต่การระดมความคิดเห็นในการจัดการเพื่อกำหนดเป็นแผนงาน และมาตรการในการส่งเสริม

สุขภาพ การจัดประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตามความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทุกภาคส่วน ซึ่งจะทำให้คณะสงฆ์สามารถพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชนเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก โดยการเยี่ยมเยียนชาวบ้าน พบปะ พุดคุย เทศนาธรรม รวมถึงการเยี่ยมผู้ป่วย ผู้สูงอายุ สร้างกำลังใจให้แก่พวกเขา การดำเนินงานของเครือข่ายจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็น้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

- ๑) ความเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งจิตใจและความสามัคคีของสมาชิกเครือข่าย
- ๒) สมาชิกมีขวัญและกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกันที่จะปฏิบัติเพื่อส่วนรวม
- ๓) ความเสียสละของสมาชิก ทั้งร่างกาย สติปัญญาและทุนทรัพย์หรือทรัพยากร
- ๔) มีระบบการจัดการและการวางแผนที่ดีเหมาะสมกับสถานการณ์สมาชิกรวมกลุ่มการอย่าง

เหนียวแน่นและมีการต่อยอด

- ๕) มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายเป็นระยะๆ
- ๖) สมาชิกเครือข่ายมีคุณภาพ ทุกคนมองเห็นประโยชน์ร่วมกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
- ๗) สมาชิกมีความจริงใจ จริงจัง มีความศรัทธาต่อกันและกันและต่อเครือข่ายดำเนินการด้านจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- ๘) มีระเบียบกฎเกณฑ์ของเครือข่าย ร่วมกันเพื่อดำเนินไปทิศทางเดียวกัน
- ๙) มีทรัพยากรเพียงพอต่อการดำเนินงานของเครือข่าย มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

จะเห็นได้ว่า กุญแจสำคัญในการทำงานของเครือข่ายคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาเด็กและเยาวชน และการเยียวยาจิตใจผู้ป่วย คือ “การฟัง” อย่างลึกซึ้ง พระและฆราวาสอาสาด้านการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยและผู้สูญเสียก็สะท้อนข้อดีของการเยียวยาด้วยการฟังเช่นกัน การฟังที่มีคุณภาพจะเปิดโอกาสให้ผู้ประสบความทุกข์ได้ระบาย บอกความรู้สึกและความต้องการ ในเบื้องต้นผู้เล่าย่อมเกิดการทบทวนจัดระเบียบความคิดของตนเอง และความทุกข์ได้จางคลายจากการระบายความอัดอั้นคับแค้นในระดับหนึ่ง ในขณะที่ผู้ทำหน้าที่เยียวยา จะเกิดความเข้าใจผู้มีความทุกข์ได้อย่างชัดเจน นำมาสู่การแสวงหาความช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสมและถูกจุด อย่างไรก็ตาม การฟังยังไม่ใช่ว่าสิ่งที่พระสงฆ์ในสังคมไทยมีทักษะมากนัก เพราะถูกวางบทบาทให้เป็นผู้พูดหรือแสดงธรรม ดังนั้น การสนับสนุนให้พระสงฆ์มีทักษะการฟังมากขึ้นเป็นสิ่งจำเป็น โดยทางคณะสงฆ์จะมุ่งเน้นในเรื่องการรักษาทางธรรม ทางจิตใจ เพราะ เรื่องของโรคและกายให้เป็นเรื่องของโรงพยาบาล ที่มุ่งเน้นในเรื่องการรักษาทางกายด้วยยาและแพทย์เขาคูแล ส่วนคณะสงฆ์มุ่งเน้นด้วยวิธีการสนทนาให้กำลังใจเชิงลึกด้วยหลักธรรมตามหลักการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ผสมผสานกับหลักจิตวิทยา ทำให้ผู้ป่วยและญาติเข้าใจความจริงแห่งชีวิต และกล้าเผชิญกับความทุกข์ที่กำลังเกิดขึ้นเกิดจากการผจญพิธีกรรมและการฝึกฝนตนทางพระพุทธศาสนา เช่น การรักษาศีล การสวดมนต์ การเจริญเมตตาภาวนา การสนทนาธรรม การกรวดน้ำอุทิศกุศลร่วมกับการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ดังนั้นการประสานงานร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานไม่เพียงแต่ช่วยให้งานดูแลจิตใจผู้ป่วยดีขึ้นเท่านั้น แต่ผู้ป่วยก็จะมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น เพราะมีสุขภาพจิตที่ดี ไม่ท้อแท้ต่อโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดขึ้น แต่ถ้าหากไม่มีการร่วมมือกันระหว่างโรงพยาบาล พระสงฆ์ ชุมชน และสถาบันการศึกษา ก็ยากที่จะดูแลผู้ป่วยในมิติทางจิตใจได้อย่างครอบคลุม การร่วมมือระหว่างหน่วยงาน จึงทำให้มิติทาง

จิตใจของผู้ป่วยได้รับการดูแลอย่างเต็มที่ แบ่งปันทรัพยากร งบประมาณ อุปกรณ์ ความรู้ทักษะ หรือแม้กระทั่งกำลังใจจากกันและกันนั่นเอง

๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

จากการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาสมัครผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเครื่องมือที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการฯ และสามารถวิเคราะห์ผล ได้ดังนี้ ๑. เชื่อมโยงสายใย ๒. ร้อยใจร่วมกัน ๓. ผูกพันต้องใจ

โดยการดำเนินกิจกรรมอาสาสมัครของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวมโดยการเอาใจใส่และการช่วยเหลือ ผู้ที่มีจิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การเสียสละเงิน สิ่งของ เวลา ร่างกาย และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนดังนี้

๑. ความสมัครใจ เป็นการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นการอาสาสมัครที่จะกระทำสิ่งนั้น เช่น ความสมัครใจพร้อมที่จะช่วยเหลือ การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสมัครใจ ความสมัครใจในการกระทำกิจกรรม

๒. ความเต็มใจ เป็นความรู้สึกของนักศึกษาพยาบาลที่ยินดีให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเช่น สิ่งที่เราสมัครทำด้วยความเต็มใจ การให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจมาจากความรู้สึกที่แท้จริง ความรู้สึกที่อยากทำด้วยความเต็มใจ

๓. การเสียสละ เป็นการกระทำที่ช่วยเหลือแก่ผู้อื่นด้วยความรู้สึกที่กระทำด้วยความมุ่งมั่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น การมีใจรักอยากช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การทำประโยชน์ต่าง ๆ แก่ส่วนรวมไม่หวังผลประโยชน์ ความรู้สึกมุ่งมั่นตั้งใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ สังคมที่เดือดร้อน

ซึ่งจะเห็นได้ว่า จิตอาสาเป็นคุณธรรมของพลเมืองที่จะส่งเสริมให้สังคมมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการมีพลเมืองตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม เชื่อมมั่นในความสามารถของตนเองและการรวมกลุ่มปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้จะทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ รับผิดชอบต่อสังคม หน้าที่ของพลเมืองประกอบกับแนวคิดแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยมีพรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมประจำใจของผู้ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง ด้วยกระบวนการของการฝึก “การให้” ที่ดีเพื่อขัดเกลาตัวตน และบ่มเพาะความรัก ความเมตตาผู้อื่น โดยไม่มีเงื่อนไข ทั้งนี้กระบวนการของกิจกรรมเป็นการยอมสละตนเพื่อรับใช้และช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบกับความทุกข์ยากลำบาก หรือช่วยเหลือแก้ไขวิกฤตปัญหาของสังคม อาสาสมัครจะได้เรียนรู้ละเอียดอ่อนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวมากขึ้น มีการเชื่อมโยงเห็นเหตุและปัจจัยของความสุขและความทุกข์ เจริญสติในการปฏิบัติงาน เป็นการฝึกปฏิบัติในวิถีแห่งพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา เพื่อให้เกิด “การให้” ที่ดี กิจกรรมอาสาสมัครจึงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลได้ขัดเกลาตนเอง เรียนรู้ภายในตนเอง และเกิดปัญญา

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและจิตอาสาในการดูแลผู้ป่วย เป็นการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการนำเอาปัจจัยและแหล่งประโยชน์ที่เป็นบุคคล ชุมชนมีอยู่ มามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วย เนื่องจากการดูแลผู้ป่วยเป็นการดูแลที่ซับซ้อน เป็นการใช้แหล่งประโยชน์

ในชุมชน โดยการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อันเกิดจากการสร้างคนในชุมชนของตนเอง ให้มีความรู้ เกิดความตระหนัก มีทัศนคติที่ดี มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง เพื่อ จัดระบบการดูแลผู้ป่วย อีกทั้งยังสร้างเครือข่าย เกิดการประสานงาน ส่งต่อข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ได้ อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง รวมถึง การผสมผสานระหว่างหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา กับ การรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ผ่านการจัดทำโครงการ “นิสิตจิตอาสาบำราศผู้ป่วยตาม แนววิถีพุทธ” ซึ่งมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมสำหรับฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วย ที่มีความทุกข์ทรมาน ด้านร่างกายและด้านจิตใจ จากความเจ็บป่วยของตนเองหรือบุคคลอื่นเป็นที่รัก โดยพึ่ง พระพุทธศาสนาในการดูแลสภาพจิตใจต่อผู้ประสบความทุกข์ให้เข้าใจ เข้าถึง และสามารถดำรงชีวิต ต่อไปได้ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวมได้ โดยเฉพาะ พระนิสิต เป็นการส่งเสริมให้นิสิตมีคุณลักษณะทั้ง ๙ ประการอย่างแท้จริง คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส เป็นผู้ด้านจิตใจ มีศรัทธาอุทิศตน รู้เท่าทันสังคม พัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธ ช่วยเหลือผู้ป่วย ให้ผ่อนคลายจากอาการเจ็บป่วย เศร้า มั่นหมองในชีวิต ให้กลับมาเป็นปกติ หรือเป็นคนป่วยที่มีความสุข ใฝ่รู้ ใฝ่คิด ในการปฏิบัติ รักษาผู้ป่วย อาการของผู้ป่วยเบื้องต้น และรู้จักเสียสละ เพื่อส่วนรวม เพื่อให้จิตอาสาฝึกการลดตัวตนได้ฝึกฝนการพัฒนาจิตใจของตนเองและพร้อมให้บริการแก่ผู้ป่วยและญาติ มี ทักษะในการให้บริการแก่ผู้ป่วยและญาติ และเพื่อให้จิตอาสาได้นำความรู้และการพัฒนาตนเองไป ขยายผลสู่ประชาชนในชุมชนของตนเองและชุมชนใกล้เคียง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ นำกระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาบำราศผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า กิจกรรมเยียวยาจิตใจผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่มพระอาสาชานธรรม เป็นการเสริมสร้างคุณลักษณะของพระจิตอาสาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาตนไปสู่คุณงามความดี ความงอกงามในจิตใจ อีกทั้งยังสามารถปรับปรุงสิ่งที่บกพร่องและเป็นการพัฒนาพฤติกรรมให้ เหมาะสมกับสังคม กระบวนการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาชานธรรมตามแนว วิถีพุทธนั้น สิ่งแรกต้องพัฒนาในเรื่องของการศึกษา/เรียนรู้ เกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ การเข้าใจและการใช้ปัญญา สิ่งเหล่านี้ต้องเตรียมการสำหรับจิตอาสาที่เข้าร่วมโครงการ และต้อง ฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการอบรมเรื่อง หลักธรรมที่จะเตรียมพร้อมไปเยี่ยมผู้ป่วย อบรมเรื่อง มารยาทในการพบปะผู้ป่วยในระยะต่างๆ ฯลฯ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจนโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการตลอดจน การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการ ปฏิบัติงานที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และฝึกฝนพระนิสิตให้ คำนึงเคยกับเทคโนโลยี/เทคนิค/วิทยาการสมัยใหม่ที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดความก้าวหน้าของโครงการ ปฏิบัติตนทั้งในงานและในสังคมส่วนรวมให้แก่พระนิสิต ซึ่งรวมถึงการมอบหมายงานพิเศษ การสอนงาน การให้คำปรึกษา แนะนำ การเป็นพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่การทำงาน การจัด ทัศนศึกษาดูงาน ตลอดจน ต้องมีส่วนร่วมการค้นหาปัญหาการวางแผน การนำโครงการไปปฏิบัติ และ การประเมินผล ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ของโครงการร่วมกับทางโรงพยาบาล และหน่วยงานอิสระ หรือองค์กรการกุศล เพื่อช่วยเหลือให้โครงการเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยการจัดการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ปลูกฝังให้

เกิดความเห็นอกเห็นใจ มีเมตตาคอยช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่าตนเอง เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

๑. การให้ต้องไม่หวังผลตอบแทน ผู้ให้ต้องให้อิสระแก่ผู้รับ การให้โดยคาดหวังว่าจะมีอะไรตอบแทน จะไม่เรียกว่าการให้เนื่องจากไม่บริสุทธิ์หรือทำให้การให้เป็นการแลกเปลี่ยน ดังที่คนโดยทั่วไปมักจะใช้การให้เป็นเครื่องมือไปบังคับจิตใจคนอื่น

๒. สิ่งที่ต้องให้เหมาะสม เป็นการให้แล้วที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับผู้รับ ไม่ใช่ให้แล้วทำให้ผู้รับเป็นอันตราย เสียนิสัย หรือนำสิ่งที่ได้รับไปใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้

๓. การให้กับผู้สมควรได้รับนั้นคือ ผู้รับเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมที่จะได้รับสิ่งนั้นจริงๆ รับไปแล้วก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. การให้ด้วยอาการที่เหมาะสมถูกต้อง เป็นการให้ด้วยความเคารพในความเป็นมนุษย์ของเขา ไม่ใช่ให้แบบผู้เหนือกว่า

ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิปพัฒน์ ยอดเพชร (๒๕๓๔)^๗ ที่มองว่า พฤติกรรมการเป็นจิตอาสา นั้นเป็นพฤติกรรมที่มีแนวทางที่หลากหลาย การเป็นผู้ที่มีจิตอาสาจึงมีคุณสมบัติของการเป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งๆ ที่ตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อเผื่อแผ่ให้กับส่วนรวม อาจกล่าวได้ว่า การเป็นจิตอาสาของบุคคลใดก็ตาม บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานจิตใจที่จะทำประโยชน์เพื่อบุคคลอื่นเพื่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน

การมีจิตอาสา เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อมต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาทรงได้สอนให้มนุษย์เป็นผู้เสียสละ มีศรัทธาต่อการดำรงชีวิตให้อยู่ในศีลธรรม สอดคล้องกับ พระอริการไพศาล กิตติภทโท (๒๕๔๕)^๘ มองว่า การบำบัตร์รักษาต้องดำเนินคู่กันทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยด้านจิตใจเป็นวิถีทางที่เหตุผลทางวิทยาศาสตร์รองรับส่งผลให้โรคทางกายหายได้ไวหรือไม่ลุกลาม พุทธศาสนาใช้หลักธรรมสังฆธรรม คือ การดูแลรักษาชีวิตตามธรรมชาติ และหลักจริยธรรม คือ การกระทำที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อคนใช้อย่างแท้จริง

โดยการเป็นอาสาสมัคร เป็นการเดินอยู่บนเส้นทางแห่งการพัฒนา เนื้อหาของการเป็นอาสาสมัครนั้นอยู่ที่ จิตใจ คือมี “จิตอาสา” ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น หรือนึกถึงส่วนรวม เราจำต้องตระหนักอยู่ เสมอว่า “อาสาสมัคร” นั้นไม่ใช่เป็นอาชีพ ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า หลักของการเป็นจิตอาสาปรากฏอยู่ในหลักธรรมที่เราสามารถปฏิบัติได้อย่างแท้จริง นั่นก็คือ การยึดหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของจิตอาสา คือ พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักประพจน์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานจิตอาสา และการพัฒนาจิตอาสาได้กับแนวคิดจิตอาสาในบริบทของสังคมในปัจจุบัน ที่มองว่า หลักพุทธธรรม จึงเป็นสิ่งที่เกื้อกูลการทำงาน

^๗ ศศิปพัฒน์ ยอดเพชร, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑-๓.

^๘ พระอริการไพศาล กิตติภทโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วย”, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕, หน้า ๘๙.

จิตอาสา ตลอดจนกระบวนการทำงานและบทบาทของจิตอาสา รวมทั้งการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพลังจิตอาสา ที่เข้ามาบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรมอันดีงามในจิตใจ ฝึกการเสียสละและรับใช้สังคมอย่างแท้จริง ย่อมเกิดประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งตนเองและสังคม กระตุ้นให้ผู้สนใจเข้ามาพัฒนากระบวนการทำงานและบทบาทจิตอาสา ที่เปิดโอกาสอย่างกว้างขวาง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีงบประมาณส่งเสริม สร้างพลังที่เกื้อกูลต่อการทำงานจิตอาสาอย่างแท้จริง ประกอบกับได้ช่วยเหลือผู้อื่นตามศักยภาพของตนอย่างไร้ขีดจำกัด

ด้วยความร่วมมือเครือข่ายการทำงานในรูปแบบของพหุภาคี ปารีชาติ วลัยเสถียร (๒๕๔๓)^๔ ซึ่งมองว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจการระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

เนื่องจาก การสร้างเครือข่ายการทำงานในรูปแบบของพหุภาคี ในลักษณะการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจิตอาสา เป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม ในแต่ละพื้นที่ของทุกภาคส่วน เริ่มตั้งแต่การระดมความคิดเห็นในการจัดการเพื่อกำหนดเป็นแผนงาน และมาตรการในการส่งเสริมสุขภาพ การจัดประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตามความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทุกภาคส่วน ซึ่งจะช่วยให้คณะสงฆ์สามารถพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชนเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก โดยการเยี่ยมเยียนชาวบ้าน พบปะพูดคุย เทศนาธรรม รวมถึงการเยี่ยมผู้ป่วย ผู้สูงอายุ สร้างกำลังใจให้แก่พวกเขาเพื่อจัดระบบการดูแลผู้ป่วย อีกทั้งยังสร้างเครือข่าย ให้เกิดการประสานงาน ส่งต่อข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง โดยเป็นการรวมกลุ่มกันของสมาชิกที่มีความเต็มใจมารวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรม โดยไม่มีการบังคับมาด้วยความสมัครใจ แต่อาจจะได้รับการเชิญชวนจากเพื่อนบ้านหรือสมาชิกด้วยกันเอง มาร่วมกันทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ มีเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยดำเนินการตามหลักพระธรรมวินัยและพัฒนาที่สอดคล้องกับสถานการณ์และพื้นที่ของสังคมหรือชุมชน มีแนวทางในการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยพื้นที่เป็นหลัก คือ พื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้คู่คุณธรรม ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้เสริมสร้างคุณธรรมนำชีวิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

^๔ ปารีชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทนต์ อปอูน, สหวิทยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชันนารี. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

โดยอาศัยหลักความเป็น บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีวัดเป็นแกนกลางในการดำเนินการเชื่อมโยงบุคคล กลุ่มบุคคลเข้าหากัน ผ่านกิจกรรมต่างๆ เพื่อบำบัดความทุกข์ทรมานจากโรคทางกายและโรคทางใจ ที่มีพระสงฆ์ สามเณร เป็นแกนหลักในการบำบัดความทุกข์ นอกเหนือจากหมอ และพยาบาล ในด้านสภาพจิตใจ รวมถึงโครงการอื่นๆ ที่มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ทั้งที่เป็นบุคคลและองค์การ เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคมให้มีความสงบสุขบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยสอดคล้องหลักธรรม เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้และการจัดการบนพื้นฐานของความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น

สะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์และชุมชนมีความใกล้ชิดและพึ่งพาอาศัยกันมาโดยตลอด โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำหน้าที่ไม่เฉพาะในการเผยแผ่หลักธรรมเท่านั้น หากยังเป็นแหล่งศึกษา ศิลปวิทยาการต่างๆ อีกด้วย แต่บทบาทดังกล่าวค่อยๆ ถูกดึงออกไปจากวัดโดยสถาบันสมัยใหม่เมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา เช่น สถาบันการศึกษา โรงพยาบาล ฯลฯ มีส่วนทำให้พระสงฆ์กับชุมชนเหินห่างกันออกไปจนส่วนใหญ่ วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเพียงเป็นผู้ทำพิธีกรรมเพียงเท่านั้น ทำให้เกิดแนวคิดการดำเนินโครงการ "จิตอาสา ศาสนาธรรมตามแนววิถีพุทธ " ซึ่งเป็นการนำพาพระสงฆ์ออกมานอกวัด ไปสัมผัสและทำงานร่วมกับชุมชน นำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านอย่างเหมาะสม สร้างความร่วมมือจากการทำงานร่วมกันระหว่างโรงพยาบาล พระสงฆ์ และจิตอาสาอย่างมากมาจากการที่สังคมไทยมีผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายมากขึ้น และมาตรการรองรับคุณภาพชีวิตขณะเจ็บป่วยระยะสุดท้ายมีอยู่อย่างจำกัด กล่าวคือ งานดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองระยะสุดท้าย ยังเป็นที่รู้จักน้อยในวงการสาธารณสุข แม้ในโรงพยาบาลหลายแห่งจะมีนโยบายให้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย แต่ก็ยังมีคนที่เข้าใจแนวคิดในวงแคบ อีกทั้งภาระงานที่มากเกินไปของบุคลากรโรงพยาบาลยังทำให้การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่มีอยู่ทำได้อย่างจำกัด

การสร้างความร่วมมือให้ทั้งฝ่ายโรงพยาบาล พระสงฆ์ และจิตอาสา ได้ทำงานดูแลจิตใจผู้ป่วยร่วมกัน จึงเป็นโจทย์สำคัญ ว่า ทำอย่างไรให้โรงพยาบาล พระสงฆ์ และชุมชน ซึ่งเป็นคนละหน่วยงาน ได้ร่วมมือกันเป็นชุมชนที่มีความพร้อมจะดูแลจิตใจผู้ป่วย กลายเป็น สังคมแห่งการดูแลผู้ป่วย การเยียวยาจิตใจผู้ป่วยเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเป็นสำคัญ เช่น ติดต่อให้ผู้ป่วยที่ต้องการพระสงฆ์ได้เจอพระที่มีทักษะการดูแลจิตใจ ประสานให้พระสงฆ์ที่สนใจงานดูแลผู้ป่วยได้เข้าร่วมทีม ประสานให้จิตอาสาที่มีทักษะการนวดได้เจอผู้ป่วยที่ต้องการการนวด เป็นต้น พยาบาลมักอยู่ตำแหน่งที่เหมาะสมกับบทบาทดังกล่าว แต่จะต้องปรับบทบาทจากผู้ให้การรักษาเป็นผู้ประสานที่มุ่งทำให้เกิดการดูแล โดยผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานในทีมดูแล อาจเป็นพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่วิชาการ หรือธุรการก็ได้ แต่ควรมีความสนใจที่จะพัฒนาระบบการดูแลจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้าย มีมนุษยสัมพันธ์ดี ชอบช่วยเหลือหรือบริการ หากผู้ประสานงานของทีมดูแลผู้ป่วยอยู่ในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการประสานส่งต่อ ส่งกลับ หรืองานเยี่ยมบ้าน ก็จะทำให้เกิดผลดีในการประสานกับหน่วยงานภายนอก ทำให้การดูแลจิตใจผู้ป่วยได้กว้างขวางครอบคลุมมากขึ้น

ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสา เพื่อให้เกิดการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม ความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือความเป็นผู้มีจิตสาธารณะ ไม่ใช่ภาวะที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองแบบฉับพลันโดยไม่ได้อ่านกระบวนการในการเรียนรู้ การฝึกฝน การอบรม หรือ

การตระหนักรู้อย่างลุ่มลึก แต่ความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือความเป็นผู้มีจิตสาธารณะล้วนเป็นภาวะที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่อย่างน้อยต้องผ่านการเรียนรู้ การฝึกฝน(ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ) รวมถึงการตระหนักรู้ด้วยตนเองอย่างลุ่มลึก เมื่อผ่านสถานการณ์อย่างใด อย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้ประสบนั้นมีภาวะของความเป็นผู้มีความเห็นใจ อยากช่วยเหลือ อยากอนุเคราะห์โดยไม่หวังผลตอบแทนจากการกระทำของตนเอง ดังนั้นความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือมีจิตสาธารณะจึงเป็นภาวะอย่างหนึ่งที่ต้องมีการพัฒนา การเรียนรู้ การฝึกฝนด้วยหลักการ กระบวนการ อย่างใดอย่างหนึ่ง จากแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนเอง ให้ความสำคัญกับการที่บุคคลจะพัฒนาตนเองได้ จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเอง โดยมีความเชื่อหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนเองที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาตนเองประสบความสำเร็จ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับมุมมองที่ว่า

๑) มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง ทำให้สามารถฝึกหัดและพัฒนาตนเองได้ในเรื่องเกือบทุกเรื่อง

๒) ไม่มีบุคคลใดที่มีความสมบูรณ์แบบทุกด้าน จนไม่จำเป็นต้องพัฒนาในเรื่องใดๆ อีก

๓) แม้บุคคลจะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองได้ดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ในบางเรื่อง ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการพัฒนาตนเอง การควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง มีความสำคัญเท่ากับการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก

๔) อุปสรรคสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาตนเองคือการที่บุคคลไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิธีคิด และการกระทำ จึงไม่ยอมสร้างนิสัยใหม่ๆ หรือฝึกทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อตนเอง และที่สำคัญบุคคลต่างๆ มักไม่ตระหนักว่าการปรับปรุงและพัฒนาตนเองสามารถดำเนินการได้ตลอดเวลาและอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถและศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ทุกด้านไม่เว้นแต่การพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นผู้มีจิตอาสา ในมุมมองของการพัฒนาตนเองดังกล่าวจะเห็นได้ว่า “ความเป็นผู้มีจิตอาสาสามารถสร้างได้” หากเรามีหลักคิด และกระบวนการในการพัฒนาตนเองอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามที่ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (๒๕๔๙)^{๑๐} มองว่า การพัฒนาพฤติกรรมมีแนวทางที่หลากหลาย ใช้การพัฒนาที่กระบวนการทางปัญญาเพื่อให้ส่งผลต่อพฤติกรรม การพัฒนาที่กระบวนการทางปัญญานั้น มีความเชื่อพื้นฐานที่ว่ากระบวนการปัญญามีผลต่อพฤติกรรม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สามารถกระทำได้ โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาที่เปลี่ยนความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐาน ให้ส่งผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรมีโครงการจัดอบรมจิตอาสา ก่อนเข้าร่วมเป็นจิตอาสา เพื่อปรับฐานความคิด และรู้จักขั้นตอนแนวทางการรักษาเบื้องต้น จากผู้เชี่ยวชาญ

๒) ควรขยายเครือข่ายจิตอาสา ไปสู่ชุมชน

๓) ควรสร้างรูปแบบกระบวนการเป็นจิตอาสาอาสาสมัครตามแนววิถีพุทธอย่างชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้เพื่อรับใช้สังคม

เอกสารอ้างอิง

^{๑๐} สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐๘.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๖๐. สืบค้น
เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ จากเว็บไซต์ [http://www.m-](http://www.m-society.go.th/ewt_new.php?nid=๙๕๙๗)
[society.go.th/ewt_new.php?nid=๙๕๙๗](http://www.m-society.go.th/ewt_new.php?nid=๙๕๙๗)

กลุ่มงาน/งานภายใน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง
เสริมความเข้มแข็ง. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐. จากเว็บไซต์
<http://www.lpho.go.th/letsgo/index.php/person/๕๘๐-๒๐๑๕-๐๘-๐๗-๐๖-๔๘-๒๖>
ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อ่อน, สหทัยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์
ฮาชันนารี. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๕๓.

พระอธิการไพศาล กิตติภทฺโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการ
บำรุงรักษาจิตผู้ป่วย”, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, “สรุปโครงการนิสิตจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ ประจำปี
งบประมาณ ๒๕๕๙.”, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๕๕๖ (อัดสำเนา)

ศศิพัฒน์ ยอดเพน, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๓๔

ศุภชัย ยาวะประภา, การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย : กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย,
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๗

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙

ภาคผนวก ข
กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากการทำบริการรับใช้สังคมไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

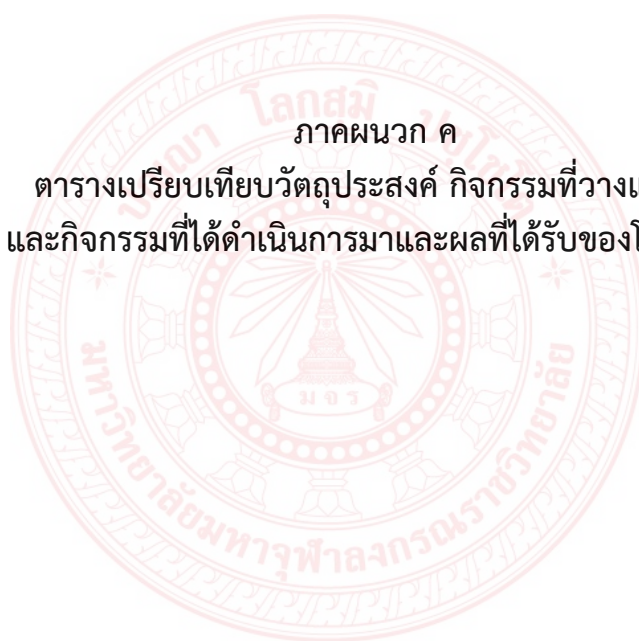
- สามารถนำกระบวนการศึกษา เรื่อง จิตอาสาศานิตตามแนววิถีพุทธ ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น พระพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์ และวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับคนในชุมชน และโรงพยาบาล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เกี่ยวกับการจิตอาสาศานิตตามแนววิถีพุทธ ตลอดจนนำหลักธรรมที่ทำให้คนป่วยมีกำลังใจในการดูแลรักษาตัวสร้างเป็นองค์ความรู้และนำไปปฏิบัติกับผู้ป่วยในชุมชนและในโรงพยาบาล
- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงพยาบาลศูนย์ลำปาง โรงพยาบาลแม่เงิงลำปาง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ไปปรับประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดำเนินงานต่อไปได้ เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาผู้ป่วย และผู้ดูแลผู้ป่วยต่อไปได้

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาทักษะในการบริการรับใช้สังคมให้กับนิสิตในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อการเรียนรู้จิตอาสาศานิตตามแนววิถีพุทธและวิธีการลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อให้ข้อมูลที่แท้จริง
- มีการศึกษาร่วมกับคนในชุมชน ผู้ป่วย ผู้ดูแลผู้ป่วย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับจิตอาสาศานิตตามแนววิถีพุทธ

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. พัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลानธรรมตามแนววิถีพุทธ	ได้เครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกสำหรับการพัฒนาชุมชนและสังคมที่มีศักยภาพและมีความเข้มแข็ง	ข้อที่ ๑	ทำให้สามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางและกรอบของการดำเนินโครงการได้
๒. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศีลานธรรมตามแนววิถีพุทธ	สามารถผลิตทรัพยากรมนุษย์สู่จิตอาสาเพื่อรับใช้สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ	ข้อที่ ๒	ได้กลุ่มเป้าหมาย และองค์ความรู้เกี่ยวกับจิตอาสาศีลานธรรมตามแนววิถีพุทธ
๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศีลานธรรมตามแนววิถีพุทธ	ได้ฐานข้อมูลเพื่อให้หน่วยงานท้องถิ่นออกนโยบายสอดคล้องกับโครงการผลงานวิชาการรับใช้สังคม	ข้อที่ ๓	ได้ฐานข้อมูลเพื่อให้หน่วยงานท้องถิ่นออกนโยบายสอดคล้องกับโครงการผลงานวิชาการรับใช้สังคม

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่

คู่มือปฏิบัติแก่ผู้ป่วย

ที่ ศธ ๖๓๕๔/ว ๖๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๒ หมู่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๖๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๕๒๐๖-๒๔๕๔๖-๕
www.mculampang.com

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่

เจริญพร

สิ่งที่แนบมาด้วย ๑. โครงการบริการรับใช้สังคม

จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่ พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หัวหน้าโครงการ ได้ดำเนินโครงการบริการรับใช้สังคม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ ๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ และ ๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓ เป็นจำนวน ๖ เดือน โดยมีอาจารย์ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานวิจัยในโครงการนี้ และทำหน้าที่ในการประสานงานในพื้นที่ สามารถติดต่อโทรศัพท์ หมายเลข ๐๖-๒๑๓๔-๓๔๘๗ ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออณุณาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และดำเนินการต่อไป

เจริญพรมมาด้วยความนับถือ

(พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

งานธุรการและสารบรรณ

โทรศัพท์/โทรสาร : ๐ ๕๕๒๐ ๙๔๕๔

มือถือ ๐๘ ๙๕๕๘ ๑๑๙๗

คู่มือปฏิบัติแก่ผู้ป่วย

ผู้ป่วยติดเตียง

ผู้ป่วยติดเตียง คือ ผู้ป่วยที่มีสุขภาพร่างกายอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมจนต้องนอนอยู่บนเตียงอย่างเดียวนานตลอดเวลา ซึ่งก็อาจจะพอช่วยยั้บตัวได้บ้าง แต่ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้โดยอาจมีสาเหตุมากมายที่ทำให้ผู้ป่วยต้องนอนอยู่บนเตียงตลอดเวลาหรือเป็นผู้ป่วยนอนติดเตียง ไม่ว่าจะเป็นความเจ็บป่วยจากการเป็นโรค ประสบอุบัติเหตุ การผ่าตัดใหญ่ โดยผู้ป่วยที่มีอาการนอนติดเตียงอาจจะมีทั้งผู้ป่วยที่ยังรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวก็ได้ สำหรับผู้ป่วยที่มีอาการนอนติดเตียงที่ต้องมาดูแลกันเองที่บ้าน ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วยจึงมีความสำคัญที่จะต้องคอยเอาใจใส่ดูแลผู้ป่วย เนื่องจากผู้ป่วยไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ การดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพให้กับผู้ป่วยนอนติดเตียงจึงมีวิธีที่ผู้ดูแลควรรู้ เพื่อที่จะช่วยเหลือผู้ป่วยให้ได้ฟื้นฟูตัวเองพอที่จะช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น และยังเป็นการช่วยป้องกันผู้ป่วยจากการโรคแทรกซ้อนตามมาอีกด้วย ซึ่งผู้ดูแลพึงเอาใจใส่ผู้ป่วยในเรื่องต่อไปนี้

๑. การนอน

ผู้ป่วยนอนติดเตียงจะไม่สามารถพลิกตัวเองได้ และหากต้องนอนอยู่ในท่าเดิมเป็นเวลานานๆ ก็อาจทำให้เกิดแผลกดทับ ซึ่งในระยะแรกอาจจะทำให้ลอกแค่ผิว แต่พอนานวันเข้าก็อาจลอกจนถึงชั้นกล้ามเนื้อหรืออาจถึงขั้นกระดูกเลยทีเดียวน และหากร่างกายปราศจากผิวปกคลุมแล้ว โอกาสที่จะติดเชื้อก็เป็นไปได้ง่ายขึ้นควรช่วยให้ผู้ป่วยได้พลิกตัวทุกๆ ๒ ชั่วโมง ให้นอนหงายบ้าง ตะแคงซ้าย ตะแคงขวาบ้าง หรืออาจจะให้นอนคว่ำบ้างก็ได้แต่ควรต้องระวังพอสสมควร และนอกจากนี้ก็อาจมีการ

ซื้อเตียงนอนเพื่อสุขภาพสำหรับผู้ป่วยนอนติดเตียงมาใช้โดยเฉพาะก็ได้ ซึ่งก็จะช่วยให้ผู้ป่วยนอนหลับได้อย่างสบายขึ้นและป้องกันการเกิดแผลกดทับได้อีกด้วย

๒. การรับประทาน

หากให้ผู้ป่วยนอนติดเตียงนอนกิน อาจจะทำให้ผู้ป่วยเกิดการสำลักได้ และที่แย่ก็คืออาจทำให้มีเศษอาหารหลุดเข้าไปในหลอดลมจนส่งผลให้เกิดการอักเสบติดเชื้อ ซึ่งถ้าหากเป็นเศษอาหารชิ้นใหญ่อาจทำให้ไปอุดตันหลอดลมจนกระทั่งขาดอากาศหายใจได้เลยทีเดียวเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสำลักจึงไม่ควรให้ผู้ป่วยทานอย่างเด็ดขาด ก่อนที่จะให้ผู้ป่วยได้ทานอาหารจึงควรจับผู้ป่วยให้นั่งตัวตรง โดยพยายามให้ผู้ป่วยนั่งตัวตรงให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หลังจากกินอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรให้ผู้ป่วยได้นั่งอยู่ในท่าเดิมเพื่อให้อาหารได้ย่อยก่อนสัก ๑ - ๒ ชั่วโมงแล้วจึงค่อยให้นอนลง

การขับถ่าย

การใส่สายสวนปัสสาวะเข้าไปภายในร่างกายของผู้ป่วยนั้น อาจทำให้ผู้ป่วยมีโอกาสเสี่ยงที่จะติดเชื้อได้ง่าย ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลจึงควรที่จะเปลี่ยนสายสวนปัสสาวะให้ผู้ป่วยเป็นประจำทุก ๒ - ๔ สัปดาห์ และหากพบว่าปัสสาวะของผู้ป่วยมีสีขุ่นข้น หรือผู้ป่วยปัสสาวะไม่ออก ควรรีบพาผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลใกล้บ้านโดยทันทีเพื่อเปลี่ยนสายสวน ไม่ควรปล่อยไว้นานๆ โดยชะล่าใจเด็ดขาด

การใส่แอมเพิร์ส

หากผู้ดูแลปล่อยให้ผู้ป่วยที่ใส่แอมเพิร์สนอนจนองอุจจาระปัสสาวะ ก็จะทำให้ผู้ป่วยได้รับเชื้อต่าง ๆ เข้าสู่ร่างกายได้ เพราะฉะนั้นผู้ดูแลจึงควรที่หมั่นเปลี่ยนแอมเพิร์สให้ผู้ป่วยทุก ๒ ชั่วโมง ซึ่งหากเป็นผู้ป่วยที่ไม่สามารถจะบอกได้ว่าตนเองมีการขับถ่าย ผู้ดูแลก็ควรที่จะเอาใจใส่เป็นพิเศษ ด้วยการคอยตรวจเช็คและเปลี่ยนแอมเพิร์สให้กับผู้ป่วยอยู่เสมอ

วิธีต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วเป็นวิธีเบื้องต้นในการดูแลผู้ป่วยติดเตียงในเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งจะมีรายละเอียดในการดูแลที่แตกต่างกันออกไปตามประเภทของความเจ็บป่วย แต่อย่างไรก็ตาม ความใส่ใจและเข้าใจผู้ป่วยก็คือสิ่งสำคัญที่ผู้ดูแลต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าการดูแลผู้ป่วยติดเตียงจะเป็นภาระหน้าที่ที่ค่อนข้างหนักซึ่งผู้ดูแลอาจจะรู้สึกเหนื่อยและเครียดก็ตาม แต่หากไม่คิดว่าเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งแต่ทำด้วยหัวใจแล้ว เชื่อว่าผู้ป่วยก็จะให้ความร่วมมือด้วยและทำให้เรารู้สึกเหนื่อยน้อยลงได้

ผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

คุณเป็นโรคซึมเศร้า...หรือไม่?

โรคซึมเศร้าเกิดขึ้นได้กับคนทุกเพศทุกวัย พบมากในอายุ 18-25 ปี
มีสาเหตุได้หลายอย่าง เช่น ความผิดปกติของสารเคมีในสมอง กรรมพันธุ์
ความเครียดทั้งในอดีตและในปัจจุบัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมน.

- 1 มีอารมณ์ซึมเศร้า
- 2 ความสนใจต่อสิ่งต่างๆ ลดลงอย่างมาก
- 3 นอนไม่หลับ หรือหลับลึกมากไป
- 4 อ่อนเพลีย ไร้เรี่ยวแรงตลอด
- 5 กระวนกระวาย หรือซบเซาไปเลย

- 6 มีความคิดเรื่องอยากตาย
- 7 น้ำหนักเพิ่มหรือลดอย่างชัดเจน
- 8 สมาธิลดลง ใจลอย ลังเล
- 9 รู้สึกไร้ค่า

โรคซึมเศร้าจะมีการเหล่านานเกิน 2 สัปดาห์
และมีการตลอดเวลา (ไม่ได้เป็นๆ หายๆ)

**โรคซึมเศร้าสามารถรักษาให้หายได้
ถ้าสงสัยว่าเป็น ควรปรึกษาคุณหมอ**

รู้หรือไม่? : หมาดำ (Black Dog) เป็นสัญลักษณ์ของโรคซึมเศร้า
เนื่องจากมีหนังสือชื่อว่า "I had a Black Dog: His name was depression"
ซึ่งคนเขียนเป็นผู้ป่วยโรคซึมเศร้าตั้งแต่เด็ก แต่งหนังสือเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าคนอื่น

โรคซึมเศร้าเป็นโรคทางจิตเวช สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกเพศทุกวัย โรคนี้มักมาจากมรสุมชีวิต และการสูญเสีย มีอาการคล้ายที่เห็นใกล้เคียงกับอาการเศร้าหรือเสียใจทั่วไปแต่ผลกระทบนั้นรุนแรง และเกิดขึ้นยาวนานกว่ามาก ซึ่งทั้งตัวผู้ป่วยเองหรือคนรอบข้างอาจไม่ทันสังเกตเห็นด้วยซ้ำ ปัญหาคือ คนส่วนใหญ่ที่ป่วยเป็นซึมเศร้านั้นจะไม่รู้ตัวที่กำลังป่วยเป็นซึมเศร้า หรืออาจรู้ตัวอีกทีตอนที่อาการของโรคเข้าสู่ขั้นรุนแรงจนเกิดผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันไปแล้ว ทำให้โรคนีกลายเป็นอีกหนึ่งโรคร้ายที่พรากชีวิตของใครหลายคนไปอย่างคาดไม่ถึงถึงผู้ป่วยโรคซึมเศร้านั้นไม่ได้ถูกจัดประเภทว่าเป็นคนบ้าหรือคนไม่ดีแต่อย่างใด หากแต่เป็นผู้ป่วยที่มีอาการป่วยทางอารมณ์ที่ควรได้รับการรักษา เพราะหากปล่อยไว้โดยไม่ได้รับการรักษาในเร็ววันอาจส่งผลเสียถึงชีวิตได้ โดยอาจจะมีพฤติกรรมทำร้ายตัวเองหรือคิดสั้นฆ่าตัวตาย ดังนั้น การทำความเข้าใจถึงสาเหตุของการเกิดโรค อาการ และวิธีการรักษา จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรให้ความสนใจตระหนักรู้ เพื่อช่วยเหลือตัวคุณเองและคนรอบข้างที่ป่วยเป็นโรคนี้โรคซึมเศร้าส่งผลให้ผู้ป่วยมีอาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และความคิด โดยอาการเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในแต่ละวันอย่างมาก เช่น รับประทานอาหารได้

น้อยลง เบื่ออาหาร นอนไม่หลับ สิ้นหวัง หดหู่ รู้สึกว่าตัวเองไม่มีความสุขกับชีวิต วิตกกังวลตลอดเวลา และที่สำคัญคือผู้ป่วยจะไม่สามารถรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่ต้องเผชิญได้ดีพอ

อาการของโรคซึมเศร้า

หากคุณเป็นกังวลว่าตัวเองหรือคนรอบข้างกำลังเผชิญหน้ากับโรคซึมเศร้าอยู่ เบื้องต้นคุณสามารถสังเกตได้จากอาการเศร้า เสียใจ และท้อแท้จนไม่อยากทำอะไร บางครั้งก็เป็นไปอย่างไม่มีทราบสาเหตุ หรือถึงแม้มีเรื่องน่ายินดี แต่ก็กลับไม่รู้สึกรักมีความสุขเลย นอกจากนี้ ผู้ที่เข้าข่ายเป็นโรคซึมเศร้ามักแสดงอาการต่อไปนี้ออกมาพร้อมๆ กันภายในระยะเวลา ๒ อาทิตย์ รู้สึกสิ้นหวัง ว่างเปล่า ไม่รู้ว่าจะทำอะไรต่อไปหรือทำไปเพื่ออะไร รู้สึกเครียด หงุดหงิดง่าย กระสับกระส่าย หรือกระวนกระวายใจอยู่บ่อยๆ รู้สึกสิ้นหวัง ไม่มีค่า หรือรู้สึกผิดหมดความสนใจในกิจกรรมหรืองานอดิเรกที่เคยชื่นชอบ เช่น รู้สึกเบื่อหน่ายอาหารโปรดหรือการร่วมเพศ น้ำหนักลดลงหรือเพิ่มขึ้นเร็วมาก เนื่องมาจากนิสัยการกินที่เปลี่ยนไปนอนไม่หลับติดต่อกันเป็นเวลานาน หรือนอนนานผิดปกติอ่อนเพลียมีอาการปวดศีรษะหรือปวดเมื่อยตามตัวที่ไม่สามารถอธิบายสาเหตุได้ หรือมีปัญหาเกี่ยวกับการย่อยอาหารไม่มีสมาธิ ไม่สามารถจดจ่อกับสิ่งที่ทำได้เลย บางครั้งก็แสดงอาการหลงๆ ลืมๆ และใช้เวลานานในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ คิด พุด และทำงานช้าลงรู้สึกอยากฆ่าตัวตาย พยายามฆ่าตัวตาย หรือทำร้ายตัวเองอาการเหล่านี้ หากปล่อยไว้นานจะทำให้กลายเป็นโรคซึมเศร้าเรื้อรัง ซึ่งมีอาการรุนแรงกว่านี้มาก ทางที่ดีจึงควรปรึกษาแพทย์ทันทีเพื่อรับการบำบัดทางร่างกายและจิตใจอย่างถูกต้อง ก่อนที่จะสายเกินไปและก่อให้เกิดความสูญเสียขึ้น

ปฏิบัติและอยู่อย่างไรรักกับผู้ป่วยโรคซึมเศร้า

เพื่อนและครอบครัวมีความสำคัญมากต่อผู้ป่วยโรคซึมเศร้า กล่าวได้ว่า เป็นผู้สานสายใยแห่งชีวิต ของผู้ป่วย และสามารถฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ป่วยได้ คำแนะนำนี้จะเป็นแนวทางในการดูแลผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่คุณรัก ให้หายทุเลาจากโรคซึมเศร้าได้ มี ๖ คำแนะนำดังนี้

๑. พุดคุยและฟังผู้ป่วย

สิ่งสำคัญคือการพุดและการฟังผู้ป่วย ถามว่าเขารู้สึกอย่างไรแต่ไม่ต้อง รบเร้าหากผู้ป่วยไม่
ต้องการที่จะพุด ให้การพุดคุยเป็นเรื่องง่ายและแสดงให้เห็นชัดว่าคุณช่วยเขาและเขาไว้วางใจได้
ถามว่าต้องทำอะไรจึงจะช่วยเขาได้มากที่สุดเวลาที่ผู้ป่วยรู้สึกซึมเศร้า ฟังอย่างตั้งใจว่าเขาบอก
อย่างไร บอกผู้ป่วยว่าคุณอยู่ตรงนี้ ช่างๆเขารอฟังเขาเสมอหากต้องการจะพุดคุย ที่สำคัญ ผู้ป่วย
ซึมเศร้ามีแนวโน้มที่จะรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำ น้อยใจง่าย จงให้ความสำคัญกับคำพุดที่อาจทำให้
กระทบกระเทือนจิตใจผู้ป่วย จนรู้สึกละเลยตัวเอง ไม่มีใครรัก ใครต้องการ และรู้สึกด้อยค่าตัวเองลงเรื่อยๆ

๒. ทำความเข้าใจกับซึมเศร้า

มีความจำเป็นที่ผู้ดูแลต้องเข้าใจอาการ และความต้องการรักษาของผู้ป่วย ซึ่งจะช่วยให้คุณเข้าใจผู้ป่วยที่คุณรักว่าเขารู้สึกอย่างไร ควรแสวงหาความรู้เกี่ยวกับโรคซึมเศร้าที่มีมากมายจากหนังสือ คู่มือ หรือทางออนไลน์หรือถามจากทีมผู้รักษา

๓. ช่วยสนับสนุนให้กำลังใจการรักษาผู้ป่วย

เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการช่วยผู้ป่วยโรคซึมเศร้าได้รับการรักษาตามแผนการรักษา ในระยะแรกคุณอาจต้องเอายาให้ผู้ป่วยกิน หรือช่วยเตือนการกินยาให้ผู้ป่วย พาไปพบกับแพทย์ พยาบาลผู้รักษาตามนัด และปฏิบัติตามคำแนะนำ หากผู้ป่วยอาการยังไม่ดีขึ้น อาจต้องแสวงหาทางเลือกหลายทางที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้ป่วยดีขึ้น

๔. ตระหนักถึงสัญญาณเตือนในการฆ่าตัวตาย

มีความสำคัญมากที่จะรู้ว่าผู้ป่วยมีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายหรือไม่ เพราะมีหลายครอบครัวที่ต้องสูญเสียผู้ป่วยไปจากการไม่ได้ประเมินความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของผู้ป่วย จึงให้ความสำคัญกับทุกสัญญาณเตือนที่บ่งบอกว่าผู้ป่วยจะฆ่าตัวตาย ผู้ป่วยอาจไม่บอกโดยตรง แต่อาจมีพฤติกรรมที่อาจต้องสังเกต เช่น บ่นว่าไม่อยากมีชีวิตอยู่ คิดอยากนอนหลับไปโดยไม่ตื่น พูดว่าโลกนี้ไม่น่าอยู่ เขียนจดหมาย มอบสิ่งของให้คนอื่น หรือบางคนอาจบอกมาโดยตรง ว่าอยากตาย อยากฆ่าตัวตาย ทำร้ายตัวเอง อย่าคิดว่าผู้ป่วยทำเพื่อเรียกร้องความสนใจ หรือไม่กล้าทำจริง ควรใส่ใจและให้ความสำคัญในการติดตามเฝ้าระวัง และป้องกันการฆ่าตัวตาย เก็บสิ่งที่มีผู้ป่วยอาจใช้เป็นอุปกรณ์ในการฆ่าตัวตาย เช่น มีดในครัว น้ำยาล้างจาน น้ำยาล้างห้องน้ำ เชือก ติดตามหากผู้ป่วยเดินทางไปในที่มืดที่สูงที่อาจกระโดดลงมา และหากผู้ป่วยมีพฤติกรรมทำร้ายตนเอง หรือบอกชัดเจนว่าจะฆ่าตัวตาย ควรรีบพามาพบแพทย์และทีมการรักษาเพื่อให้การช่วยเหลือ อาจต้องรับไว้รักษาในโรงพยาบาล เพื่อเฝ้าระวังการฆ่าตัวตายต่อไป

๕. ช่วยเหลือในการดำรงชีวิตประจำวัน

บ่อยครั้งที่ผู้ป่วยซึมเศร้ามีปัญหาความยุ่งยากในการทำกิจวัตรประจำวัน โดยเฉพาะเมื่อมีอาการรุนแรง ผู้ป่วยซึมเศร้าจะไม่อยากทำอะไร ไม่มีแรงจูงใจ ที่จะทำสิ่งใดในชีวิต บางคนอาจนอนอยู่ทั้งวัน ไม่อยากลุก จนคนในครอบครัวเข้าใจว่าผู้ป่วยขี้เกียจ ไม่อยากทำอะไร จนผลล่อ ต่ำหนี่ ซึ่งนำมาซึ่งความขัดแย้งและทำให้ผู้ป่วยรู้สึกด้อยค่าลงไปอีก ในช่วงนี้เป็นช่วงสำคัญมากที่คุณต้องเข้าใจว่าพฤติกรรมดังกล่าว เป็นอาการของคนเป็นโรคซึมเศร้า และคุณต้องช่วยผู้ป่วยในการจัดการกับตัวเองตามกิจวัตรประจำวัน ที่ผู้ป่วยควรทำตามลำดับในแต่ละวัน คุณอาจต้องกระตุ้นให้ผู้ป่วยอาบน้ำ รับประทานอาหาร หรือออกไปนอกบ้านเพื่อสูดอากาศบริสุทธิ์ อาจต้องช่วยไปด้วย เวลาผู้ป่วยไปซื้อของที่ร้านค้า ทำความสะอาดห้องนอน บ้าน หรือการชำระบิลต่างๆ

๖. ช่วยเหลือในการทำกิจกรรมที่เป็นปกติของผู้ป่วย

พยายามกระตุ้นคนที่คุณรักให้ดำรงกิจกรรมที่เขาทำ เป็นปกติก่อนที่เขาป่วยเป็นโรคซึมเศร้า เช่น เคยไปทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้ เคยไปเล่นกีฬา เคยไปออกกำลังกาย เคยไปกินข้าวนอกบ้าน ดูหนัง ทุกวันหยุด ช่วยเขาทำกิจกรรมที่เคยทำได้มากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องงาน ที่ญาติต้องช่วยให้ผู้ป่วยกลับมาทำงานหรือทำกิจกรรมเดิมที่เคยทำได้มากที่สุด แต่อย่าพยายามค้ำยันค้ำยอให้ทำ หากผู้ป่วยยังไม่พร้อม แต่จงพยายามช่วยเขาในการดำรงชีวิต

หลักธรรมบَابัด

สำหรับ "ธรรมะบَابัด" ในพระพุทธศาสนา นั้นมีหลักอยู่ ๓ ประการคือ ทำความดี ละความชั่ว ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งและสงบ

หลักธรรมทั้ง ๓ ประการเป็นวิธีคิดง่ายๆ ที่เป็นเหตุเป็นผลกันเมื่อเราทำความดีคุณค่าในตัวเราก็สูงขึ้น เราจะมีความรู้สึกราบรื่นใจ ความยอมรับนับถือในตัวเองก็จะเพิ่มมากขึ้น การละความชั่วจะทำให้คนอื่นรักและนับถือเรามากขึ้นด้วย คนที่มีคุณค่าในตัวเองนับถือตัวเองจะเป็นคนที่มีสุขภาพจิตดี เมื่อเรารักตัวเองเป็นแล้วก็ต้องรู้จักรักคนอื่นด้วยซึ่งหลักธรรมในทุกๆ ศาสนาสามารถนำมาใช้ในการป้องกันปัญหาสุขภาพจิตได้โดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ถ้าเราได้ฝึกปฏิบัติธรรมให้รู้จักปล่อยวาง จะช่วยให้จิตใจดีขึ้นเราจะพ้นจากความทุกข์มีความสุขมากขึ้น

ถ้าเป็นศาสนาคริสต์ธรรมะบَابัดก็จะเป็นเรื่องของ การไถ่บาป การให้อภัย หรือแม้แต่ศาสนาอิสลามเมื่อเราเกิดความทุกข์ทางใจหรือเกิดความยุ่งยากในชีวิต ธรรมะบَابัดก็จะเป็นในเรื่องความเชื่อในพระเจ้า ซึ่งมีความเชื่อว่าจะต้องก้าวผ่านด่านทดสอบให้ได้ ความเชื่อและความศรัทธาตามหลักศาสนาต่างๆ ศาสนา สามารถใช้เป็นหลักคิดให้เราเชื่อและนำไปปฏิบัติตาม ซึ่งก็จะช่วยให้สามารถป้องกันปัญหาสุขภาพจิตได้

สำหรับการนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้กับปัญหาสุขภาพจิตนั้นสามารถทำได้ ๒ ทาง ทางแรกนำมาเป็นแนวทางฝึกคิดฝึกปฏิบัติเพื่อที่จะไม่ให้เรายึดติด เช่น อาการซึมเศร้า ที่เกิดจากเราสูญเสียอะไรบางอย่างในชีวิตแสดงว่าเรายึดติดถ้าเราฝึกคิดอย่าง เป็นระบบมีเหตุผลเราก็จะสามารถปล่อยวางและเป็นสุขขึ้นได้ แต่ถ้าเราทุกข์ใจมากๆ ทางเลือกอีกทางหนึ่งที่จะช่วยได้ก็คือการไปพบทีมสุขภาพจิต จิตแพทย์หรือนักจิตวิทยาจะช่วยเป็นกระจกสะท้อนปัญหาให้เราได้

ธรรมะบَابัดยังสามารถใช้ได้ดีกับผู้ป่วยโรคเรื้อรัง เช่น อัมพฤกษ์ อัมพาต เบาหวาน มะเร็ง หรือแม้กระทั่งเอดส์ เนื่องจากผู้ป่วยจะมีความทุกข์ใจเกี่ยวกับปัญหาของการเจ็บป่วยของตัวเองอยู่แล้ว กรณีเช่นนี้ ธรรมะบَابัดจะช่วยให้ผู้ป่วยได้เรียนรู้ความจริงของชีวิต เรียนรู้ที่จะอยู่กับความทุกข์จากการเจ็บป่วยได้อย่างมีความสุข เรียนรู้ที่จะทำสมาธิหรือสติบَابัด ผู้ป่วยโรคทางกายต้องทำให้ใจไม่ป่วยไปตามกาย เมื่อมีจิตใจที่เข้มแข็งร่างกายก็จะมีไม่ทรุด

อย่าปล่อยให้กายป่วยไปพร้อมๆ กับใจป่วย
ลองบَابัดด้วย “ธรรมะ” หลักใจใกล้ตัวที่ใครๆ ก็ทำได้

ภาคผนวก จ
ประมวลภาพกิจกรรม

ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

หัวหน้าโครงการลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการประชุมกลุ่มย่อย

หัวหน้าโครงการและนิสิต มจร. ลำปาง ลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการประชุมกลุ่มย่อย

หัวหน้าโครงการและนิสิต มจร. ลำปาง ลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการประชุมกลุ่มย่อย

หัวหน้าโครงการและนิสิต มจร. ลำปาง ลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการประชุมกลุ่มย่อย

ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

ผู้ร่วมโครงการลงพื้นที่

ผู้ร่วมโครงการสนทนากลุ่มหลังจากลงพื้นที่ทำโครงการ

ผู้ร่วมโครงการสนทนากลุ่มหลังจากลงพื้นที่ทำโครงการ

ผู้ร่วมโครงการสนทนากลุ่มหลังจากลงพื้นที่ทำโครงการ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้ทำวิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)
(ภาษาอังกฤษ)

พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ
Phramaha Phanuwat Seankum

ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ต.เกาะคา
อ.เกาะคา จ.ลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์ที่ทำงาน ๐๕๔-๒๑๙-๒๘๗
มือถือ ๐๘๑-๘๘๔๔-๗๑๐: e-mail : mcu_lp@yahoo.co.th

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๓๘ นักรธรรมชั้นเอก จากสำนักเรียนวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร
อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๒ เปรียญธรรม ๕ ประโยคจากสำนักเรียนวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๒ มัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนสามัคคีวิทยาทานวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร
ตำบลศรีภูมิอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๗ ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาปรัชญา (เกียรตินิยมอันดับ ๑)
จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๙ ปริญญาโท M.A. คณะภาษาศาสตร์ (Linguistics)
จากมหาวิทยาลัยนาคปูร์ รัฐมหาราษฏระประเทศอินเดีย

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๑ ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
ตำแหน่งอาจารย์ประจำห้องเรียนวัดบุญญาวิทยาร วิทยาเขต แพร่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๓ ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง
พ.ศ. ๒๕๕๗ ตำแหน่งรักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
พ.ศ. ๒๕๕๘ ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

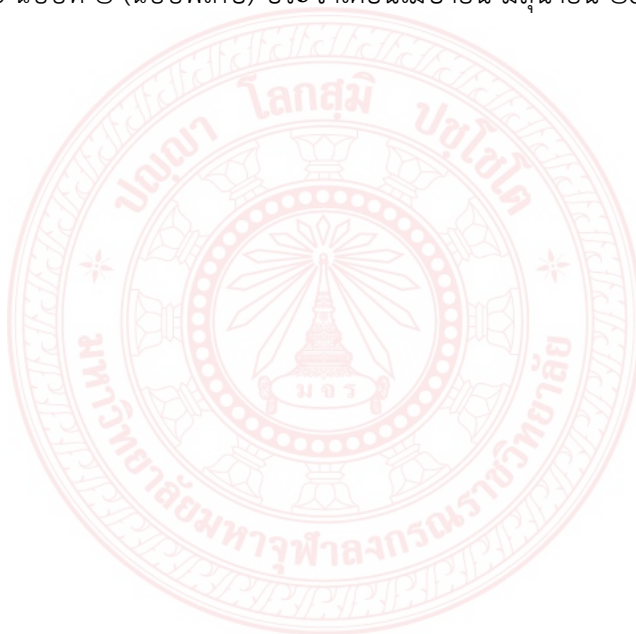
พ.ศ. ๒๕๖๐ ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
 พ.ศ. ๒๕๖๑ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผลงานวิชาการ งานวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นผู้ร่วมวิจัย เรื่อง “แนวทางการทำงานของเครือข่ายสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางเพื่อสร้างการเรียนรู้และเสริมศักยภาพชุมชนพื้นที่ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” ได้รับงบประมาณสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น
- พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นผู้ร่วมวิจัย เรื่อง “การสร้างเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ห้องเรียนวัดบุญวาทย์วิหาร ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔” ได้รับงบประมาณ ห้องเรียนวัดบุญวาทย์วิหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นผู้ร่วมวิจัย เรื่อง โครงการวิจัยกระบวนการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนผ่านการชำระตำนานมูลศาสนาบ้านวัดบ้านเอื้อม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ห้องเรียนวัดบุญวาทย์วิหาร จังหวัดลำปาง” ได้รับงบประมาณสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น
- พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นผู้ร่วมวิจัย เรื่อง “การพัฒนาระบบนำเสนอการเรียนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง” ได้รับงบประมาณวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดลำปาง” ได้รับงบประมาณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ” ได้รับงบประมาณภายใต้โครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นผู้ร่วมวิจัย เรื่อง “การพัฒนาระบบประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนและสิ่งสนับสนุนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง” ได้รับงบประมาณ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๙ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนำธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ ได้รับทุนจาก วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- พ.ศ. ๒๕๖๐ พฤติกรรมจิตสาธารณะ เด็กไทยยุค Generation Z: การสร้างจิตสาธารณะตามแนวพระพุทธศาสนา ได้รับทุนวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (กำลังดำเนินการ)

บทความวิชาการ

- กระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาบำราศน้อมนำธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธของพระนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๔ ฉบับพิเศษ ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘
- การพัฒนาระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์สนับสนุนงานประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้แบบทูน่า ประชุมวิชาการระดับชาติ สังคมความรู้และดิจิทัล ๒๕-๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘
- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนำธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๖๐ – มิถุนายน ๒๕๖๐)
- คนดีที่มีความกตัญญูบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๐

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ MCU RS ๖๑๐๗๖๑๓๔๒

ชื่อโครงการ จิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

หัวหน้าโครงการ พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๖๒๒ ตำบลศาลา อำเภอ

เกาะคา จังหวัดลำปาง โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๑-๙๒๘๗

ความเป็นมาและความสำคัญ

ภาวะการเจ็บป่วยเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญของประเทศไทย และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่กำลังเข้าสู่ภาวะประชากรสูงวัย (Population ageing) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสื่อมของร่างกายที่เป็นไปตามอายุจะทำให้การเจ็บป่วยมีมากขึ้น ทั้งนี้พบว่าผู้สูงอายุไทยในสัดส่วนที่สูงขึ้น มีการคาดการณ์ว่า พ.ศ. ๒๕๖๘ กล่าวว่า ปัญหาสุขภาพส่วนใหญ่พบในผู้สูงอายุ คือ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไตวาย ข้อเข่าเสื่อม เป็นผู้พิการ โรคซึมเศร้า และผู้ป่วยติดเตียง ทั้งนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุมีโรคเรื้อรังที่มากขึ้นยังมีผู้ป่วยที่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังจากสาเหตุอื่นๆ อีก เช่น ความผิดปกติแต่กำเนิด โรคติดต่อบางอย่าง อุบัติเหตุ ฯลฯ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยและผู้ดูแลเป็นอย่างมากทั้งจากภาวะของโรคและความรุนแรงของการเจ็บป่วย รวมทั้งการบำบัดรักษาที่ผู้ป่วยได้รับการดูแลตลอดอาจเกิดการข้างเคียงและภาวะแทรกซ้อนต่างๆ การที่ต้องให้การดูแลต่อเนื่องที่บ้านในกลุ่มผู้ป่วยเรื้อรัง ภาวะการเจ็บป่วยเรื้อรังอาจทำให้ผู้ป่วยมีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมหรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งผู้ป่วยเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการดูแลสุขภาพที่มีการพึ่งพาผู้ดูแลในระดับสูง จัดเป็นภาระงานที่หนัก และซับซ้อนในการดูแลที่เป็นความรับผิดชอบของผู้ดูแลและสมาชิกในครอบครัวจากการที่ผู้ดูแลผู้ป่วยมีภาระที่ยาวนานในการดูแลต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่ตนเอง^๑ ในปัจจุบันจังหวัดลำปาง พ.ศ. ๒๕๕๙ พบผู้ป่วยที่เป็นผู้ป่วยติดเตียง จำนวน ๑,๒๐๙ คน ผู้พิการที่ต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือ ๓,๓๐๔ คน และผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่ต้องได้รับการดูแลแบบประคับประคอง จำนวน ๗๔๐ คน^๒

จากปัญหาดังกล่าว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จังหวัดลำปาง จึงออกพันธกิจด้านบริการวิชาการแก่สังคม และตระหนักถึงความสำคัญของการนำพระพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ ผสมผสานไปพร้อมๆ กับการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยจัดทำโครงการ “นิติจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ”^๓ เพื่อดำเนินกิจกรรมสำหรับฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วย ที่มีความทุกข์ทรมานด้านร่างกายและด้านจิตใจ จากความเจ็บป่วยของตนเอง

^๑ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๖๐. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ จากเว็บไซต์ http://www.m-society.go.th/ewt_new.php?nid=๙๕๙๗

^๒ กลุ่มงาน/งานภายใน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปางเสริมความเข้มแข็ง. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐. จากเว็บไซต์ <http://www.lpho.go.th/letsgo/index.php/person/๕๘๐-๒๐๑๕-๐๘-๐๗-๐๖-๔๘-๒๖>

^๓ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, “สรุปโครงการนิติจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙”, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๕๕๖ (อัดสำเนา), หน้า ๙๒

หรือบุคคลอื่นเป็นที่รัก

โครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์สู่ผู้ป่วย เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๕๕ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ป่วยและญาติสามารถปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆตามความเชื่อของแต่ละบุคคลได้สำเร็จเหมือนอยู่ที่บ้าน โดยไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ มีความผาสุกด้านจิตวิญญาณ คลายความวิตกกังวล มีพลังและกำลังใจที่จะต่อสู้กับภาวะคุกคามของโรคต่อไป มีสัมพันธภาพที่ดีต่อเพื่อนผู้ป่วยด้วยกันและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแผนกอื่นๆ มากขึ้น และมีความเป็นกันเองมากขึ้น ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในมีความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และให้นิสิตมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะได้บริการสังคม สามารถนำหลักเกณฑ์ที่พึงประสงค์ไปปฏิบัติได้จริง

ลักษณะของกิจกรรมในโครงการเป็นการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลศูนย์ลำปาง ให้มีสุขภาวะทางจิต มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้าย แม้บางโรคไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ก็จะทำให้ผู้ป่วยมีความสุขใจในบุญกุศลหรือกิจกรรมที่ร่วมทำกับนิสิต เป็นการสะสมเสบียงบุญไว้ใช้ในสัมปรายภพตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา เนื่องจากกิจกรรมที่นิสิตกับผู้ป่วยได้ทำร่วมกันล้วนสอดคล้องกับคติความเชื่อและเป็นประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน เช่น จัดสิ่งแวดล้อมส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา จัดงานวันสงกรานต์และวันขึ้นปีใหม่ไทย สานสัมพันธ์สายใยครอบครัวใส่ใจวิถีพุทธ และปฏิบัติศาสนกิจ/ปฏิบัติตามความเชื่อของผู้ป่วยและญาติตามแนววิถีพุทธที่ไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ เช่น ทำบุญตักบาตรเช้าทุกวันศุกร์ ทำวัตรสวดมนต์ ฝึกทักษะการคลายเครียด ผูกแขนให้พรในเทศกาลต่างๆ นิมนต์พระสวดมนต์ให้พรผู้ป่วยระยะสุดท้าย ให้คำปรึกษาการบริหารกาย จิต สมาธิบำบัด และติดตามเยี่ยมผู้ป่วยเรื้อรัง/ระยะสุดท้าย

จากผลการประเมินโครงการฯ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐^๔ พบว่า ผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วย ตลอดจนแพทย์ผู้ทำการรักษา มีความพึงพอใจการดำเนินงานของโครงการอยู่ในระดับมาก แต่อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานทำให้ผลการดำเนินงานด้อยประสิทธิภาพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดจากตัวนิสิตที่เข้าร่วมโครงการขาดความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมที่ทำ ตลอดจนขาดความเข้าใจในองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยให้ถูกต้องตามหลักวิชาการทางการแพทย์

จากข้อความข้างต้นคณะผู้จัดทำโครงการเพื่อรับใช้สังคม มีความสนใจที่จะขยายเครือข่ายไปยังหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนในเขตพื้นที่ เช่น โรงพยาบาล ชุมชนในเขตพื้นที่ เนื่องจากกลุ่มเหล่านี้มีบุคลากรที่มีศักยภาพที่สามารถรับใช้สังคม และเป็นหน้าที่หลัก ที่หน่วยงานนั้นต้องดำเนินการ ประกอบกับวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มีบุคลากรที่เป็นจิตอาสา มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องของหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้น จิตอาสาถือว่าเป็นบุคลากรของสังคม การพัฒนาจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์จึงเป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำงานควบคู่กันไปโดยวิธีการให้ความรู้และหรือวิธีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทักษะและทัศนคติซึ่งจะช่วยให้จิตอาสาที่มีความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้นรวมทั้งการใช้วิธีการมุ่งใจและ

^๔ อ้างแล้ว. “สรุปโครงการนิสิตจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์สู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐.”, หน้า ๙๒

เปิดโอกาสให้จิตอาสาได้นำความรู้ความเข้าใจทักษะและทัศนคติที่ได้จากการพัฒนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์^๕ ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสมตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ สำเร็จประโยชน์ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยและภาคีเครือข่าย

วัตถุประสงค์โครงการ

๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาจิตสาธารณะตามแนววิถีพุทธ
๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาจิตสาธารณะตามแนววิถีพุทธ
๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาจิตสาธารณะตามแนววิถีพุทธ

ผลการศึกษา

จากการศึกษา จิตอาสา หรือจิตสาธารณะ(public consciousness หรือ Public mind) เป็นจิตสำนึกปฏิบัติเพื่อส่วนรวม เพราะคำว่า “สาธารณะ” คือ สิ่งที่มีได้เป็นของผู้ใดคนหนึ่ง จิตสาธารณะเป็นลักษณะของความรู้สึกรู้ถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะ ในสิทธิและหน้าที่ที่จะดูแลและบำรุงรักษาส่วนรวม จิตอาสาหรือ จิตสาธารณะ” ยังหมายรวมถึง จิตของคนที่มีจิตสำนึกเสียสละ ความร่วมมือ ร่วมใจ ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมเพื่อช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ช่วยกันแก้ไขปัญหาและช่วยกันสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมโดยให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนร่วมมือกันกระทำการเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายและรักษาประโยชน์ส่วนรวม โดยมีลักษณะของจิตใจที่มีเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น เข้าช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกเท่าที่ตนเองสามารถทำได้ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังใจโดยไม่หวังผลตอบแทน หรือ กระทั่งการให้ความรู้และคำแนะนำ ล้วนแล้วแต่เป็นการช่วยเหลืออย่างจิตอาสาทั้งสิ้น การมีจิตใจมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น มีพฤติกรรมที่เฝ้าหาความรู้และเพียรพยายามที่จะแก้ไขปัญหาของส่วนรวมโดยไม่ขัดกับระเบียบวินัย กฎหมาย และ ศีลธรรมอันดีงาม และมีจิตสาธารณะ มีการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอยู่เสมอ รวมถึงการเข้าร่วมหรือให้ความร่วมมือกับชุมชนหรือสังคม

ดังนั้น การดำเนินการโครงการจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ผู้ปวยนั้น จึงเป็นโครงการที่มุ่งเน้นเพื่อให้ผู้ป่วยและญาติสามารถปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของแต่ละบุคคลได้สำเร็จเหมือนอยู่บ้าน โดยไม่ขัดต่อแผนการรักษาของแพทย์ มีความผาสุกด้านจิตวิญญาณ คลายความวิตกกังวล มีพลังและกำลังใจที่จะต่อสู้กับภาวะคุกคามของโรคต่อไป มีสัมพันธภาพที่ดีต่อเพื่อนผู้ป่วยด้วยกันและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแผนกอื่นๆ มากขึ้น และมีความเป็นกันเองมากขึ้น ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอผู้ป่วยในมีความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และให้นิสิตมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะรับใช้สังคม รวมถึงมีความสนใจที่จะขยายเครือข่ายไปยังหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนในเขตพื้นที่ จึงก่อให้เกิดแนวคิด การสร้างจิตอาสาจิตสาธารณะตามแนววิถีพุทธ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นิสิตกับผู้ป่วยได้ทำร่วมกันล้วนสอดคล้องกับคติความเชื่อและเป็นประเพณี

^๕ ศุภชัย ยาวะประภาส, การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย : กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย, (กรุงเทพฯ :จุดทองจำกัด. ๒๕๔๗). หน้า ๑๗๕

ปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ให้คำปรึกษาการบริหารกาย จิต สมาธิบำบัต และติดตามเยี่ยมผู้ป่วย เรือร้าง/ระยะสุดท้าย ตามที่ ศศิพัฒน์ ยอดเพชฌ (๒๕๓๔)^๖ มองว่า “อาสาสมัคร” เป็นงานที่เกิดจากผู้ที่มีจิตอาสา เป็นผู้ที่มีเอื้อเฟื้อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือ สังคมให้เกิดประโยชน์ในทางบวก ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เราควรทำทั้งสิ้น คนที่จะเป็นอาสาสมัครได้นั้นไม่ได้จำกัดด้วยการศึกษา เทศ อาชีพ ฐานะ หรือ ข้อจำกัดใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น การที่เราจะพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ ในการศึกษาที่มีขั้นตอนดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

การจะพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ จะต้องมีการดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรในการสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

๑. ต้องพัฒนาในเรื่องของการศึกษา/เรียนรู้ เกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ การเข้าใจและการใช้ปัญญา สิ่งเหล่านี้ต้องเตรียมการสำหรับจิตอาสาที่เข้าร่วมโครงการ

๒. ต้องฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการอบรมเรื่อง หลักธรรมที่จะเตรียมพร้อมไปเยี่ยมผู้ป่วย อบรมเรื่องมารยาทในการพบปะผู้ป่วยในระยะต่างๆ ฯลฯ

๓. การพัฒนาบุคลากร โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจนโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการตลอดจน การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และฝึกฝนพระนิสิตให้คุ้นเคยกับเทคโนโลยี/เทคนิค/วิทยาการสมัยใหม่ที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดความก้าวหน้าของโครงการ ปฏิบัติตนทั้งในงานและในสังคมส่วนรวมให้แก่พระนิสิต ซึ่งรวมถึงการมอบหมายงานพิเศษ การสอนงาน การให้คำปรึกษา แนะนำ การเป็นพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่การงาน การจัดทัศนศึกษาดูงาน ตลอดจนต้องมีส่วนร่วมการค้นหาปัญหาการวางแผน การนำโครงการไปปฏิบัติ และการประเมินผล ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ของโครงการร่วมกับทางโรงพยาบาล และหน่วยงานอิสระหรือองค์กรการกุศล เพื่อช่วยเหลือให้โครงการเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ปลูกฝังให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ มีเมตตาคอยช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่าตนเอง เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อยๆ ขยายไปสู่การพัฒนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปให้ถึงระบบคิดมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากความคิด อย่างไรก็ตามต้องถือเป็นหลักการว่า การพัฒนาจิตอาสาสามารถสอดแทรกได้ในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การช่วยเหลือในการทำงาน แบ่งปันสิ่งของแก่กัน หรือแม้แต่เป็นผู้ให้ บริจาคสิ่งของ เยี่ยมเยียนผู้ป่วยที่ยากไร้ ไม่มีญาติ เพื่อสร้างกำลังใจให้แก่กลุ่มคนเหล่านี้ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนา แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของแต่ละคนด้วย โดยยึดหลักพุทธธรรมที่

^๖ ศศิพัฒน์ ยอดเพชฌ, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ๒๕๓๔). หน้า ๖.

เกี่ยวข้องกับการทำงานของจิตอาสา คือ พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักประพจน์ในการดำเนินชีวิต พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ เป็นหลักธรรมพื้นฐานของการสร้างจิตอาสา พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักพุทธธรรมที่จิตอาสาพึงมีคือ การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในยามที่พวกเขาลำบากด้วยความเมตตาและกรุณา ยินดีเมื่อเขามีสุข ไม่ทุกข์ รวมถึงการรักษาอุเบกขาเพื่อความสุขของตนเองด้วย หลักพรหมวิหาร ๔ ช่วยให้การงานร่วมกับผู้อื่นบรรลุได้รวมทั้งได้อานิสงค์คือ การพัฒนาตนอีกทางหนึ่งด้วย พรหมวิหาร ๔ ว่า เป็นหลักธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม เป็นธรรมที่เป็นที่อยู่แห่งความดีและความสุข ในการนำไปปฏิบัตินั้น ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ไปในสัตว์และบุคคลทั้งหลายคือเมตตา จากนั้นเมื่อทราบว่าเขามีความทุกข์ความเดือดร้อนก็ช่วยบรรเทาทุกข์คือกรุณา จากนั้นเมื่อเห็นว่าเขาไม่สุขไม่ทุกข์ก็ยินดีคือมุทิตา สุดท้ายเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำก็วางเฉยคือ อุเบกขา

ดังนั้น การมีจิตอาสาเป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น สร้างให้จิตเป็นจิตอาสานั้นต้องเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ คุณธรรม และการติดต่อสื่อสาร การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ

อย่างไรแล้วหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างจิตอาสา คือ การสร้างเครือข่ายการทำงาน ถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างจิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ ด้วยการสร้างเครือข่ายพระสงฆ์จิตอาสาที่ทำงานด้านการเยียวยาความสูญเสีย และดูแลจิตใจผู้ป่วยและญาติทั้งในโรงพยาบาลและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางด้านจิตใจ สร้างกำลังใจในการใช้ชีวิต โดยการสร้างเครือข่าย ระหว่าง พระสงฆ์ นิสิต/นักศึกษา ลำปาง แพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล สาธารณสุข ล้วนแต่มีบทบาทเพื่อขับเคลื่อนงานจิตอาสาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนามิติการเรียนรู้ทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่งจะ使得การทำงานจิตอาสามีความยั่งยืน เพราะช่วยทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่มาจากภายในมากกว่าปัจจัยภายนอกต่างๆ

แต่ถึงอย่างไรการเป็นจิตสาธารณะหรือจิตอาสา จึงเป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม จากหลากหลายสาขาอาชีพ ที่เสียสละ และมีความตั้งใจมาเป็นจิตอาสา ห่มเทแรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยและญาติให้สามารถเยียวยาผู้ป่วย ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคลากรจากสถาบันการศึกษา ระบบสาธารณสุข และบุคคลที่สนใจทั่วไป หากทุกคนมีความมุ่งมั่น และมีความตั้งใจในการพัฒนาตนเองแล้วย่อมมีความสามารถและศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ทุกด้านไม่ว่าแต่การพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นผู้มีจิตอาสา

โดยการสร้างเครือข่ายการทำงานแบบพหุภาคี ในลักษณะการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา เป็นจิตใจที่พร้อมจะสละเวลา แรงกายและสติปัญญาเพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนในการทำงานเป็นการอุทิศเพื่อส่วนรวม ในแต่ละพื้นที่ของทุกภาคส่วน

เริ่มตั้งแต่การระดมความคิดเห็นในการจัดการเพื่อกำหนดเป็นแผนงาน และมาตรการในการส่งเสริมสุขภาพ การจัดประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตามความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทุกภาคส่วน ซึ่งจะทำให้คณะสงฆ์สามารถพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชนเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก โดยการเยี่ยมเยียนชาวบ้าน พบปะ พุดคุย เทศนาธรรม รวมถึงการเยี่ยมผู้ป่วย ผู้สูงอายุ สร้างกำลังใจให้แก่พวกเขา การดำเนินงานของเครือข่ายจะประสบความสำเร็จหรือไม่มากนักน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

- ๑) ความเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งจิตใจและความสามัคคีของสมาชิกเครือข่าย
- ๒) สมาชิกมีขวัญและกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกันที่จะปฏิบัติเพื่อส่วนรวม
- ๓) ความเสียสละของสมาชิก ทั้งร่างกาย สติปัญญาและทุนทรัพย์หรือทรัพยากร
- ๔) มีระบบการจัดการและการวางแผนที่ดีเหมาะสมกับสถานการณ์สมาชิกรวมกลุ่มการอย่าง

เหนียวแน่นและมีการต่อยอด

- ๕) มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายเป็นระยะๆ
- ๖) สมาชิกเครือข่ายมีคุณภาพ ทุกคนมองเห็นประโยชน์ร่วมกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
- ๗) สมาชิกมีความจริงใจ จริงจัง มีความศรัทธาต่อกันและกันและต่อเครือข่ายดำเนินการด้านจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- ๘) มีระเบียบกฎเกณฑ์ของเครือข่าย ร่วมกันเพื่อดำเนินไปทิศทางเดียวกัน
- ๙) มีทรัพยากรเพียงพอต่อการดำเนินงานของเครือข่าย มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

จะเห็นได้ว่า กุญแจสำคัญในการทำงานของเครือข่ายคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาเด็กและเยาวชน และการเยียวยาจิตใจผู้ป่วย คือ “การฟัง” อย่างลึกซึ้ง พระและฆราวาสอาสาดำเนินการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยและผู้สูญเสียก็สะท้อนข้อดีของการเยียวยาด้วยการฟังเช่นกัน การฟังที่มีคุณภาพจะเปิดโอกาสให้ผู้ประสบความสำเร็จได้ระบาย บอกความรู้สึกและความต้องการ ในเบื้องต้นผู้เล่าย่อมเกิดการทบทวนจัดระเบียบความคิดของตนเอง และความทุกข์ได้จางคลายจากการระบายความอัดอั้นคับแค้นไประดับหนึ่ง ในขณะที่ผู้ทำหน้าที่เยียวยา จะเกิดความเข้าใจผู้มีความทุกข์ได้อย่างชัดเจน นำมาสู่การแสวงหาความช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสมและถูกจุด อย่างไรก็ตาม การฟังยังไม่ใช่ว่าสิ่งที่พระสงฆ์ในสังคมไทยมีทักษะมากนัก เพราะถูกวางบทบาทให้เป็นผู้พูดหรือแสดงธรรม ดังนั้น การสนับสนุนให้พระสงฆ์มีทักษะการฟังมากขึ้นเป็นสิ่งจำเป็น โดยทางคณะสงฆ์จะมุ่งเน้นในเรื่องการรักษาทางธรรม ทางจิตใจ เพราะ เรื่องของโรคและกายให้เป็นเรื่องของโรงพยาบาล ที่มุ่งเน้นในเรื่องการรักษาทางกายด้วยยาและแพทย์เขาดูแล ส่วนคณะสงฆ์มุ่งเน้นด้วยวิธีการสนทนาให้กำลังใจเชิงลึกด้วยหลักธรรมตามหลักการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ผสมผสานกับหลักจิตวิทยา ทำให้ผู้ป่วยและญาติเข้าใจความจริงแห่งชีวิต และกล้าเผชิญกับความทุกข์ที่กำลังเกิดขึ้นเกิดจากการผสานพิธีกรรมและการฝึกฝนตนทางพระพุทธศาสนา เช่น การรักษาศีล การสวดมนต์ การเจริญเมตตาภาวนา การสนทนาธรรม การกรวดน้ำอุทิศกุศลร่วมกับการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ดังนั้นการประสานงานร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานไม่เพียงแต่ช่วยให้งานดูแลจิตใจผู้ป่วยดีขึ้นเท่านั้น แต่ผู้ป่วยก็จะมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น เพราะมีสุขภาพจิตที่ดี ไม่ท้อแท้ต่อโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดขึ้น แต่ถ้าหากไม่มีการร่วมมือกันระหว่างโรงพยาบาล พระสงฆ์ ชุมชน และสถาบันการศึกษา ก็ยากที่จะดูแลผู้ป่วยในมิติทางจิตใจได้อย่างครอบคลุม การร่วมมือระหว่างหน่วยงาน จึงทำให้มิติทาง

จิตใจของผู้ป่วยได้รับการดูแลอย่างเต็มที่ แบ่งปันทรัพยากร งบประมาณ อุปกรณ์ ความรู้ทักษะ หรือแม้กระทั่งกำลังใจจากกันและกันนั่นเอง

๓. วิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินการจิตอาสาศานาธรรมตามแนววิถีพุทธ

จากการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาสมัครผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเครื่องมือที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการฯ และสามารถวิเคราะห์ผล ได้ดังนี้ ๑. เชื่อมโยงสายใย ๒. ร้อยใจร่วมกัน ๓. ผูกพันต้องใจ

โดยการดำเนินกิจกรรมอาสาสมัครของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวมโดยการเอาใจใส่และการช่วยเหลือ ผู้ที่มีจิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การเสียสละเงิน สิ่งของ เวลา ร่างกาย และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนดังนี้

๑. ความสมัครใจ เป็นการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นการอาสาสมัครที่จะกระทำสิ่งนั้น เช่น ความสมัครใจพร้อมที่จะช่วยเหลือ การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสมัครใจ ความสมัครใจในการกระทำกิจกรรม

๒. ความเต็มใจ เป็นความรู้สึกของนักศึกษาพยาบาลที่ยินดีให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเช่น สิ่งที่เราสมัครทำด้วยความเต็มใจ การให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจมาจากความรู้สึกที่แท้จริง ความรู้สึกที่อยากทำด้วยความเต็มใจ

๓. การเสียสละ เป็นการกระทำที่ช่วยเหลือแก่ผู้อื่นด้วยความรู้สึกระทำด้วยความมุ่งมั่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น การมีใจรักอยากช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การทำประโยชน์ต่าง ๆ แก่ส่วนรวมไม่หวังผลประโยชน์ ความรู้สึกมุ่งมั่นตั้งใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ สังคมที่เดือดร้อน

ซึ่งจะเห็นได้ว่า จิตอาสาเป็นคุณธรรมของพลเมืองที่จะส่งเสริมให้สังคมมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการมีพลเมืองตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม เชื่อมมั่นในความสามารถของตนเองและการรวมกลุ่มปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้จะทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ รับผิดชอบต่อควบคู่ไปกับหน้าที่ของพลเมืองประกอบกับแนวคิดแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยมีพรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมประจำใจของผู้ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง ด้วยกระบวนการของการฝึก “การให้” ที่ดีเพื่อขัดเกลาตัวตน และบ่มเพาะความรัก ความเมตตาผู้อื่น โดยไม่มีเงื่อนไข ทั้งนี้กระบวนการของกิจกรรมเป็นการยอมสละตนเพื่อรับใช้และช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบกับความทุกข์ยากลำบาก หรือช่วยเหลือแก้ไขวิกฤตปัญหาของสังคม อาสาสมัครจะได้เรียนรู้ละเอียดอ่อนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวมากขึ้น มีการเชื่อมโยงเห็นเหตุและปัจจัยของความสุขและความทุกข์ เจริญสติในการปฏิบัติงาน เป็นการฝึกปฏิบัติในวิถีแห่งพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา เพื่อให้เกิด “การให้” ที่ดี กิจกรรมอาสาสมัครจึงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลได้ขัดเกลาตนเอง เรียนรู้ภายในตนเอง และเกิดปัญญา

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและจิตอาสาในการดูแลผู้ป่วย เป็นการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการนำเอาปัจจัยและแหล่งประโยชน์ที่เป็นบุคคล ชุมชนมีอยู่ มามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วย เนื่องจากการดูแลผู้ป่วยเป็นการดูแลที่ซับซ้อน เป็นการใช้แหล่งประโยชน์

ในชุมชน โดยการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อันเกิดจากการสร้างคนในชุมชนของตนเอง ให้มีความรู้ เกิดความตระหนัก มีทัศนคติที่ดี มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง เพื่อ จัดระบบการดูแลผู้ป่วย อีกทั้งยังสร้างเครือข่าย เกิดการประสานงาน ส่งต่อข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ได้ อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง รวมถึง การผสมผสานระหว่างหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา กับ การรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ผ่านการจัดทำโครงการ “นิสิตจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตาม แนววิถีพุทธ” ซึ่งมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมสำหรับฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ป่วย ที่มีความทุกข์ทรมาน ด้านร่างกายและด้านจิตใจ จากความเจ็บป่วยของตนเองหรือบุคคลอื่นเป็นที่รัก โดยพึ่ง พระพุทธศาสนาในการดูแลสภาพจิตใจต่อผู้ประสบความทุกข์ให้เข้าใจ เข้าถึง และสามารถดำรงชีวิต ต่อไปได้ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวมได้ โดยเฉพาะ พระนิสิต เป็นการส่งเสริมให้นิสิตมีคุณลักษณะทั้ง ๙ ประการอย่างแท้จริง คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส เป็น ผู้นำด้านจิตใจ มีศรัทธาอุทิศตน รู้เท่าทันสังคม พัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธ ช่วยเหลือผู้ป่วย ให้ผ่อนคลายจากอาการเจ็บป่วย เศร้า มั่นหมองในชีวิต ให้กลับมาเป็นปกติ หรือเป็นคนป่วยที่มีความสุข ใฝ่รู้ ใฝ่คิด ในการปฏิบัติ รักษาผู้ป่วย อาการของผู้ป่วยเบื้องต้น และรู้จักเสียสละ เพื่อส่วนรวม เพื่อให้จิตอาสาฝึกการลดตัวตนได้ฝึกฝนการพัฒนาจิตใจของตนเองและพร้อมให้บริการแก่ผู้ป่วยและญาติ มี ทักษะในการให้บริการแก่ผู้ป่วยและญาติ และเพื่อให้จิตอาสาได้นำความรู้และการพัฒนาตนเองไป ขยายผลสู่ประชาชนในชุมชนของตนเองและชุมชนใกล้เคียง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ นำกระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษา เรื่อง จิตอาสา ศาสดาธรรมตามแนววิถีพุทธ ไปประยุกต์ใน การเรียนการสอนในรายวิชา เช่น พระพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์ และวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับคนในชุมชน และโรงพยาบาล โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล เกี่ยวกับการจิตอาสา ศาสดาธรรมตามแนววิถีพุทธ ตลอดจนนำหลักธรรมที่ทำให้ คนป่วยมีกำลังใจในการดูแลรักษาตัวสร้างเป็นองค์ความรู้และนำไปปฏิบัติกับผู้ป่วยในชุมชนและใน โรงพยาบาล
- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงพยาบาลศูนย์ลำปาง โรงพยาบาลแม่เงิงลำปาง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ไปปรับประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดำเนินงานต่อไปได้ เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาผู้ป่วย และผู้ดูแลผู้ป่วยต่อไปได้

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาทักษะในการบริการรับใช้สังคมให้กับนิสิตในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อการเรียนรู้จิตอาสา ศาสดาธรรมตามแนววิถี พุทธและวิถีการลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อให้ข้อมูลที่แท้จริง
- มีการศึกษาร่วมกับคนในชุมชน ผู้ป่วย ผู้ดูแลผู้ป่วย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับจิตอาสา ศาสดาธรรมตามแนววิถีพุทธ

การประชาสัมพันธ์

- กำลังดำเนินการตีพิมพ์บทความวิจัยลงในวารสารวิชาการหรือการประชุมวิชาการระดับชาติ

